

Brief van Rene Des Cartes, aen den vermaerden D. Gisbertus Voetius, inden welcken overwoghen worden twee boecken, onlangs voor den selven Voetius tot Utrecht uyt-gegeeven, den eenen geintituleert Confraternitas Mariana, ende het ander, Philosophia Cartesiana

<https://hdl.handle.net/1874/21533>

B R I E F

V A N

RENEDES CARTES,

Aen den vermaerden

D. GISBERTUS VOETIUS.

Inden welcken overwoghen worden twee Boecken, onlangs voor den selven Voetius tot Utrecht uyt-gegeeven, den eenen geintituleert *Confraternitas Mariana*, ende het ander, *Philosophia Cartesiana*.

AMSTERDAM,

By RIEUWERDT DIRCKZ. van BAARDT,

Anno c^o 1663 XLIII.

KORT BEGRYP

Van den in-houdt deses Boecx.

SEedert dat ick eenige proef-stucken hebbe uyt-gegeeven van die Philosophye de welcke ick achte de waere te zijn, ende grootelijcx tot der menschen nut te strecken, hebben veele gheleerde mannen, ende voornaementlijck die ghene die van andere onder haer de vernuftighste ende gheleertste gheacht worden, my aen-ghoport om de selve uyt te wercken ende aen den dagh te geeven: Maer hoe-wel ick der selver oordeel veel achte, soo schijnt nochtans, dat eenighe in de Schoolen onder de disputen op-ghevoeyt, de krachtighste ghetuyghenisse daer van geven, met dat sy de selve door quaet-spreecken soecken te vernietighen, ende in sijne gheboorte te smooren. Want het Philosopheren heeft van alle tijden soo vry ghestaen, ende soo veele verscheyde bebben tot nu toe noopende de kennisse van naetuyrlijcke dinghen on-ghemoeyt ghedwaelt, dat by aldien ick nae andere mede kome te dwaalen, daer geen ghevaer voor de menschen uyt en staet te volghen; maer soo ick de waerheyt mochte komen uyt te vinden, soude daer groote nuttigheyt uyt te verwachten zijn. Ende oversulcx kan het ghebeuren dat die de waerheyt beminnen, op de teere hoope die sy reede hebben van de selve in mijne schriften te ontmoeten, my aen-maenen om die bekent te maecken: Maer het schijnt geene andere reeden te zijn, dat eenighe mijne meyninghen ende bedenckinghen met soo groote heevigheyt wederstaen ende vervolghen; als om dat sy vastelijck ghelooven de selve waerachtigh te zijn, ende vreesen dat by soo verre de waerheyt quaeme te blijcken, dat het met de disputen ende verschillen van de schoole, daer haere gheleertheyt in bestaet, soude ghedaen zijn. Doch alsoo sulcke niet met reedenen, maer met quaet-spreecken ende schelden teghens my aengaen, ben ick niet ghewoon daer op te antwoorden. Maer een onder haer met naeme Gif. Voetius, sich niet vernoeghende, ghelijck als andere, my van dwaelinghe ende onwetenheyt te berispen, leyt my soo schandelijcke stucken op, ende komt door soo veele om-weegen sijne lasteringhen teegens my uyt te schieten, dat ick de selve niet wel stil-swyghende kan voor-by gaen. Ende als hy het voor-gaende jaer seecker oordeel op den naem van

de Academie van Utrecht, waer in hy te dier tijt Reëtor was, teghens my hadde uyt-gegeeven, waer by hy mijne Philosophye veroordeelde om reedenen, soo hy seyde, dat uyt de selve verscheyde valsche ende ongherijmde meyninghen quamen te volghen strijdende teghens de orthodoxe ende rechtsinnighe Theologie, *ben ick ghenootsaeckt gheweest 't selve oordeel in seecker gheschrift, 't welck doen ter tijt, by gheval, van my onder de perisse was, in te voeghen, ende 't selve te weder-legghen, daer by in 't kort op-haelende de deughden van den ghemelden Voetius, om eenen yeghelijcken bekent te maecken, dewijl hy my niet met reeden maer alleen met sijne autoriteyt ende gesagh quam bestoocken, hoe veel 't selve behoort te gelden; ende om hem te brenghen tot verklaeringhe van de valsche ende ongherijmde meyninghen strijdende teghens de rechtsinnighe Theologie, die hy uyt mijne Philosophye gheseyt hadde te volghen. Want hoe-wel het niet vry en staet van de Overigheyt reeden te eysschen over haer ghewijsde: voorwaer indien eenen, welcken geen recht over den anderen toe-komt sich verstout den selven te veroordelen, ende hem daer van reeden ghewraecht zijnde, de selve niet voor en brenghet, soo een segh ick verklaert sich metter daedt voor eenen lasteraer. Ende over-sulcx verwachtede ick van Voetius eenighe antwoordt waer in hy mijne meyninghen strijdende teghens de rechtsinnighe Theologie, soude hebben aen-gheweesen, ende sich selven vry ghesproocken van de lasteringhen daer hy mede verdacht was. Maer in plaetse van 't selve is uyt-ghekomen een dick boeck daer van den tijtel is Philosophia Carthesiana ofte Admiranda Methodus novæ Philosophiæ Renati des Cartes Onder den naem van een van sijne discipulen zijnde een Professor inde Philosophye tot Groeninghen; daer geene reeden in en worden vermeld om het voorighe staende te houden, ofte te billicken; maer alleenlijck nieuwe lasteringhen de andere verre over-treffende. Want boven de ongebondenheyt ende de vuylichheyt van 't schelden, wort van my niet beeters daer gheseyt als dat ick looffelijck ende seer bedrieghelijck de Atheisterye ende Godt-loosheyt aen andere leere: ende tot bewijs van soo ongemeyne ende sware beschuldiginghe en wort niet anders by ghebracht, als dat ick teghens de Atheisten hebbe gheschreeven, ende dat veele oordeelen dat ick de selve bondigh hebbe wederleydt, sulcx datter noyt yets gheschreeven*

schreeven kan worden daer opentlijcker ende on-verantwoordelijcker lasteringhe in te vinden zij: 't welck my benootsaectt ende dwinght de selve met dit gheschrift te weder-legghen, ende de hulp van de overigheyt opentlijck te versoecken om soo onbeschaemden lasteraer in te binden ende te breydelen: Want dewijl hy in publike bedieninghe is ende geldt treckt om de jeucht te onderwijzen, zijnde Professor in een Academie, soude het schynen als of hy eenigher wijsse onderstut wierde door de autoriteyt van die ghene die hem toe-laeten soodaenighen ampt te bedienen, indien soo stouten ende boosen daed onghestraft bleef. Ende het en wierde noyt eenighe ghemeynte ofte republique tot schande ofte oneere ghereeckent datter schuldighen onder haer wierden ghewonden; want daer toe zijn aller weeghen de wetten ende de overheden, dewijl allenthalven overtreeders konnen zijn; maer die zijn de meeste lofwaerdigh, by de welcke geene quaede daeden, nae dat de selve klaerlijck ontdeckt zijn, en worden gheeleden. Ende alsoo ick voor eenighe maenden hondert vier-en-veertigh zyden, ofte de ses eerste blaederen van dat lasterlijck boeck van Utrecht hadde ontfanghen, al-waer Voetius bevorderde, soo ick verstonde, dat het ghedruckt wierde, hebbe de selve vervolghens op leedighe uyren beantwoort; Ende vermits den druck voor eenighen tijt wierde op-ghhouden, door dien Voetius sijn boeck De Confraternitate Marianâ 't welck hy by den selven drucker liet drucken, begeerde te laeten voor-gaen, op dat het aen den dag soude komen voor de vergaedinghe van 't Fransche Synodus jonghst in den Haeghe ghehouden, daer hy meynde dat van dese questie soude worden ghehandelt, hebbe ick niet onbetaemelijck ghedacht 't selve boeck soo haest het was uyt-ghekomen, mede te examineeren: niet voor soo veel daer in wort gesproocken van het stuck van de religie verscheyde van de mijne, 't welck ick met voordacht gheschout hebbe, om mijne weder-partye geen oorsaeck te geeven van het daer op te neemen; maer voor soo veel ick daer uyt des selfs boosheyt, ende onghedondenheyt van lasteringh ende loghentael seer klaerlijck hebbe konnen aen-wijzen. Want dewijl Voetius niet als vermomt teghens my en verschijnt, nu den eenen ende dan eenen anderen van sijne discipulen op my uyt-sendende, om niet ghehouden te zijn te verantwoorden 't geen sy schrijven, ende onder-wylen haer doen met sijne autoriteyt bevestighende by die gheene die hem considereren

ende in-sien als eenen Kercken-dienaer, ende dat hy over-sulc^x behoorde een vroom man te zijn ende geensins leugenachtigh, niet en konnen gelooven dat hy soude hebben willen lyden dat sijne discipulen voor hem ende met sijne kennisse schryvende my soodaenighe stucken souden te laste legghen, ten zy ick daer aen schuldigh waere, hebbe ick nodich gheacht sijne autoriteyt de welcke hy aldus mis-bruyckt te onder-gaen, met eenighe van sijne daeden op te haelen, ende sijne gheleertheyt ende verdiensten voor te doen, om my alsoo van de moeyelijckheyt sijner lasteringhen te bevryden, als mede om het ghemeyn daer mede dienst te doen, dewijl hy niet my alleen daer mede lastich valt. Ick en keere my niet aen sijne onbehoorlijcke klachten waer mede hy, soo ick hem te rechte ken, de nydigheyt op my salsoecken te verwecken, segghende dat ick in sijnen persoon oock andere Theologanten raecke, ende dat ick my aenneeme te oordelen over de verschillen van sijne religie; alsoo niemant die dit gheschrift sal waerdighen te leesen, niet oordeelen en sal 't selve valsche te zijn, ende dat ick my soo van het een als het andere sorghvuldighlijck onthouden hebbe. Ende soo als ick voor eenighe daeghen verstaen hadde dat eenighe van sijn vrienden hun beroemden datter laestmael in't Fransche Synodus, yets 't sijnen voordeele waere bestooten, hebbe ick naerstigh onder-socht wat daer van soude moghen zijn, of ick by gheval yets mochte hebben in dit gheschrift 't welck al daer niet goet en waere gevonden, maer hebbende over-leesen al de articulen van 't voorseyde Synodus daer eenighsins ghewach wort ghemaect van die saecke, is 't soo verre daer van daen dat ick yets daer gevonden soude hebben tot voordeel van Voetius, dat hy mijns bedunckens genoeghsaem opentlijck daer by wort veroordeelt. Want 't selve Synodus seyt art. 24. dat sy niet goet en vinden, dat een van haere Predikanten voor-ghenomen hadde de affirmative, ofte het toe-stemmende deel, van dese saeck te verdedighen, uyt sijn eyghen beweeghen, ende sonder kennisse van 't Synodus (hoe wel hy daer toe versocht was van die ghene tot welckers ontschuldiginghe 't selve gheschiedt is) daer by-voeghende de reeden, niet dat sy de saeck quaet oordeelen, ofte de verdediginghe niet billick ende goet achten, maer dat de selve questie was raeckende alle de Kercken in 't generael, om welcke reeden mede sy art. 25. de decisie ende uyt-spraeck daer van uyt-stellen tot een generael

rael nationael Synodus, hoe-wel sy van de Kercke tot 's Hertoghenbos versocht waeren haer oordeel daer over te willen geeven: waer uyt het blijkelijck is, dat sy oock geensins voor goet en kennen dat Voetius uyt sijn eyghen beweeginghe ende sonder kennisse van 't Synodus, de negative, ofte het verwerpende deel, daer van hadde staende ghehouden, niet om daer eenighe mede te ontschuldighen, maer in teghen-deel om andere te beswaeren, ende om te toonen dat hy alleen meer op sich durft neemen als het gheheel Synodus. Ende men en moet niet dencken dat sy meer tot de negative als tot de affirmatieve gheneycht souden zijn gheweest, door-dien sy gheraeden hebben dat de Ouderlinghen van de Kercke buyten dese questie souden blyven: want sy voeghen daer by, om d'ergernisse die sommighe daer uyt souden moghen neemen, welcke reeden, te weeten dat men niemant en argere, vroomme luyden sal weder-houden van yets te doen daer de alder-minste schaeduwe van quaet niet in te vinden en is. Ende alsoo de Kercke van 's Hertoghenbosch sonder onderscheyt versocht hadde van de Broederschap van de H. Maget, ende de Collegien der Canoniken, ende andere Gilden die van eenighe heyligen den naem voeren, als in dese Provincien veele, buyten ergernisse van yemanden, gevonden worden, het Synodus haer antwoordende en heeft niet te verstaen ghegeeven datter eenigh onderscheyt soude zijn tusschen dese Broederschap ende andere, gelijk daer oock geen onderscheyt van eenigh gewichte uyt het boeck van Voetius te sien en is, hoe-wel de andere Collegien wel licht min aen-stotelijck zijn, om dat sy van oudts zijn aen-genomen. Eyndelijck nae het boeck van de Confraternitas Mariana is de rest van de Philosophia Cartesiana oock voor den dagh gekoomen, 't welck by my gesten zijnde, hebbe gedacht daer mede yets op te antwoorden. Ende soo is het by gekomen, dat 't geen ick maer een brief meynde te sullen zijn, eyndelijck door menichte van stoffe een boeck is geworden, 't selve hebbe ick verdeelt in neghen deelen, op dat yeder op sich selven soude kunnen gheleesen worden, ende het door de langhduyrigheyt niet en soude verveelen.

In 't eerste deel antwoorde ick op de inleydinghe van 't boeck geintituleert Philosophia Cartesiana waer in den Autheur mijne ghebreecken heeft willen op-haelen.

In het tweede belooft ick D. Voetius met het verhael van eenighe
van

KORT BEGRYP DESES BOECK.

van sijne daeden, waer wyt ick sijne deughden eerst hebbe leere kennen.

In 't derde over-loop ick het eerste ende tweede capittel van de Philosof Cart.

In 't vierde segghe ick mijn ghevoelen over 't ghebruyck der boecken ende de geleertheyt van Voetius.

In 't vijfde handele ick kortelijck van d' andere capittelen des selven boeck tot pag. 144. ofte van de twee eerste deelen des selven.

In 't sefte examineer ick het boeck van de Confraternitas Mariana.

In 't sevende overweeghe ick wat D. Voetius daer door verdient heeft, ende wat bewijs van Christelijcke liefde ende vroomigheyt hy met dat boeck betoont heeft.

In 't achtste keere ick tot het boeck van de Philosophia Cartesiana, al-waer ick weder-legge de voor-reeden (die ick te vooren niet gesien en hadde) als mede het derde deel.

In 't neghende antwoorde ick op het vierde ende laeste deel van 't selve boeck, ende bewijse des selfs authouren schuldigh ende oventuycht te zijn van swaere ende onverantwoordelijke lasteringhen.

Den Over-setter

Aen den goet-gunstighen Leefer.

BEMINDE Leefer, op dat het u niet vreemt en schijne vvaerom dese brief van den vvel Eedelen Heere *Des Cartes* van ons is over-gheset in de Nederlandsche spraecke, so vveetet kortelijck dit de reeden te zijn. Devvijle de selfde svaerlijcken door publijcke schriften vvas voor de gantsche vverelt verdacht ghemaectt schuldich te zijn aen Atheisterye ende andere grooue sonden, ende sijne Eedelheyt ghenootsaectt is ghevveest teghens soodaenighe faem-rovers sijne eere te verdedighen, heeft het den Eedelen ende achtbaeren Magistraet van Utrecht bevvooghen by ghedruckte Publicatie sijne Ed. te citeren, daer door dese saecke de ghemeynte eenighsins bekent is ghevworden: Op dat dan yeder een den gheheelen grondt soude mooghen verstaen, ende sijne Eedelheys eere onder onse natie niet verdacht blijve, heeft mijn goet ghedachts desen brief nevens de andere stucken hier toe-hoorende V. E. in onse taele ter handt te stellen. Leest onpartydelijck, ende neemt onsen arbeyt ten goede. *Vaert vvel.*

RENAT.

RENATUS DES CARTES,

Aen den Vermaerden

GYSBERT VOETIUS,

SALUYT.

AL over lanck ben ick verwitticht, dat ghy besich waert te-ghens my te schrijven, ende soo daetelyck worden my de eerste ses blaederen van uwen boeck ter handt ghestelt, waer van de overighe soo my bericht wort onder de Pars zijn; Ende alsoo ick uyt weynigh sijden die ick op staende voet heb door-loopen wel kan begripen, dat het onnoodigh is veel tijts aen 't overweghen der selver te kost te legghen, ofte oock het geheel boeck af te wachten, eer ick mijn oordeel daer over geve, ende u het selve over brieve, soo hebbe ick voorgenomen dese ses blaederen te door-lesen, op die uyren de welke ick ghe woon ben te besteden met de geest op te halen, ende te vermaecken: Ende 't geen ick inde selve aenmerckens waerdigh bewinde, sal ick soo als het my in 't lesen voor komt, vervolghens alhier aenteekenen.

*Vande inleydinghe des boecks dat valschelijck genaemt
wort de Carthesiaensche Philosophie.*

EERSTE DEEL.

MY en is noch niet ter hant ghekomen het bladt dat het gheheele op-schrift van dit werck sal voeren, ende wel licht en is het oock noch niet gedrukt, alsoo men wel gewoon is 't selve voor 't laetste te houden: Maer alsoo ick mercke uyt de teyckeninge der blaederen, dat ghy uwen boeck den naem doet voeren van *Philosophia Carthesiana*, ofte

A

de

RENATUS DES CARTES,

Aen den Vermaerden

GYSBERT VOETIUS,

SALUYT.

AL over lanck ben ick verwitticht, dat ghy besich waert te-ghens my te schrijven, ende soo daetelyck worden my de eerste ses blaederen van uwen boeck ter handt ghestelt, waer van de overighe soo my bericht wort onder de Pars zijn; Ende alsoo ick uyt weynigh sijden die ick op staende voet heb door-loopen wel kan begripen, dat het onnoodigh is veel tijts aen 't overweghen der selver te kost te legghen, ofte oock het geheel boeck af te wachten, eer ick mijn oordeel daer over geve, ende u het selve over brieve, soo hebbe ick voorgenomen dese ses blaederen te door-lesen, op die uyren de welcke ick ghewoonen te besteden met de geest op te halen, ende te vermaecken: Ende 't geen ick inde selve aenmerckens waerdigh bevinde, sal ick soo als het my in 't lesen voor komt, vervolghens alhier aenteekenen.

*Vande inleydinghe des boecks dat valschelijck genaemt
wort de Carthesiaensche Philosophie.*

EERSTE DEEL.

MY en is noch niet ter hant ghekomen het bladt dat het gheheele op-schrift van dit werck sal voeren, ende wel licht en is het oock noch niet gedruckt, alsoo men wel gewoon is 't selve voor 't laetste te houden: Maer alsoo ick mercke uyt de teyckeninge der blaederen, dat ghy uwen boeck den naem doet voeren van *Philosophia Carthesiana*, ofte

A

de

de Philosophie van des Cartes, duchte ick dat men wel licht archwaen daer uyt soude scheppen ende dencken dat ghy voorgenomen hebt de lefers hier mede te blint-hocken, ende dewijl men een boeck van my is verwachtende onder diergelijcken naem, maer van heel verscheyden inhoud, dat haer het uwe voor het mijne, mocht worden inde handt gesteecken: Ende over-sulcks en moet het u niet vreemt duncken, dat ick desen brief wat tydelijk afveyrdighe tot haerluyden waerschouwinghe.

De seven eerste sijden en vervaten niet anders als een gemeene voorreden teghens de invoerders van nieuwigheden ende den lof van Aristoteles, waer in ick niet aenmerckens waerdigh en vinde dan dat ghy pag. 2. klaccht, *dat eenighe Godgheleerden door al te grooten yver van eendrachtigheyt de rechtsinnighe leere, ende Godtvruchtigheyt te kort doen*, niet anders als of de wensch tot eendracht de Godgheleerden een voor-neemen misdaet waer te duyden, de welcke ick altoos voor een groote ende waere Christelijcke deught hebbe gehouden. *Saligh zijn de vreedfame*, Domine Voetius, maer soo lange ghy van twist ende moeyte swanger gaet, en sult ghy niet gheluckigh zijn.

Pag. 8. Vanckt ghy aen aldus van mijn te spreken. *De laed-dunckentheyte van dese verwaende menschen is soo hoogh gesteeghen, dat onlangs een onder den haeren, van wien ick kan bewijfen dat hy de konst-woorden van de Aristotelische Philosophye niet en verstaet in synen poetsighen ende leughenachtighen brief aen P. Dinet. pag. 169. Op dusdanige wijze heeft durven uytvaren.* Jae ick verclare datter noyt een eenige ontbindinge van eenen vraegh-stuck door behulp van besondere gronden des Aristotelische Philosophye, en is gegheven, die ick niet en kan betoonen onwettelijk en vals te zijn. Men neme daer een proeve van ende men stelle voor met alle vraeghstucken, want het schaede soude zijn veel tijts daer mede te spillen, maer eenighe weynighe van de voornaemste, ick sal mijn woort gestant doen. *Wie en merckt niet dat het desen quant niet vast en heeft, en dat hem de key leutert.* Uyt welcken aenvanck een yeder wel kan af-nemen dat het schelden en lasteren by u in swangh gaet, ende dat ghy mijn vrient niet en zijt, ende datmen
over-

3
over-fulcks gheen gheloof en hoort te geven aen 't gheen ghy voortaan van mijn fult segghen, ten waer ghy 't felve met fecker bewijs ofte goede reedenen quaemt te bewijfen, ofte te bevestighen.

Voorders al waer het schoon waerachtich, 't geen ghy feght, dat ghy kont bewijfen, dat ick felf de konft-woorden van de Aristotelifche Philofophye niet en verftac, ick soude daer weynigh nae vraeghen. Want daer en teghens foo soude ick 't eerder voor onbetacmelijck houden, indien ick die al te forghvuldigh hadde gheleert. Maer nochtans alfoo ghy niet een van die konft-woorden aen-wijft, die ick oyt qualijck soude gebruyckt hebben, fo en fullen de luyden niet gelooven dat ghy de waerheyt feght, infonderheyt als sy fullen sien, dat ghy in 't volgende bladt van u voorige reeden afdwaelt, om den Professor de Roy uwen feerwaerdighen ampts-genoot te verwijten, dat hy in den naem van fecker cruyt ghemift soude hebben, 't welck ghy nu meer als duyfent-mael hebt laeten verluyden, (ende noch weder van u op-ghehaelt wert pag. 37. 38. a 43.) doch gelijk anderen verclaeren geheel t'onrecht; Ende dit segghen en is nergens van daen gekomen, als dat hy, in een feecker foorte van Niefcruyt te noemen, Dodonæus heeft gevolcht, ende dat den eenen ofte den anderen neufwijs, de welcke miffchien een ander naem van dat cruyt in een ander boeck had ghelefen, meynden dat hy daerom hadde ghemift. Seeker het is gheen kleyne mifflach, dat men in 't noemen van de kruyden van anderen verfehilt. Wie iffer die niet en weet, datter naeulijcks eenighe kruyden en zijn, die niet feer veel naemen en hebben, daer over oock de vermaertfte cruyt-befchrijvers daegelijcks met den anderen groot verfehil hebben. Ick vreefe dat die geene, die bemercken fullen, dat ghy foo feer op dit vermeynde mifflach aen-houdt, achten fullen datter niet fonder reddenen ghefeyt is, dat ghy van *alle wetenfchap gewoon zijt feer stout, maer oock feer onverftandigh te fpreken*. Nu die daer en boven noch fullen weten, hoe ghy de pijpen gefteilt hebt, om dat eenigh woort *een wesen door toe-val*, 't welck de P. de Roy in een fecker voorftellingh hadde ghebruyckt, op

een befondere wijze, die van 't ghebruyck der schoolen wat verscheyden was, ende hoe ghy daer op ghelegentheyte hebt genomen om seer bittere voor-stellinghen teghens hem te schrijven, ende de selve drie daeghen lanck te laeten bedisputeren: Ende hoe ghy dat woort inden tijtel van de theses hebt willen brandt-teycken, en als ketterisch door 't gefach vande H. Theologische macht laeten verdoemen; al hoe wel daer niet quaets in en was; maer daer-en-tegen, gelijk hy seer wel in sijn antwoord tegens u theses heeft uytgheleydt, de selve hadde gebruyckt om hier door te meerder danck by de Godgeleerde te begaen, die segghe ick en sullen niet twijffelen, indien ghy oock het alderminste woort in mijn schriften wist te bestraffen, oft ghy soude dat op die selfde manier hier in 't beginsel ten toon hebben gheset, om hier door aen uwe andere woorden ten minsten eenichsins geloof te doen gheven (ofte ommers soude ghy 't selve naeder-handt hebben aen-ghewesen in 't vijfde capittel van het tweede deel, waer in ghy wijtluftich daer van handelt, ende nochtans en brengt ghy niet een eenigh exempel by.) 'T welck ick wijt-loopich hier heb verhaelt, op dat ghy meught weten dat den voor-sichtigen leeser gans geen achtigh sal nemen op al u quaelijk spreekken ofte laster-woorden, die ghy teghens my uyt-werpt, ten waere hy quaeme te sien, dat die, oft te vooren, ofte op de selfde plaets, daer sy geschreven staen, ten minsten met eenighe waerschijnelijcke redenen bewesen zijn: want het is bekent dat ghy de alder-slechtste reden niet voor-by en gaet, wanneer ghyder eenighe kont voor den dagh brenghen.

Nu dat ghy mijnen brief aen den E. P. Dinet noemt poetsen ofte vuyl en leughenachtigh te zijn, dat sal een yeder voor een lasteringh reekenen, overmits ghy nerghens de leughentael of poetserye van dien en betoont. Ende voorwaer ghelijck in alle mijn ander schriften, soo heb ick voornaemelijck in dien brief, den welcken ick schreef aen een man van aensien, ende dien ick in grooter waerden houde, nae ernst en waerheyt ghetracht.

Doch ghy meent my een seer grooten haet ende nijt te verwecken, door dien dat ick daer in heb ghestelt, datter niet eene

ontbindingh, van eenigh vraeg-stuck door de eygen grondt-vesten der Aristotelische Philosophye oyt ghegeven en is geweest, de welcke ick niet en kan betoonen onwettich en valsch te zijn. Maer ick wenschte dat ghy hier wat voorsichtigher waert; Want hier stoot ghy de faeck selver om veer, die ghy aenghe-noomen hebt te verdedigen, ende ghy bewijst dat het waer is, 't geen ick voor desen gefeyt heb, alsoo ghy niet eene ontbindingh, die door my, van valsgheydt niet overtuyght en kan worden, hier voor den dagh en brengt, maer in plaets van alle wederleggingh, schelt ghy my voor een uyl ende een geck. Want de luyden weeten seer wel dat ghy in 't uyt-cyschen van anderen, ende oock mede in 't voor-stellen van vraegh-stucken noyt onsch, maer altijd seer mildt zijt gheweest. (Als oock pag. 88. daer ghy mijne woorden weder verhaelt, weder seght ghy die met diergelijcke scheldt-woorden.) Ende voorwaer hier door sullen, oock die geene die niet seer gheleert en zijn, kunnen ontdekken de slechtigheyt vande gemeene Philosophye. Want al hoe wel sy die dickwils misschien op andere tijden van veelen hebben hooren verachten; nochtans om dat ghy ende uwes gelijcke de selve seght te zijn een kennis van Goddelijcke ende menschelijcke faecken, ende de grondt-vestingh van alle andere wetenschappen; soo en hebben sy buyten twijffel noyt ghemeynt, dat de selve soo ongheluckigh was, datter niet een seckere kennis oock van een eenigh dingh in te vinden en is.

Maer wie isser die nu noch sal twijffelen, of 't selve alhier door u, ofte te vooren yemant vande Societeyt der Jesuyten voor den dagh gebracht zijn, aen welckens Oversten de woorden by u voor desen voort-gebracht, zijn gheschreven, ende de welcke niet teghenstaende sy seer geleerde mannen zijn, over die faeck tot noch toe hebben stil ghesweeghen? Wat aen-gaet die geene die gheleerder zijn, die hebben nu al langh geweeten datter niet ter weerd op de eyghene beginselen van de Aristotelische Philosophye en kan ghebouwt worden, ende als sy sullen sien dat ick my aldaer niet anders beroemt en heb, dan alleen by soo verre eenige reeden-kavelingh steunende op de Aristotelische be-

ginfelen van yemant voor een waere betooningh uyt-gegeven wierde, dat ick die geene ben, die 't ghebreck van dien soude vertoonen, soo en sal niemant mijn bestraffen, als ofte ick al te laetdunckent waer, als niet twijffelende, of ick soude seer lichtelijck mijn woort kunnen naekomen. Want de ontbindingh van eenigh vraegh-stuck en bestaet niet in het slot van de besluyt-renden, maer uyt sijn voorgaende voorstellingen, uyt de welke by soo veer het slot niet wel en waer besloten, al hoe wel dat by gheval waerachtigh soude kunnen zijn, soo sal de ontbindingh nochtans wesen onwettigh en vals.

Daer nae seght ghy op 't selfsste achtste bladt *dat ick mijn Philosophye op-dringh ten deele aen eenighe leegh-ganghers die niet gheleert en zijn, noch nae gheleertheit trachten, ten deele aen eenighe mannen die 't landt regeeren.* Ende voeght daer noch by pag. 9. *dat ick die anders blooder ben als een Ree ende alleen moedich inde duysternisse van mijn hol, nu onlanghs ghetraght heb om mijn onvruchtbaere, ende misdrechtighe beuselinghen, als de waere ende suyvere Philosophye door een Doctoor in een nieuwe, doch niet onvermaerde, Academie, nae dat alle de oude uyt-ghebonst soude zijn, met ernst in te voeren.* Ende van daer loopt ghy weer naer den Doctoor om op een nieuw te verwijten het noemen van 't kruyt, daer wy een weynigh te vooren van ghesproocken hebben. Ende eyndelijck sluyt ghy de reeden over my op dese manier: *Ick heb voor my ghenoomen met weynigh woorden te ontdekken de Philosophye van desen aerdighen baes, die soo ongheschickt is, dat men daerom lachen moet, ende dat ten dienste van jonghe lieden, die niet onbewust en behooren te wesen van de begonnen strijt, waer mede haeren Aristoteles wert bevochten. Als oock mede ten aensien van andere luyden, de welke desen seer grooten leughenaer socht te bedrieghen, ende trunten wijs te maecken.* Waer op ick niet nodigh en acht anders te antwoorden, als dat ghy seer verdoolt zijt, by soo veer ghy meent dat ick mijn bedenckinghen, de Philosophye aengaende oyt yemant op-gedronghen hebbe *wy weten wel, seght ghy, p. 12. wat vermoghen datter is in 't vleyen van de radde handen en smeekende tonghen.* En voorwaer ghy hebt recht; ghy kont het weten: want ghy zijt een predikant en eenen
open-

openbaer leer-meester. Maer ick woon op het landt, ende scheyde my soo veel van 't ghewoel, en gheraes des volcks als ick kan, ick heb noyt yemant door spreecken ghesocht te bedrieghen, noyt discipulen ghehadt, noch ghesocht om die te hebben, maer veel eer ghetracht om die te ontgaen. Jae den Doctor de Roy was al lanck Professoor geworden, en leerden die dinghen, die ghy seght, dat ick inde Academie heb willen in-voeren, al eer ick hem oyt hadde ghesproocken; daerom indien hy yet van my hadde, dat hadde hy al voorens door sijn uytnemende verstant uyt mijn schriften ghetooghen, alsoo ick mijn Philosophye in mijn uyt-gegeven boeck niet uyt-gheleyt, maer alleen eenighe proefkens van de selve daer in hebbe voor-ghestelt, op dat een yeder daer uyt soude kunnen oordelen, oft mijn andere bedenkinghen dienstigh souden moghen zijn, ende by soo veer ick gheen voordeel konde doen, dat ick ten minsten niemandt hinderlijcken soude zijn, doch met meeningh om aen een yeder voldaedigheyt te bethoonen. Gelijk te sien is in 't 5. en 6. blad van mijne verhandelingh over de Methode, ende in 't leste van den brief aen Pater Dinet. En seeckers door dese proef-stucken heb ick de gunst, van sulcke, en van so veel mannen gekregghen, dat ick daer van gheen leet-weesen en behoef te hebben. Al het welcke ick hier wat wijtluftigh verhael, op dat ghy mooght weten datter gheen ander middel en is, om mijn ghevoelen te bevechten, dan dat het selve in mijn schriften werde ondersocht, en dat men betoont, offer yet quaets, oft vals in is. Achter-haelingh of bedriegherye, en heeft hier gheen plaets. Mijn boecken zijn inde handen van 't volck. Een yeder kan die op sijn gemack onderfoecken. Maer indien yemant koome te versieren datter eenighe dinghen in zijn, dan daer inder daet in worden ghevonden, ofte die voor-by-gaende my eenighe meyninghe, die ick nerghens gheschreven hebbe wil toc-eyghenen, daer uyt kan een yeder lichtelijck verstaen dat soo een mijn soeckt te lasteren.

Maer eer ick, seght ghy pa. 10. ordentelijck met hoofstucken de gheheymnissen van nieuwe, en seer hoovaerdige Philosophye gae voorstellen:

foo moet ick den bouw-meeſter van dien eens afbeelden. Het welck ick ten hooghſten prijs. Want foo ick inden brief aen Pater Dinet, pag. 177. uwe begaeft-heeden kortelijck hebbe beſchreeven, foo wilt ghy my hier dierghelijcke munte betaelen. Ende voorwaer ick en ſal niet ongaeren hooren, dat ghy mijne ghebreccken aen-wijſt, op dat, by foo veer mijne vrienden die merckende de ſelve verſweegen, ofte door haer goedt-gunſtigheyt die niet en kunnen ſien, ick de ſelve tot mijn verbeeteringh uyt u mach verſtaen. Want uwe voor-gaende ſchelt-woorden verſeeckeren my, dat ghy die wetende, om gunſt-halven niet en ſult voor by gaen.

Soo begint ghy dan aldus: Sijn naem een tijt-lanck verſweghen zynde, is van hem daer nae bekend ghemaect, en wort gheſeyt Renatus des Cartes. Sijn Vaderlandt is Vranckrijck, de peerel van Europa. Indien men de tijtels die andere hem geeven gelooven mach, foo is hy wel Eedel, ofte ten minſten een Eedelman. Ick en benyde hem niet de uyt-muntentheynt van aſcomſt, de welke door gheluck van gheboorte ſelfs, den ſnoodiſten en ſoſten kan ghebeuren.

Tot noch toe en verhaelt ghy niet, waer door ick te ergher fou mogen ſchijnen. Want al hoe wel den alderſnootſten en ſoſten uyt de deughdelijckſte ouders kunnen geboren wordē, ſo en meen ick nochtans niet dat ghy daer uyt ſout willen beſluyten, dat men foo goeden ghevoelen niet en behoort te hebben van perſoonen, die eerlijcken en aenſienlijcken ouders hebben ghehad, als van die geene, die van d' een of d' andere tros-boef is afgekomen, ende ſijn eerſte beſingſelen van Godtvruchtigheyt, ende andere deughden onder de leegher-hoeren, en ſchommelkocks gheleyt heeft.

Ende ghy gaet aldus voort, *het voordeel, (van ſijn Aadel) ſalmen ſien wanneer hy wettighe kinderen ſal hebben, want die geene, van de welke hy nu vader wert gheſeydt te zijn, ſullen ongheluckighe ghetuyghen in toekomende tyden van haer vaderlijcken aadel zijn.* Welcke woorden niet t' ſaemen en hanghen, noch geenen ſin en hebben. Want des vaders aadel en is den on-wettighen niet naedeeligh. Ende voorwaer indien ick ſoodaenighe kinderen hadde

ick

ick en soude het niet ontkennen, want het en is niet langh gheleeden dat ick noch jonck was, ende ben teghenwoordigh noch een mensche. Oock hebbe ick geene beloften ghedaen van kuyfheyt, noch ghetracht heyligher te schijnen als andere. Maer alsoo ick inder daedt geene kinderen en hebbe, kan uyt desen om-treck van woorden niet anders verstaen worden, als dat ick onghetrouwt ben. Ende ick en verwondere my niet dat ghy, die van onse Geestlijke personen ghewoon zijt te segghen, dat het wonder is soo sy ongetrouwt zijnde, de kuyfheyt kunnen onderhouden, mijn niet heyligher als haer hebt willen af-beelden.

Maer laet ons eens voortgaen tot het volghende. *Zijn innerlijke gaven seght ghy, souden wy selfs roemen, indien hy niet arbeeyde om de selve te verduyfteren. Want wie kan ontkennen dat hy verstandigh en vernuftigh is. Maer hy en moet daerom voor geenen Godt ghehouden worden, gelijk zijn blinde nae-volghers den onervaren leecken soecken wijs te maecken, ten waer saeck datmen hem misschien voor den afgodt Jupiter, den stichter van alle geylligheyt wilde uyt-roepen. Onder de vernuftighe ofte bedriechlycke, maer niet min onsinninghe en dollen geesten worden oock ghereeckent Epicurus, Marcion, Aphon, Tayanobus, Manes, Lucianus, Mahometh, David Georgius, Machiavellus, Julius Cæsar Vaninus, Campanella, Godefridus de Valle, Martinus Seydelius Silesius, Franciscus Davidis, Faustus Socinus, Anselmus Parmensis, Doctoor Faustus, Henricus Cornelius Agrippa, R. Lipman Mulhufinus, Johannes Torrentius, niet teghenstaende dat hy maer een ghemeen en ongheteert Schilder was, ende veel andere ontallijcke meer, welcke al t saemen maer een deel deughnieten zijn gheweest, en die wat op haer hoorens hadden. Het verstant en maect niemant geheel volmaect: want het is dickwijls seer quaelijck ghehuyst. Uyt alle t welcke ick niet en sie dat yet anders kan worden ghetrocken, dan dat ghy bekent, dat ick niet geheel van verstant berooft en ben, en datter cenighe zijn, die mijn niet en versmaeden, t welck ghy met alte haetelijcken naem uyt-druckt, versierende dat sy my by anderen tot een Godt verheffen. Ick en ondersoeck oock niet oft verstandigh, en bedriechlijck te zijn een dinck zy, oock niet of*

yemant door 't verstant, kan gheseyt worden geheel volmaeckt te zijn. Het is ghenoech dat niemant daer door onvolmaeckter en is, het welck ghy, soo ick meen lichtelijck sult verstaen.

Ghy voeghter pag. 11. dit noch by : *Voorts by wat gheleeghent-
heyt onsen vernuftighen man heeft beginnen te Philosopheren , dat en
kan ick niet seeckerlijck verklaeren. Indien men nochtans de waerschyn-
lijke gissinghe mach plaets geeven , soo soude ick segghen , dat hy onder
het ghesternte van Ignatius Loyola ghebooren is ; want ghelijck als die de
gronden heeft soecken te legghen van een by-gheloorvighe secte, nae dat hy
door sijn verbroocke leeden den moet had op-ghegeven om in den krijgh,
niet bestormt van wallen en scheepen groote eer in te legghen. Soo heeft
den onsen nae dat hy niet lanck voor krijgsman hadde gedient, ende geen
hoop en hadde om Veldt-Maerschalck ofte O-verste te worden, steunende op
eenighe kennis van wijs-konst, heeft beginnen te dencken om een nieuwe
Philosophye, als een nieuwe wegh, waer door hy tot eer en achtbaerheyt
soude konnengheraecken. Hy soude gewisselijck door de superstitie ende het
by-geloof hebben gherracht sich selven groot te maken, ten waer saeck dat
hy, kennende sijn swackheyt, en zijnde een man die den bandt van kuys-
heyt ende de monicks kap niet en soude kunnen verdragen, hadde gevreesst
dat door sijn onghetemde geylligheyt op d' een ofte d' andere tijdt sijn ge-
weynstheyt soude zijn aen den dagh ghekomen : Al het welcke alsoo
ghy selfs bekent dat het maer veer blinde gissinghe , dat is , de
slimste dinghen zijn, die ghy van my hebt kunnen versieren, soo
en kan daer uyt niet anders beslooten worden , dan dat ghy
geen gheluckigh Schilder ofte dichter en zijt . Want alsoo ghy
de vrijheyt aen u neemt om alles te versieren, nae uwen sin, soo
sout ghy voorwaer heel andere dinghen, ende die tot u voorne-
men dienstigher waeren ; hebben kunnen versieren.*

Maer eyndelijck pag. 12. gaet ghy tot die geene , die ghy
noemt nae-volgers van mijne Philosophye, ende om te segghen
dat ick geerne soude te verstaen geeven dat ick de eenighe
hebbe , soo ghebruyckt ghy dese aerdighe manier van sprecc-
ken : *Den Auteur van dese Philosophye wil schijnen dat hy eenighe be-
drooghen ende tot den hooghsten trap van raeserny vervoert heeft. Want
het en soude niet ghenoech ghelastert zijn , indien ghy maer
seyde*

seyde dat sy bedrooghen en geck zijn , die eenighe van mijne meyninghe voor goedt houden , maer om dat het te loofwaerdigher soude schijnen , soo verfiert ghy daer noch by , dat ick mijn daer over beroem. Ende daer nae vaert ghy dapper teeghens haer uyt. Maer alsoo ick als noch gheen Philosophye en hebbe uyt-ghgegeven, die eenighe nae-volghers soude mooghen hebben; ende foodanighe, die uyt mijn uyt-gegeven proef-stucken van het toe-komstighe niet qualijck en hoopen, luyden zijn die mijn verdedigingh niet van doen en hebben , soo en sal ick van haer niet sprecken. (*Den leeser ghelieve te verstaen dat het begin van desen brief geschreven is wanneer ick niet anders en wiste ofte het boeckken de Carthesaensche Philosophye soude onder den naem van Gysbert Voetius uyt-koomen, en dat ick seedert daer in niet hebbe verandert : Om dat het even-wel den ghemelden Voetius is toe te schrijven, ghelijck hier nae klaerlijck sal worden aen-gheweesen.*)

Maer ick verfoeck alleen, dat ghy eens bemerckt ; watter in dit deel van u schrift, dat hier geheel is uyt-gheschreeven, ende daer in ghy mijn hebt willen af-beelden, ende ghetracht om mijne voor-naemste ghebreecken uyt te meten , doch begrepen is waer uyt den voorsichtighen leeser soude kunnen oordelen, dat die toe-naemen, met de welcke hy mijn een weynigh te vooren van u hadde sien vereeren, op mijn persoon passen. Te weeten: als ghy al lanck ghenoegh nae mijn ghebreecken hebt om-ghesocht , soo en hebt ghy niet anders kunnen uyt vinden, dan dat ick van gheboorte een fransman ben , uyt eerlijcke ouders ghebooren, onghetrouw, en niet gheheel onverstandigh : Ende dat ick steunende op eenighe kennisse van de wis-konst ; nu onderhanden hebbe een nieuwe Philosophye , van de welcke eenighe alreedyt geen quaedt ghevoelen en hebben. Nu ghy noemt mijn een poets-maecker , een bedriegher , een sot , bloodder als een Ree , soo onhebbelijck dat m'er om lachen moet , een grooten leughenaer , ende een verkooper van ydele beloften. Maer alsoo alle dese dinghen staen, alleen op de twee eerste sijden, inde welcke ghy van my hebt beginnen te handelen, soo is het waerschijnlijck , datter in 't volghende meer andere, ende misschien

veel onbetaemlijcker stucken fullen ghevonden worden. De welckemen, indienſe van een droncken wijf, ofte van een gheſtoorde roffiaen waeren uyt-geſpooghen, lichtelijck ſoude verachten. Maer alſoo die nu zjn gheſchreeven, ende in druck uytghegeven, door een Godt-geleerden, ende een Herder van ſijne ghemeente, die een ſeer Gods-dienſtigh en Godt-gheleert man wil ſchijnen, ende die een ander behoort te ſtrecken tot een voorbeeldt, ick en ſegghe niet van ſachtmoedigheyt, neederigheyt, lijdsaemheyt, en liefde (ofte ghy miſſchien ſoodaenighe deuchden van de oude Kerck aen een ſijde wout ſetten) maer ten minſten van maetigheyt, goedertierentheyt, en ſtaetigheyt, ſoo en ſie ick niet door wat middel die verſchoont konden worden.

Want al waer het, dat die Philoſophye teghens de welcke ghy ſoo uyt-vaert, quaet waer, 't welck ghy nochtans nergkens en hebt betoont, noch en ſult konnen betoonen, hoe kan daer eeven-wel ſoo grooten verkeertheyt in verſiert worden, dat daerom den autheur van de ſelve ſoo grouwelijck ghelaſtert behoort te worden. De Philoſophye, die door my en door andere lief-hebbers placht gefocht te worden, is niet anders als een kennis van die waarheyt, de welcke door het naetuyrlijke licht des verſtants begreepen wordt, ende aen de menſchen nuttigheyt geven kan: ſoo dat geen betrachtigh eerlijcker, ofte den menſchen betamelijcker, of nutter in dit leven kan weſen. Maer de ghemeene Philoſophye de welcke in de ſchoolen, en Academien wort gheleert, is maer een verſaemelingh van eenighe meyninghen, de welcke meeft altemael zjn twijffelachtigh, als blijktt uyt de diſputatien, met de welcke ſy gheſtaedigh wort ghequelt; ende oock onnut, ghelijck de ervaerentheyt al lanck heeft gelcert. Want niemant heeft oyt uyt de *eerſte ſtoffe*, uyt de *ſelfſtandighe ghedaente*, uyt de *verborghen hoedaenigheeden*, ende dierghelijcke andere meer, nuttigheyt konnen ſcheppen. Daerom en iſt gantsch niet reedelijck dat die geene die alfulcke opinien hebben gheleert, de welcke ſy ſelfs voor onſecker houden, anderen haeten, om dat ſy trachten yet ſeckerders te vinden. Het is haetelijck in ſaecken van Godts-dienſt eenighe
 nieu-

nieuwigheeden te willen in-voeren; Want alsoo een yeder ghe-
 looft dat de Godts-dienst de welcke hy aen-neemt , van Godt,
 die niet dwaelen en kan , is in-ghestelt , soo en ghelooft hy by
 ghevolch niet anders , ofte het is quaet , datmen daer in soude
 willen veranderen. Maer aengande de Philosophye, de welcke
 noch niet ten vollen van de menschen bekent en is, ghelijck een
 yeder gaerne sal toe-staen, ende die met veel nieuwe fraye von-
 den als noch verrijckt kan worden , daer en is niet meerder te
 prijzen , dan datmen in de selve yet nieuws uyt-vint. Ghy sult
 misschien segghen , dat ghy niet en mis-prijft, die yet waerach-
 tichs in de Philosophye hebben ghevonden , maer dat by my
 sulcx noyt en is gedaen: het welcke ick vertrouwe, dat ghy num-
 mermeer bewijzen en sult. Maer ghenoomen dat ick tot noch
 toe gantsch niet gevonden en hadde , behoortmen my dat niet
 liever te vergeeven, ofte daer over vriendelijck te vermaenen,
 als te lasteren? Gelooft mijn D. Voetius, den voorsichtigen leser
 en sal hier uyt niet anders oordelen, dan dat ghy onder 't schrij-
 ven deser dingen, met sodanige begeertē van quaet spreken ont-
 fteken zijt geweest, dat ghy niet en hebt konnen onderscheyden,
 wat waerachtich, wat waerschijnlijk, oft wat u betamelijck was.

*Van de daeden van Voetius uyt welcke ick begonnen
 hebbe sijn deughden te leeren kennen.*

T W E E D E D E E L.

MAer om datmen niet gewoon en is , sonder oorfaeck alsoo
 teghens yemant uyt te vaeren, ende dat ick niet en schij-
 ne u misschien door mijn schult daer eenighe reeden toe geghe-
 ven te hebben, soo sal ick al 't geene, dat tot noch toe tusschen
 u en mijn voor gevallen is, kortelijck verhaelen. Ick en hebbe
 u noyt, dat ick weet, aen-ghesproocken ; als noch en ken ick u
 niet van aensien; jae ick en dacht op u doen ter tijt niet meer, als
 om die geene die nu noch niet ghebooren en zyn, wanneer ick
 verwitticht wierde dat ghy my onder de Atheïsten placht te ree-
 kenen : Ende dat de Professor de Roy , diemen wist dat veel

dinghen leerden, de welcke met de mijn over-een koomen, van u met seer onrechtvaerdighe middelen wierde bevochten. Hier door ben ick aen-ghedreven gheweest, om nae de waerheyt van de saeck, ende wat ghy voor een man zijt, oock wat u hier toe mocht beweeghen, wat naerstelijck te verneemen. Wat de saeck aen-gaet, die was seecker. Want u theses teghens de Roy, waere al aen den dagh ghekomen, ende dat fraye vonnis, teghens de nieuwe Philofophye, wierde een weynigh daer nae uyt-ghegeven. Wat u maniere belanght, ick hoorde dat ghy seer naerstigh en vlytigh waert in 't bedienen van u ampten die de Kerck en Academic betreffen. Dat ghy meer-maels predikten, leerden, en disputeerden, dan yemant van u ampt-ghenooten: oock dat uyt u op-slagh van ooghen, stem, ende ghebaer, veel grooter Godtvruchtigheyt, scheen afghenomen te kunnen worden: ende dat ghy met so grooten yver tot de beschermingh der waerheyt, en suyverheyt, van den Godts - dienst scheent ontfteecken te zijn, dat ghy niet alleen de alder-minste gebreeken, insonderheyt van de grooten, maer oock soodanighe die van veele voor geen ghebreeken en worden ghehouden, met een seer groote strengheyt bestrafte, en teghens alle, die van u verschilden met groote heftigheyt predikten en disputeerden. Hier door soude ick daer toe ghebracht zijn gheweest, dat ick u als een Propheet ofte Apostel soude hebben ghe-cert, ten waere mijn eenighe twijffelingh was over-ghebleeven, doordien ick wiste, dat ick van u teghens alle reeden, en billigheyt onder de Atheïsten wierde gereeckent: Maer overmits het somtijts ghebeurt, dat oock goede, ende vrome mannen, qualijck van andere onderrecht zijnde, ofte niet voorsichtigh ghenoech oordelende, bedrooghen kunnen worden, soo meende ick dat een van beyde nootsaekelijck moeste waer zijn, ofte dat ghy waerlijck seer heyligh, doch misschien niet voorsichtigh ghenoech, ofte seecker een Hipocryt waert. (Hout mijn ten besten soo ick de waerheyt ende de beteyckeninghen van de saeck met geen soeter woort en kan uytdrucken.) Want ick oordeelde dat met die gaven, de welcke ick hoorde dat in u waeren,

geen middel-maetigheyt van deughden, en gebreecken konden bestaen. Nu welck van beyde ghy inder waerheyt zijt, heb ick daer nae, uyt het gheene ghy teghens de Roy in 't werck hebt ghestelt, klaerlijcken ghemerckt. Want ick ben te weeten gekoomen, hoe dat ghy eerst Rector gheworden zijnde, haestelijck grooter vriendtschap met hem hebt ghehouden, ende te weegh ghebracht, dat hy soo dickwils als hy begeerde, oopenbaerlijck mocht disputeeren, 't welck hem noyt, als bysonder verlof van de Magistraet verkreeghen hebbende, te vooren gheoorloft en is gheweest. Want ghelijck licht kan ghebeuren, sijn twee ampts-genooten, in Medicina, en Physica, klaeghden dat hy veel dinghen leerden, de welcke van de haere verscheelden, vreesden misschien dat hy door die disputatien wat meer aensienlijckheyts soude mooghen krijghen. Ick heb oock mede uyt veelen wel verstaen, hoe hy dat voor een groote wel-daedt achtende, u daer over in sulcker manieren heeft ghe-eert, dat hy alle sijn theses die hy voor-ghestelt heeft, te weeten, daer hy sijn Physiologia hadde vervat, aen u al eer die wierde ghedruckt, ter handt heeft ghestelt, op datse by u geleesen, ondersocht, ende, waer noodigh, verbeetert souden worden. Ende ghy en kont dit niet ontkennen, want eenighe weynigh dinghen, die u niet seer en behaeghden, hebt ghy met u eygen handt aen-gheteekent, ende hy heeft die alsoo, gelijk ghy begeerde, verandert. Oock mede wordt misschien als noch u schrift onder sijn aenteyckeningh bewaert. Maer ick ben voorwaer ten hooghsten verwondert, dat, wanneer ick hem onlanghs nae dit, ende eenighe andere dinghen meer, die hem beeter als yemant anders bekent zijn, vraeghden, hy my niet anders tot antwoord en gaf dan dat hy met my van soodaenighe saecken niet en mocht spreecken. Ende als ick van een ander vriendt de reeden vraeghden van soodaenighen antwoord, soo ben ick onderrecht dat de Roy aen-gheseyt is gheweest, dat een van de Ed. Magistraet hem te last leyde, dat ick eenighe dinghen van u inden brief aen P. Dinet heb geschreeven, die ick niet wel uyt yemant anders, als uyt hem en schein verstaen te kunnen hebben.

ben. 'T welck ick geenfins voor de waerheyt en kan aen-nemen: want wie fal ghelooven dat ghy fulcken vermooghen hebt, in die ftadt, daer ghy selfs een vrcemdelingh zijt, om een yeder die ghy wilt, oock mede die geeue, die van ouders tot ouders aldaer uyt eerlijcke luyden zijn ghebooren, openbaerlijck een fchantvleck aen te fmeeren, ende haer met valfche vonniffen doen verwijfen. Ende dat het den gheenem, die ghy in haer eer hebt geraeckt, niet gheoorloft en soude zijn, ick en fegh niet om openbaerlijck over het ontfanghen onghelijck te klaghen, maer in 't heymelijck aen haeren vrient de gefchiedeniffen daer van te mogen vertellen. Ende ick weet voorwaer, dat al de Heeren, die ick voor defen aen-gefproocken heb, ofte my eenichfins bekennt zijn, foo voorfichtigh zijn, ende de billickheyt foo beminnen, dat haer noyt fulcks inde fin en heeft konnen komen. Ende de faeck bewijft dat klaerlijck van selfs: want nader-handt hebben fy fijn jaerlijcx loon voor de tweede-mael mildelijck vermeerdert. Maer ick fou eer ghelooven, dat ghy door u vrienden, dit den Pr. de Roy hebt laeten aen-feggen, om hem, die andersfins niet fchroomigh, maer fijne Heeren feer onderdaenigh is, hier door een vrees aen te jaeghen, ende alfoo te beletten dat hy my gheen meer andere dinghen daer ghy van bewuft zijt, en soude verhaelen.

Ick weet daer en boven, dat, wanneer ghy fijn *Physiologia*, in de voornoemde thefes begreepen, hadde onderfocht, ende niet mifpreefen, hy daer nae eenighe andere thefes ghemaect heeft, inde welcke niet ghewichtichs en was, 't welck hy te vooren inde voorftellinghen by u ghesien, niet en had gheftelt, ende daerom niet de pijn waert heeft geacht, om u die eerfe ghedruckt wierden, te behandighen, ende dat ghy daetelijck uyt een fecker wordeken, 't welck als van 't ghebruyck der fchoolen, wat vreemt zijnde, by u was aen-ghemerckt; te weten, waer by hy feyde dat den mensch ten aenfin van fijn deelen, vande welcker het eene sonder het andere wel kan beftaen, is een *wefen by toe-val*, gheleghentheyt heb waer-geuomen om hem in 't openbaer te bevechten. Oock weet ick, als door ver-fcheyden

fcheyde luyden onderricht zijnde, hoe dat hy eer die leste Theses
 wierden bedifputeert, hy door fijn toe-hoorders gewaerfchouwt
 is gheworden, dat de uwe fijn difputatien met kloppen, en ftam-
 pen wilden verftooren; ende dat hy u daer over heeft vermaent,
 ende gebeden, dat ghy, als zijnde Rector van de Academie, dat
 gheraes door u ghesagh fout willen beletten, hoe ghy fijn the-
 fes doen ter tijt als gefien hebbende, hem niet en hebt gewaer-
 fchout, datter yet in was dat u mis haegden. Hoe in die difpu-
 tatie de Thesis, *van't wesen by toe-val*, is aen-ghetaft, ende nae ee-
 nighe ftilte, op dat den opponent fijn reedenen soude voorftel-
 len, d'Academie met gerucht van kloppen, en ftampen is ver-
 vult. Hoe ghy, als Rector daer teghenwoordigh zijnde, ftont
 foo onbeweeghelijck als een fteenrots, ende noch met u ftcm,
 noch met u ghebeer noch gelaet en hebt foecken te bedwin-
 gen. Waer over ick nochtans feer ben verwondert: want al hoe-
 wel u dat geraes feer aengenaem was, foo moft ghy nochtans
 ampts-halven u anders hebben gehouden. Ende ick en fie niet,
 waerom, ghy, foo onbeweegelijck geftaen hebt, als alleen, om
 dat ghy wift, dat die gheenem, die het deden, oock u aldermin-
 ften werck fouden ghehoorfaemt hebben. Hoe, als de Roy daer
 nae hadde verftaen, dat ghy feydet dat het woort, *een wesen by
 toe-val*, was ftrijdende teghens de Theologie, hy aen u huys is
 gekomen, ende u heeft aenghefeyt bereyt te zijn, om het felve
 nae u wel-gevallen te verbeteren, ende openbaerlijck te verkla-
 ren, dat hy, ghelijck het inder waerheyt was, ende hy daer nae
 klaerlijck, in fijn antwoord op u Theses, heeft betoont, daer
 mede teghens u religie gantsch niet en heeft willen doen. Het
 welcke hy oock voor alle de andere Theologanten fijn confraters
 heeft verklaert. Hoe ghy even-wel daedelijck daer nae,
 eerftelijck eenighe Corollaria Theologico Philosophica hebt ge-
 maeckt, met welcker op-fchrift en in-hout gy hebt willen betoo-
 nen, dat die Theses waer by de Roy den mensch ten aenfien van
 fijn deelen, te voren gefeyt hadde te zijn *een wesen by toe-val*, by
 de H. Theologifche faculteyt als ketterfch was verdoemt ende
 verwefen; Ende kortfs daer nae eenighe Theses, die ghy noemde

appendix ad Corrollaria Theologico Philosophica, hebt uyt-gegeven, om drie dagen lanck bedisputeert te worden, met welcken ghy bestreet het gevoelen van de Roy, aengaende de *selfstandige gedaente, de beweginge des aertrijs, den om-ganck des bloets*, ende andere dierghelijcke dinghen meer, de welcke de Medicinæ en Physica, ende gheenfins de Theologie aenginghen, ende van u niet waeren berispt, wanneer hy u sijn Theses, inde welcke hy van alle die dinghen, uyt-genomen de bewegingh des aertrijs, (daer anderen te vooren sonder berispingh van hadden gedisputeert) handelde, hadde gegheven om van u gheleesen ende verandert te worden. Hoe ghy oock een ghedicht, van ick en weet niet wat voor een student, tot lof van u Theses, hebt laeten maecken, ofte ten minsten toegestaen, dat die ghemaect ende in d' Academie in u teghenwoordigheyt om-gedeelt wierde, in het welcke Professor de Roy uyt-druckelijck was aen-gheweefen, met dese woorden, O Royale daet, &c. ende seer onwaerdighlijck wierde geblameert. Ende eyndelijck soo hebbe ick oock wel gheweeten alle die andere dinghen, die ick inden brief aen P. Dinet voor desen heb verhaelt. Wt alle het welcke ick beken dat ick geen bysonder Godtvruchtigheyt in u en heb konnen bemercken. Want daer en is niet aen te twijffelen, oft ghy hebt, oft verraderlijck u gehouden, als oft ghy een vriendt van de Roy waert, op dat ghy hem, sonder dat hy achter-docht, oft quaet vertrouwen van u soude hebben, soudt achter-haelen, ofte, indien ghy waerlijck sijn vrient zijt geweest, de vrientschap seer trouweeloos ghebroocken, soo haest ghy meende geleghentheyt te hebben, om hem te kunnen beschaedighen. Van welcke twee stucken wat dat ghy kiest, soo moet ghy bekennen dat het voor schandigh, en haetigh gehouden moet worden.

Ende ghy en kont hier gheen yver van Godtvruchtigheyt voor-wenden, om daer door u te ontschuldighen. Want al had hy noch soo groote mislaeghen begaen, ghelijck hy'er nochtans geen begaen en heeft; wat Godtvruchtigheyt, wat Christelijcke liefde, wat yver konde u aen-porren om hem, wanneer hy soodaenige verbeeteringh, als gy sout begeeren, u van selfs toefeyde,

de , gheen ghehoor te gheven ; maer hem teghen recht , billig-
 heyt en betamelijckheyt , in openbaere Disputatien , drie dae-
 ghen lanck te begecken ? te weeten , op dat , indien de faeck
 volghens u hoop had gheluckt, hy van sijn Professie en eer son-
 der sijn schult , alleen door uwe lasteringhen , soude worden
 berooft. Ick bidde u seght doch eens, heeft de Rector in uwe A-
 cademie soodaenighen vermooghen, sonder weeten vande Ed.
 Magistraet, Theses van die faculteyt, tot de welcke hy niet ge-
 machtight en is om die te leeren , opentlijk staende te hou-
 den, ende aldaer een yeder van sijn confraters , die hy wil qua-
 lijck berucht maecken, ende daer-en-booven op den naem van
 de gheheele Academie een vonnis openbaerlijck uyt-geven om
 daer door sijn leere te verwijfen ? Ghy sult buyten twijffel seg-
 ghen dat de E. Magistraet geboden heeft, dat ghy-luyden u ge-
 voelen over de leere van de Roy soudt verklaren. Maer daerom
 en heeft die niet gheboden, noch gewilt, dat ghy-luyden dat sel-
 vige als een wettigh oordeel openbaerlijck fout laeten uytgaan.
 Tgeen de E. Magistraet begeerde , was seer goet en voorfich-
 tigh , te weten , alsoo ghy-luyden over de leere van de Roy had
 ge-claecht, dat ghy alle uwe reedenen, die ghy tegens hem had,
 soudt voor den dagh brenghen, op dat de Roy daer op naeder-
 handt soude antwoorden , ende wanneer beyde de partyen ge-
 hoort souden zijn , dat de E. Magistraet selfs daer van souden
 oordelen. Maer 't geene ghy gedaen hebt, en is niet te ontschul-
 dighen, ende gantsch ongebruyckelijck. Ghy en hebt geen ree-
 denen van eenich gewichte gehadt, noch voorgebracht, en even
 wel en hebt gy niet ontsien, u ampts-genoot, daer gy geen macht,
 noch recht over en hadt, sonder dat hy oyt gehoord is geweest, te
 verwijfen. Daer nochtans, gelijk wel staet te bemercken, noch
 ghy noch yemant anders van alle die geene , die de oude Phi-
 losophye , ofte eenighe andere wetenschappen daer aen-han-
 gende , leeren , als is de Godt-geleertheyt der schoolen , ende
 Medecijn-konst, bequaeme rechters in dese faeck, daer verschil
 in is over de nieuwe Philosophye, en kont zijn, maer alleen aen-
 klaeghers en verweerders. De Roy meent dat sijn gevoelen, de-

Philosophye betreffende, is waerachtigher als het gemene, ende ghy-luyden, die dat niet en begeert, oft misschien niet en kont leeren, seght daer neentoe. Welck van beyden salmen hier in gelooven? Voorwaer noch u luyden, noch de Roy, maer alleen die geenen, die d' een niet meer als d' andere toe-ghedaen zijnde, de reedenen wederzijts hebben gehoort, en ondersocht. Maer dit is 't meest van alle te verwonderen, dat ghy in u vonnis stelt, *dat ghy-luyden daerom de nieuwe Philosophye* (teweten, de mijne ende die van de Roy) *verwerpt, om dat daer veel valsche, ende ongerijme meyninghen uyt volghen, de welke strijden met de rechtsinnighe Godgheleertheyt;* en nochtans en hebt ghy niet een van sulcke gevoelen te voorschijn kunnen brenghen: niet teghenstaende een van de Professoren inde Rechten, de welke dat vonnis teghen stemde, de selve inden raet van de Academie, wanneer ghy dat voor-stelde van u uyt-druckelijck heeft vereyft. Maer daer-entghens heeft de Roy, in sijn antwoord op u Theses, seer bondigh bewesen, dat sijne Philosophysche meyninghen, veel better als de gemeene met de Theologie over een komen. Ende alsoo alle dese, ende veel meer andere dinghen my bekent waeren, dewelcke ick hier altemael niet en kan verhaelen, soo en moet ghy my niet quaelijck af-nemen, dat ick in 't voor-by-gaen een deel daer van, in een seeckeren brief, die doen ter tijt ghedruckt wierde, heb uyt-ghegeven: alsoo ick, om te wederlegghen 't geene ghy teghens my hadde gedaen, met u niet sachter heb kunnen handelen. Ende voorwaer het en soude niet gepast hebben, dat ick, in dien brief, dien ick schreefaen een vande Paters van de Societeit der Jesuyten, de welke ghy nimmermeer, sonder by-voeghsel van schandt-woorden en pleeghe te noemen, u den hoonigh om den mont hadde gesmeert. Nu behalven dit, soo en hebbe ick noyt yets teghens u ghedaen, nochte getracht, waer door ghy op my gestoort soudt moghen zijn, en over-sulcks en kan men niet segghen, dat ick soodaenighe bitterheyte in 't schrijven heb verdient. Maer daer zijn misschien andere reedenen, de welke men door de naevolgende dinghen sal kunnen sien.

Van de twee eerste Capittelen der Carthesiaensche Philosophie.

DERDE DEEL

IN 't beginsel van het eerste capittel seght ghy, dat een yeder niet bequaem en is, om mijn' Philosophye te begrijpen, ende pag. 14. ende 15. spreeckt ghy van my aldus: *Op dat hy oprecht, en gantsch geen bedrieger en sou schynen te zijn, doch inder waerheyt alle syn misslaeghen op sijn ongelukkighe discipulen, ende de plompheyt van haer verstant, soude konnen legghen, soo seyt hy in den aen-vanck van sijn Philosophye, met een seer deftrigh ghelaet, ende manier van spreecken, te weeten, om dat men niet en sou meenen, dat hy een slecht man is, dat alle verstanden geen bequaemheyt en hebben, om sijne gheheymnisse te vatten.* Waer over ick u vraegh, waer ghy my dat met een staetigh wesen hebt hooren segghen; Want ghelijck ick voor desen heb gefeyt, ick en predick niet ende en leer oock niemant. Maer ghy wilt segghen, dat ghy dat uyt mijn schriften hebt: Want ghy wijst aen mijn 4. beantwoordingh over mijn overdenckinghe pag. 289. gedr. by Elz. alwaer geleesen wort, *dat die dinghen de welcke staen in mijn eerste ende volgende (vijft) overdenckingen niet en zijn ghedicht, om van yeder een begreepen te worden.* Maer die aenwijsingh en is niet voor u, maer recht teegens u; want alsoo ick dat in 't bysonder heb geschreeven van die overdenckingen, de welcke maer een seer kleyn, ende t'alderswaerste deel van de Philosophye en vervaeten, soo behoorde ghy veel eer daer uyt te besluyten, dat men soodaenigh gevoelen vande geheele Philosophye niet en behoorden te hebben. Maer ick beken nochtans seer gaeren, dat alle menschen niet even bequaem en zijn, om die wel te vatten: ende dat en heb ick niet nae-gelaeten te schrijven, om dattet niet waer en is, maer om dattet overtalligh gheweest soude hebben. Want wat wetenschap, wat leeringhe, wat konst is soo licht, dat een yeder bequaem zy om

de selve te begrijpen? maer wat besluyt ghy daer uyt? te weten, dat ick alle mijn misflaeghen op mijn ongeluckighe discipulen soude legghen. Maer het is een yeder bekent, dat ick van de Philosophye gansch niet en hebbe uyt-ghegeven, als by openbaere gedruckte schriften. Sullen dan oock de fauten van mijn schriften mijn discipulen toe-geschreven moeten worden?

Pag. 17. gaet gy voort tot de ken-tekens, volgens de welcke, gelijk ghy seght, de verstande in dese schoole van hooverdy worden gheschat, ende ghy verhaelt, datter voornaementlijk vyf zijn, dewelcken in dit, ende de 4. naevolghende capittelen ordentelyck sullen worden overwooghen. Daer nae pag. 18. seght ghy, dat het eerste is, indien hy, te weten, die een discipel sal wesen, alle dinghen kan vergheten, die hy van anderen heeft gheleert. Welcke woorden ghy met andere letteren hebt laeten drucken, op dat sy souden schijnenuyt mijn schriften genomen te zijn, te weeten, uyt de 16. ende 17. van de Verhandelingh over de Methode, ende uyt de 32. van het antwoord op de 7. tegen-werpinge, ende oock aldaer uyt de 7. 2. 1. 2. 3. 2. 4. sijden; want alle die plaetsen hadt ghy te vooren aen-gewesen. Maer alsoo in alle die ende alle andere plaetsen van mijne schriften niet een woort van de vergetenheyt en staet, maer alleen van het voor-oordeel wegh te nemen, soo kan de leeser hier lichtelijck uyt verstaen, hoe grooten geloof men aen u aen-wijsinghen behoort te geven. Want het is heel wat anders, de voor-oordelen ofte de lichtvaerdelijck aen-ghenomen meyninghen af te legghen, dat is, op te houden van die toe te staen, 't welck alleen hanght aen onse wil, ende tot het leggen van de gront-vesten der Philosophye gantschelijck is van nooden; als die dinghen te vergeten, 't welck schier nimmermeer in onse macht en is. Maer alsoo ghy inde eerste Theses, die ghy oyt in uwe Academie hebt uyt-ghegeven, gehandelt hebt van de voor-oordelen, ende op veel meer andere plaetsen bekent, dat men die moet verwerpen, soo en betaemden 't niet, dat, om dat ick dat geschreeven had, ick van u berispt wierde: ende daerom hebt ghy liever yet anders van mijn willen versieren, 't welck u meerder stof soude geeven om mijn t'onrecht te beschuldighen.

De andere dinghen die ghy in dit capittel vorders hebt , en zijn niet waerdigh om verhaelt te worden , ende sy en bewijfen niet anders , dan gelijk ghy geen trouwe noch vroomheyt en ghebruyckt , dat ghy oock alsoo noch voorfichtigheyt noch u natuyrlijcke redenkaevelinghe in 't werck en stelt , wanneer ghy van soo een man , die ghy te vooren gefeyt hebt niet onvernuffigh te wesen,soodaenighe onhebbelijckheeden verdicht, de welcke men van hem niet en kan ghelooven. Als oock mede daer ghy pag. 22. verhaelt de woorden uyt den brief van den Apostel Judas vers. 10. *van die geenen, de welcke blaemeren de dinghen, de welcke sy niet en kennen.* Want daer en is niemant, de welcke fiet hoe leelijck ghy teghens mijn Philosophye uyt-vaert, die de selve woorden op u niet daedelijck wederom en sal schieten. Want overmits ghy die noyt en hebt gesien, alsoo sy door mijn noch niet uyt-ghegeven en is, soo en kont gy oock daer gantsch geen kennis van hebben.

In het tweede hoofstuck verhaelt ghy de tweede wet , de welcke , volghens u segghen , van mijn discipulen , die ghy noemt nae-volgers van sottigheeden ; wort be-eedicht te wesen dese : *Dat wy met gheen boecken oyt te doen en sullen hebben.* Maer in wat taeffelen ghy die gheschreeven hebt ghesien , ofte van wien ghy die hebt gehoort , ofte waer ghy die uyt hebt getooghen , dat en betoont ghy niet , ende en kont het oock niet doen. Want ghy en fout niet versuymen u bewijs alhier by te brenghen , indien ghy oock met het alder-minste versien waert; alsoo ghy alhier ende op de nae-volgende zijden twee plaetsen uyt mijn schriften aen-wijst, de welcke tot dese saek gantsch niet en dienen, ende van u oock worden verdraeyt. De eerste is genoomen uyt den brief aen P. Dinet pag. 163. alwaer ick gefeyt hebbe, *datmen dat niet alte langh en kan verwachten van eenen, die alsnoch geen oudt man en is, 't welck by anderen in veel honderden van jaeren tot noch toe niet te weegh en is gebracht.* Maer ghy vraeght over my aldus; *Laet hy hem voorstaen, dat een man die noch niet out en is, gelijk hy van hem selven spreeckt in den brief aen P. Dinet pag. 163. een vol-komen , en seekeren erwaerentheyt van alle naetuyrlijcke*
den-

dinghen kan hebben? niet anders, dan of, om dat ick gesproocken heb van een man die niet out en is, daer uyt volghde, dat de andere woorden my oock toe-geschreven mosten worden. Met welke aerdigheyt ghy oock uwe wet lichtelijck uyt mijne woorden soudt hebben kunnen trecken, indien ghy, by exempel, om dat ick in den selven brief heb gewach gemaect *van de boecken der Auteurs*, had geseyt *dat wy met de boecken de auteurs*, gelijk hy selfs daer van spreekt in den brief aen P. Dinet pag. 200. *gantsch niet te doen en sullen hebben*. Met gelijke getrouwicheyt, en gevoeghlijckheyt verhaelt ghy een plaets, inde welke ick op de volgende zijden heb geseyt, dat ick my eertijts heb geoeffent in een seekere Methode, om alle swaerigheeden in de weetenschappen te ontbinden; als ghy seght: *niet beeter en kan hy alle swaerigheeden in de weetenschappen ontbinden (gelijk den alder-onhebbelijcksten snorcker Renatus van sich selven roemt in den toeeygeninghs brief over sijne bedenkinghen, by Elz. gedrukt p. 5.)* Als oft het even veel waer, sich te oeffnen in een seekere Methode, om yet te doen, en sich te roemen dat men dat doen kan.

*Van't ghebruyck der boecken, ende van
Voetii gheleerttheyt*

V I E R D E D E E L.

MAer indien ghy had willen weeten, wat ick inder waerheyt van de boecken gevoel, soo hadt gy kunnen leesen de sevenste zijde inde Verhandelingh van de Methode al waer ick uyt-druckelijck heb geseyt, dat wy uyt het leesen van goede boecken de selve vruchten genieten, de welke men heeft uyt het spreekken met de treffelijcke mannen, die de selve hebben gemaect, ende misschien oock veel grooter; overmits sy niet alle haer gedachten, de welke haer voor-komen, gelijk als sy doen in gemeyne 't samen-spraeck, maer alleen de besten by geschrift plegen te stellen. Uyt het welke ghy misschien eenighe nuttigheyt

heyfoudt hebben konnen fcheppen, indien ghy daer-en-teegens had bemerckt, dat het leefen van quaede boecken, 't welck men al te dickwijls doet, alfoo fchadelijck is, als den om-ganck van quaede menfchen foud konnen zijn. Want nae ick uyt u fchriften kan befluyten, foo zijt ghy gewoon voornementlijck drierhande foorten van boecken te leefen, die feer weynigh ende voorfichtelijck behoorden aengeracckt te worden, dat ghy daer uyt foudt hebben konnen verftaen. De eerfte is van onvroome en beufelachtige fchrijvers. Welcke twee ick alhier nevens den anderen ftelle: want daer en is nacuwlijcks eenen, die geheel beufelt, oft hy heeft oock cenige vermenging van onvromigheyt. Nu daer en is niet een boeck van eenigh Atheift, Vrij-geeft, beufelachtighen Cabalift, fwarte Conftenaer, oft ander bedriegger oyt gefchreeven, het welcke ghy niet en wilt fchijnen geleefen te hebben. Ende dat betoont ghy oock van fommighe feer wel; want ghy vermengelt dickwijls haer heele bewijs-reedenen met u fchriften. De tweede foorte is van die geen en, die twiftigh, en krackecligh zijn, ende door de geneegentheyt, de welcke fy tot d' een oft d' ander party draeghen, voor een groote Godtvruchtigheyt reekenen, dat fy elkanderen fchandelijck blaemeeren. Soodanighe pleeght ghy fo dickwijls aen te wijfen, dat, indien ghy maer het vierde part van die hebt geleefen, ghy het voornaemfte deel uwes leevens onder kijven ende krackeelen hebt moeten verfljten. Ick en fegh niet dat alle foodaenighe boecken quaet zijn; want die voor de waerheyt vechten, ende niet als teghens de gebreecken uyt en varen, die zijn te prijfen. Maer nochtans foo meen ick, dat menfe niet al te veel en moet leefen, want de fwackheyt van onfe natuyr is foo groot, dat veelen zelfs door het verbodt der gebreecken, worden aen-geport om die te beminnen. Ick en fegh oock niet dat het de Theologanten, en anderen nimmermeer profijtelijck en is quaede boecken te leefen, alfoo 't haer ampt is, die te weder-legghen oft te verbeeteren. Maer dat komt niet altoos te pas. Ende gelijck niemant de menfchen, die aen de pefte legghen uyt luft ende vermaecks-halven, en gaet befoecken; alfoo en fal oock

geen Godtvruchtigh man , alleen om den naem te hebben dat hy veel geleefen heeft , by de handt nemen quaede boecken te leefen; want fy en zijn voorwaer niet weynigh befmettelijck. Ja ick bevind het aen mijn felven. Want alfoo 't my tot het fchrijven van defen brief nootfaeckelijck is gheweest , dat ick eenighe van u fchriften heb moeten doorfien , foo heeft mijn pen eenige rouwigheyt gekreghen, de welcke ick naeuwelijcks kan vermijden. Ende overfulcks verfoeck ick , dat het u ghe-lieve my te verontfchuldighen, dat ick hier wat harder spreek, dan ick anders ghewoon ben te doen. De derde foorte is van gemeyne aen-tekeningen, kort te begripen, beknopte uytleg-ginghen, regifters, ende andere soodaenighen, die uyt verfchey-de fpreucken van andere fchrijvers zijn te faemen gheftelt , al-hoe-wel ick de felve niet voor quaet, noch gheel te verwerpen en achte , foo meen ick nochtans dat fy geen ander ghebruyck en hebben , dan dat fy dienen om ons die dinghen te doen ged-encken, de welcke wy uyt de oorspronckelijcke boecken eerst hebben gheleert. Want voorwaer , die de bron verachtende haer tot de beeckjens alleen begeven , die fcheppen daer uyt niet anders als onclaer waeter , ende en komen nimmermeer tot waere gheleertheyt. Want al het geene dat treffelijck is inde fchriften van uyt-muntende verftande , dat en beftaet niet in dese , oft in die fpreucke , de welcke uyt-gheschreeven kan worden, maer het ontftaet uyt het geheele vervolgh van haere reeden. Ende dat en wort niet met het eerste leefen, maer al-lengskens, ende wanneer het dickwijls wort her-vat, by ons fon-der onse weeten geleert ende als in ons voetsel verandert.

Nu , dat ghy in ghemeene aenteykeninghen , korte verklaer- ringhen, naem-boecken , en dierghelijcken seer zijt ervaren, is oopenbaer uyt u fchriften , in de welcke ghy die dickwils aen-wijft. Maer ick en ken foo wel niet bemercken , dat ghy groo-te ghemeenschap hebt , met die oorspronckelijcke boecken, daer alle waere gheleertheyt , die door het leefen verkreeghen wort, aen vast is. Want al-hoe-wel ghy die al-te-mets oock tot getuyghen neemt , om dat ghy nochtans gemeynlijck dat niet fchick-

schickelijck genoegh en doet , ende die met foodaenighe , de welcke van veel minder soorte zijn , sonder onderscheyt vermen-gelt , soo en schijnt het niet , dat ghy die geleesen , maer alleen haer woorden uyt eenighen uyt-schrijver gheleert hebt.

Daer beneffens , gelijk als die geene , die met wel-rieckende kruyden om gaen , veel tijts eenighen reuck daer van behouden ; alsoo dunckt my dat het niet wel moghelijck is , dat de boec-ken van seer treffelijcke mannen , door yemant dickwijls wor-den gheleesen , ende datmen in des selfs schriften gantsch geen over-een-koominghe inde manier van schrijven en soude bevin-den. Maer , vergeeft het my , dat ick onbeveynfdelijck de waer-heyte segghe , ick heb veel van u schriften geleesen , maer en heb daer nergkens eenighe reedenkavelinge in bevonden , ofte eeni-ghe gedachten , die niet slecht oft gemeen en waeren , ende niet eene die nae een vernuftigh , en wel geleert man smaecte. Ick segghe een wel geleert , ende niet een geleert man : Want wilt ghy onder den naem van geleertheit begripen , alle dinghen diemen leert , soo goede als quaede , soo wil ick geern bekennen dat ghy seer geleert zijt , alsoo ick sie dat ghy de fabel van Le-viathan , ende de Godtloose beuselinghen , by ick en weet niet wat voor een Bonaventuyr de Periers beschreeven , ende veel andere diergelijcke dinghen meer , als genoegh geleesen hebt. Maer door eenen wel geleerden verstaet ick alleen den geenen , die met op-merkinghe en oeffeninghe sijn verstant ende zee-den voordachtelijck getracht heeft te verbeeteren. Ende fooda-nighe geleertheit en meene ick niet , dat verkregen wort door 't onderscheydelijck leesen van alderhande , maer alleen door 't leesen , ende dickwijls her-leesen van d'alderbeste boecken , als mede door de t'saemen-spraeck van wel geleerde mannen , wan-neer ons die mach gebeuren , ende eyndelijck door gestaedige op-merckinge vande deucht , ende nae-speuringh der waerheit. Maer wat foodaenighe aen-gaet , die alleen inde gemeene aen-teeckeninghen , registers , ende naem-boecken , de geleertheit soecken , die konnen wel lichtelijck haer hoofd met veel dinghen vervullen , maer daerom en worden sy niet een haer te wyser ,

noch te beeter. Jae daer-en-teghen , alfoo in die boecken geen gevolgh van reedenen en is; ende alle dinghen maer op het segghen van anderen , oft ten hooghten volgens eenighe korte besluyt-reedenen worden uyt-gesproocken ende verklaert, soo geschiet het dat die geene, die haer geleertheyt daer uyt trachten te haelen, haer gewinnen aen't segghen van alle schrijvers eeven-veel gheloofs te geeven , ende geen ander onderfcheyt onder die te maecken, als alleen, dat sy door de genegentheyte tot d' een of d' ander partye te voren hebben op-genomen. Ende alfoo ont-leeren, en ont-wennen sy metter tijt het rechte ghebruyck van haere natuyrlijcke reeden, ende krijghen inde plaets van 't selve een verstant dat konstigh schijnt ende bedrieghelijck is. Want, dat ghy 't weet, het rechte ghebruyck vande reeden daer alle geleertheyt, al rechtsinnigh verstant, alle menschelijcke wijfheyte in bestaet, en is niet begreepen in eenighe af-ghesonderde besluyt-reedenen, maer in een omsichtighe en forchvuldighe vervattingh van alle de dinghen, die tot kennis vande gefochte waerheyte worden vereyscht. Ende alfoo die seer swaerlijck door besluyt-reedenen konnen uyt-gedruckt worden, ten waer saeck datter veel aen malkanderen waren gehecht, soo is het seecker, dat die geene, die haer alleen met soodanighe af-ghesonderde reedenen behelpen, schier altijt een deel van het geene men te saemen moet bemercken, vergeten ende de onbedachtheyte aen-wennen, ende de rechte manier van verstaen ont-leeren. Ende alfoo sy haer selven onder-tusschen seer geleert achten, om dat sy veel dinghen die van anderen zijn geschreeven, van buyten kennen, ende daer geloof aen geeven, soo verkrijghen sy hier door een seer ongheschickte, ende rechte school-meesters laet-dunckentheyte: Ende indien sy daer-en-booven noch vlijtigh zijn in 't leesen van onvroome, beuselachtighe, en twistighe schriften, al waer 't dat sy van natuyre niet quaet, noch gheheel onverstandigh en waeren, soo soudet nochtans qualijck anders konnen zijn, oft sy moeten door die oeffeningh geheel af-gunstigh ongheschickt ende ongevoeghlijck worden. Doch men moet bekennen, dat de natuyr hier veel toe doct:

Want

Want die foorten van boecken , die ick te vooren heb onderscheyden , pleeghen veel-tijts onder den anderen vermenght te zijn , oock worden dickwijls by eenen Autheur eenighe quade, eenighe beuselachtighe , ende eenighe goede dinghen , die hy ten deele selfs, bedacht, ten deelen uyt anderen uyt-geschreven heeft , gevonden , maer volgens den verscheyden aert der geener die de selve leesen, soo trecken eenighe als spinnen daer uyt het fenijn , ende anderen als bijen alleen den hoonigh: Ende daer door geschiedt het, dat door 't leesen van de boecken, soodanighe, die tot het goet zijn geneeghen, veel beeter, en wijser; ende die genegentheyt hebben tot het quaet , veel quaeder en sotter daer door worden. Nu worden deese van de anderen door dit seecker ken-teycken lichtelijck onderscheyden, dat een yeder van haer-luyden meest die boecken leest , daer hy meent die dinghen in te vinden , die met sijn verstant alder-best overeen komen. Oock zijn sy in manieren seer verscheyden: Want gelijk de quaelijck geleerde veel-tijts laet-dunckent, hertneckigh, en grimmigh zijn; alsoo daer-en-teghen , de waerlijcke wel-geleerden , en verhoovaerdighen haer nimmermeer, door dien sy der menschelijcke swackheyt bewust zijn , en 't geene sy weeten niet seer hoogh en schatten: maer dencken altyt datter veel meer is , 't welck sy niet en weeten; ende daerom zijn sy oprecht ende leer-saem; ende altyt bereyt om de dinghen te leeren, die sy noch niet en weeten. Ende eyndelijck alsoo sy gewent zijn, haer verstant tot verscheyde saecken te buyghen, soo zijn sy nootsaeckelijck sacht-sinnigh, goedertieren, ende beleeft. Ende overmits sy wel weeten , dat de waere geleertheit niet aen de boecken alleen en hanght , soo soecken sy oock die te bekoomen door haer eyghen bedenkinghen oft verscheyden hanterighen van saecken, als oock mede door de gemeynschap die sy met treffelijcke mannen onderhouden; oock en sitten sy niet altyt onder de boecken. Ende hier door komt het , dat sy van de onervaren menschen niet hoogh geacht en worden; maer indien sy op haer selven leeven, ende in geen gemeynte-bedieninghen en zijn , ofte gheheel onbekent zijn, ofte alleenlijck voor

goede huys-houders en luyden die niet fot en zijn , aen-geſien worden ; Ende alſoo blijven dickwijls de alder-treffelijckſte verſtanden in 't heymelijck verborghen ; oft indien ſy haer met de gemeene ſaecken bemoyen , ſoo bevint men wel lichtelijck dat ſy voorſichtigher en beleefder zijn als andere ; maer dat wort meer de goetheyt van haer natuyr , als de geoeffentheyte van haer verſtant toe-geſchreven ; Ende eyndelijck indien ſy tot eenigh leer-ampt worden gheroepen , ten zy dan dat ſy met een ſeer voorſichtighe in-getoghentheyte te weegh brengghen, dat ſy niet meer en ſchijnen te wecten, als haer ampts-genooten , ſoo konnen ſy ſeer quaelijck de nydigheyt , ende wan-gunſt der ſelver ontgaen. Voorders die geene, die ſeer veel, doch altijd quaelijck hebben geleert, hebben deurgaens ſo weynigh verſtant, dat ſy vanden gemeynen man meeſten-deel worden veracht, ſoo ſy uyt een ſlecht geſlacht geſprooten zijn, ende met haer leeren geen grooten winſt weten te doen; oft worden voor foodanighe gehouden, die door 't leefen van boecken tot ſottigheyt zijn gekoomen. Maer wanneer ſy in haer jonckheyt , eer-menſe genoeghſaem heeft konnen kennen eenigh ampt om te leeven of te predicken hebben bekoomen , dan krijghen ſy ſonder eenighe moeyten by het on-ervaren volck metter tijt die aenſienlijckheyt , ende naem van geleertheyt. Want by het gemeyne volck gelt ſeer veel deſe reeden van voor-oordeel , dat yemant van de Magiſtraet , ofte anderen die 't aengaet, openbaerlijck is verkooren , om anderen te leeren. Ende daer nae en kan de gemeyne man van veelen onder foodaenighe, die ſoo aen-genomen zijn, anders niet oordelen, dan dat die de geleertſte zijn, de welcke van 't geene ſy voor hebben alder-flouts ſprecken , ende ſich vermecten van meerder dinghen kennis te hebben, ende cyndelijck meer-maels, en wijt-loopiger van haer ampts-genooten worden gepreeſen. Welcke dinghen ſy ſchier altijd in die quaelijck geleerden bevinden. Want eerſtelijck , alſoo ſy haer niet naer de reeden , reguleeren , ſoo ſprecken ſy van al het geene ſy inde ſchrijvers , die ſy voor-genomen hebben om nae te volghen, vinden, met alſulcken vermeetelheyt , niet anders

dan oft het haer selfs seer wel bekend , ende van haer te recht waer ondersocht . Ende overmits sy niet en weeten , wat dinghen van een wel gheleert man sonder schande niet geweeten moghen worden , en sy haer laeten voor-staen , dat de weeten-schap van alle dinghen inde boecken is geschreeven , soo willen sy schijnen alles te weeten : Ende eyndelijck overmits sy niemant en prijsen , als foodaenighe , die sy eenighsins haers gelijk achten te wesen , soo worden sy van gelijken van anderen weer gepreesen , als oock mede dickwijls van die geene die tamelijck geleert zijn , te weten , als dese tot yemant anders , die haer in geleertheit te boven gaet , wan-gunst dragende , meenen dat sy sijnen naem fullen verminderen , indien sy andere van minder stoffe voor hem stellen , ende ten hooghten prijsen . Waer door sy , eerst van 't gemeyne volck , ende daer nae oock van luyden van meerder ervaerentheyt , die haer nochtans niet en kennen , gestelt , en gehouden worden , als of sy seer geleert waeren . Ende voorwaer indien der een onder haer wort gevonden , die d'anderen te boven gaet in arbeyt , neerstigheyt , yver , ende praecten , ende boven d'anderen ghewoon is bedriechlijcke reedenkavelinghe te gebruycken , waer voor ick u genoegsaem kenne ; die oock eenighe ampten van leeren , en prediken te famen in de Academie , en Kerck , als ghy , bedient ; ende die oock onder sijn predikation , niet teghens de gemeyne ghebreecken des volcks , maer teghens sijn weder-party inden Godts-dienst : ende tegens het doen van de grooten heevigh uyt-vaert , ende nu met toornighe , dan met belachelijcke woorden de gemeyne man verscheydentlijck weet te beweeghen , gelijk ick u heb hooren nae-geven ; ende die veel Theses in de Academie voorstelt , en alle de geleerde van alle andere gesintheeden nodight , en uyt-daght om daer teegens te disputeeren , ende als sy niet te voorschijn en komen (gelijk sy oock niet en behooren te doen , ten waer sy begeerden uyt-geklopt te worden) sich selfen roemelijck de over-winningh toe-schrijft , gelijk een yeder weet dat ghy ghedaen hebt ; ende die veel boecken uyt-geeft , doch die met foodaenighe stijl ziju geschreeven , ende met soo veel

32
veel aen-wijfinghen van Autheuren van malkanderen gefcheurt, dat, alsoofe van niemant sonder walgingh konnen gelsen worden, niemant die en onder-foeckt oft sy goedt ofte quaet zijn, 'twelck de uwe meest al-te-mael weder-vaert; Ende ten laetsten, die teghens een yeder, die hem oock in 't alderminste dingh teeghen-spreeckt; oft hem maer niet en prijft, als teeghen sijn doot-uyant aen-gaet, ende met sijn predikatiën, en schriften soeckt verdagh te maecken, ende ter quaede faeme te stellen, waer door ghy hebt te weegh gebracht, datter veel van u hebben gefweeghen, ende oock eenighe teghens haer danck u hebben gepreesen: soo en iset geen wonder, dat soodaenighen een tot den hooghsten naem van geleertheyt en tot seer groot gesach onder de sijnen komt te gheraecken, ende dien oock behoudt, soo langh sijn konsten van niemant worden ontdeckt. Maer als hy by-geval, door sijn al te grooten macht verblindt zijnde, soo veel luyden aen-taft, dat eenighe het de pijn waert achten, om die te openbaeren; ende wanneer hy soo onverschoonlijcke misflaeghen begaet, dat die seer lichtelijck, oock van ongeleerden, gemerckt konnen worden, soo soude het wel wonder zijn, dat hem die onverdiende naem, en macht, ten langhe-lesten niet en quame te ontvallen. Want al-hoe-wel soodaenighen een 't meerendeel van sijn toe-hoorders en discipulen in de Kerck en Academie sere aen-genaem is: indien sy eens gewaer worden, wat schaede sy van hem hebben te vreesen, soo sullense sy nochtans een groote af-keer van hem krijghen.

Ick sie wel, dat ick van mijn begonnen reeden, die maer van 't gebreyck der boeken is geweest, meer en meer kome af te dwaalen, maer dat en sult ghy mischien niet bestraffen, want als ick noch eenighe weynigh dinghen van predicatiën, ende van 't onder-wijfen der discipulen hier by sal hebben gevoecht, soo sult ghy dit al-te-mael hier op eene plaets by den anderen hebben, 't welck ick aen-gaende u geleertheyt aen-merckens waerdigh achte te wesen. De predikatiën dan van soodaenighen leeraer, als ick daetelijck heb beschreeven, pleeghen aen 't volck wel te behaeghen: want soodaenigh is de natuyr van alle menschen, dat

sy

fy niet allen vermaeck hebben, om tot blijdschap, maer oock tot alle droevighe herts-tochten bewooghen te worden. Ende daerom is het dat niet alleen de bly-speelen, maer oock de treur-speelen veel-tijts plaets op deschouw-toonelen vinden. Hier door placht men eer-tijds inde openbaere speelen te sien, dat wilde beesten en menschen malkander vernielden. Hier door mede gebeurt het, dat een predikant, die sijn toe-hoorders verweckt tot gramschap, en haet van andere menschen, ende in-fonderheyt vande groote, die van selfs genoegh by 't slechte volckjen worden benijdt, oft teghens die geene die in religie van haer verscheelen, ende die sy als oorfaecken van den oorlogh al-reets haeten, al ist dat hy niet veel by-fonders, oft goets en seydt, en sy den staet van 't verschil, daer hy van disputeert, veel-tijts gantsch niet en verstaen, als hy maer met groote stoutigheyt, en hevigheyt veel woorden by-brenght, en veel, en verscheyden slechte, belachelijcke ende ongehoorde schimp-spreucken in sijn reeden vermenght, met meer yver van het yverende ghemeyne volck wort gehoort, meer wort bemint, meer wort geprefen, als andere, die met meer wel-spreeckentheyt zijn begaeft, maer het volck niet soo seer aen en porren, tot het haeten van eens anders gebreecken, als tot de haere te verbeeteren. Want dese stellen voor, dat het volck mis-haeght, ende hy 't geene haer seer wel bevalt. Ende voorwaer het is een grooten troost aen de ghemeynte, die anders niet quaet, maer on-ervaaeren is, datse al-te-mets mach Godt vruchtelijck beroert worden, Godt vruchtelijck sich vertoornen, Godt vruchtelijck de grooten verachten. Want al wat sy doet, door 't aen-raeden, oft exempel van soodaenigen man, dat meentse dat al-te-mael Godt vruchtigh is. Sy hoort van sijn discipulen, hoe veel boecken dat hy maect, hoe veel vyanden van alder-hande slaghe dat hy in sijn disputatien over-wonnen heeft, soo en kan sy niet anders gelooven, oft hy is seer geleert; want sy en kan die dinghen niet te recht onderscheyden. Gelijk sy oock meent dat sijn heevigheyt in 't spreecken, ende sijn vryigheyt in 't bestraffen van de grooten, voort-komt uyt een sonderlinghe

Godtvruchtigheyt, en Prophetifchen yver. Ende om die oorfa-
ken eert hy hem als haeren voor-gangher, en voornaemften
moet-gever, indien het miſſchien te paſquam, datmen de Groo-
ten ſoude moeten weder-ſtaen, ofte teghens de weder-partye
inde religie ſoude moeten vechten. Ende al wat hy wil aen-rae-
den, daer is hy altijd met groote ghenegentheyt toe bereyt, om
dat uyt te voeren. Nu oft het dienſtigh is voor 's Landts ghe-
meene beſten, dat foodaenighen Predikant aldaer daeghelijcks
verkeert, ende ſijn ſtucken in 't werck ſtelt, dat en ſtaet mijn
niet toe te onder-foecken. Dat is den geenen beſt bekend, die
daer over ſorghe draeghen. Ick en onderſoeck oock niet, oft
het dienſtigh is, dat veel kleynigheden van ſcherpſinnighe ver-
ſchillen, die ter ſaligheyt niet en doen, van de ongheleerde
luyden werden ghehoort. Noch oft ſy die uyt de Predikation
volkomentlijck genoegh kunnen leeren. Noch oock mede, oft
die verſchillen van foodaenighen wel te recht geleert worden,
die niet ſoo ſeer de reedenen daer van uyt-legghen, als ſy de
perſoonen ſchandelijck uyt-maecken. Noch, oft het menſche-
lijck, en Godtvruchtigh is, eenighe luyden te haeten, om dat
ſy maer inde religie met ons verſchillen. Maer ick ſegghe al-
leen dat alle beweegingh tot gramſchap, haet, en ghekiſſ, al is
d'oorſaek daer van rechtvaerdigh, ſchaede doet aen den gee-
nen, die ſoo ontroert wort. Want wy zijnder van natuyren al-
foo aen, dat wy door een weynigh oeffeninghs lichtelijck ver-
krijghen een groote genegentheyt tot quaede herts-tochten.
Ende die ſigh maer eens om een rechtvaerdighe oorſaek tot
gramſchap heeft laeten beweeghen, die is daer door veel vaer-
digher, om daer nae ſich om een onrechtvaerdighe reeden te
vertoornen. De vroukens hooren inde Kerck een man, die ſy
ſeer wijs, en heyligh achten te zijn, teghens andere luyden uyt-
roepen, diſputeeren, en ſchelden; de ſaek, daer hy van handelt,
verſtaen ſy gemeenlijck niet; ende daerom en hebben ſy niet
beeter te doen, dan dat ſy met Godtvruchtighe geneegentheyt
ſijn ontroeringhen nae-volghen, ende dierghelijcken in haer ver-
wecken; ende hier door geſchiet het, dat ſy daer nae t'huys ge-
koomen

koomen zijnde om d' alder-minste reeden teghen een yeder beginnen te kijven. De mans en konnen hier oock geen beeter vruchten uyt scheppen, ende infonderheyt die geene, die de geschillen eenighsins verstaen: want sy koomen hier over te twisten met luyden van haer kennis, die van een ander ghesintheyt zijn, gelijk hier aller-weghen gevonden worden; ende hier door raecken sy aen 't kijven, ende vyantschap met malkanderen te pleeghen; Jae de slechte luyden komen hier door tot hant-daedigheyt ende bloet-vergieten. Ick soude hier noch by doen, dat uyt foodaenighe oorfaecken openbaere oneenigheeden, ende oorlooghen souden konnen ontsaen, ende dat die geene die sich op de wijsheyt van foodaenighe leeraers vertrouwende, haer raet in alles volghen in foodaenighe oorlooghen het meest gevaer loopen. Maer ick en ken geen andere foodaenighe Predikanten meer: ende van enen en meen ick niet, dat soo veel quaets te vreesen is; als hy maer niet veel discipulen heeft, die hem gelijk zijn, ende daer nae oock koomen te prediken.

Het is my voorwaer onbekent, hoe ghy de jonghe luyden, die aen u vertrouwt zijn, onder-wijst; ende ick en ben noyt soo nieuf-gierigh gheweest, dat ick daer nae heb willen verneemen; maer u konsten, die ghy pleeght te ghebruycken, nae dat ick uyt u schriften kan bemercken, ende daer het on-ervaren volck u ghelcert om acht, duncken my foodaenigh te zijn, dat u veel slechte verstanden die lichtelijck konnen af leeren, ende u daer door wel seer gelijk, maer gansch niet beeter en worden. D'eerste van die is de kinder-achtighe Reden-konst, waer door eertijts de Sophisten, oft bedrieghelijcke swetsers, sonder eenighe vaste kennis te hebben, van alle faecken over-vloedigh wisten te sprecken, ende disputeeren. Dese heeft voornementlijck drie deelen, het eerste begrijpt de plaetsen, waer uyt de reedenen worden genoomen; het tweede de manier der besluyt-reedenen, waer mede die werden bekleedt, om datse wat beeter schijn souden hebben; het derde de onderscheydinghen oft distinctien, waer door men de besluyt-reedenen van de weder-partye listelijck soeckt te ontgaen. Ende voorwaer die vaerdigh en heet

van in-beeldingh, maer van geen oordeel zijn, ghelijck de kinderen pleeghen te weesen, die konnen binnen weynigh daeghen een groote ervaerentheynt in dese konst verkrijghen: Want het is seer licht van yeder voor-gestelde saeck in 't besonder te bemercken den naem, de beschrijvingh, sijn gheslacht, af-komst, ghelijckenisse, verscheydenheyt, teghen-strijdingh, by-voeghels, het voorgaende, t' volghende, ende andere dierghelijcke dinghen, die gemeynlijck in de reeden-plaetsen der reeden-konst verhaelt worden. Ende als sy dan maer willen praeten, indien sy maer alles uyt-werpen, dat haer uyt een yeder van die plaetsen in-gegeven wort, soo konnen sy altijd lanck en breedt sprecken: maer by soo veer sy eenighe meyninghen willen bewijsen, soo en isser niet eene, die soo weynigh waer-schijnelijckheys heeft, oft sy konnen daer over veel reedenen uyt de selve versamelen, de welcke, al-hoe-wel sy niet vast en gaen, den hoop altoos seeckerlijck vermeerderen. Ende daer nae als men moet disputeeren, soo konnen sy daer lichtelijck besluyt-reedenen van maecken. En op de selve manier konnen sy op alle teghen-werpinghen antwoord geven, als sy maer twintigh, oftedertigh distinctien op haer duym hebben, hoe-daenighe onder die dinghen zijn, de welcke bemerckt worden diereectelijck, oft recht uyt, ende indiereectelijck, oft zijdelinghs; volgens de Theorye, ofte by-spieghelinghe, ende practijck oft werckelijck; uytterlijck en innerlijck, ende dierghelijcke andere meer, de welcken in alle swaerigheeden plaets fullen hebben, als sy sich maer niet en schaemen, die stoutelijck te ghebruycken. Nu ghelijck dit seer licht is voor jongens, en anderen, die alleen sterck zijn van in-beeldingh, soo en kan dit niet gedaen worden van die geene, die eenigh oordeel oft goet verstant hebben. Want alle reedenen, ende ontbindinghen van teghen-werpinghen, de welcke, wan-nermensse uyt innerlijcke bemerckinghen van de saecke niet en kan trecken, alleen uyt de uytterlijcke aen-schouwingh deser reeden-plaetsen worden ghenomen, zijn by-nae altijd gantsch swack, en on-dienstigh. Maer om datter onder veel toe-hoorders weynigh zijn, die de ydelheyt van dien mercken, ende insonder-

heyt over de vraegh-stucken van de gemeyne Philosophye, van de welcke geen beeter pleeghen gegeven te worden, daer door ghebeurt het dat die geene, die dese konst ghebruycken lichtelijck tot eenighe naem van gheleertheyt, en verstant geraecken. Ende daerom is de selve seer schaedelijck, niet alleen voor de bejaerden maer insonderheyt voor de jonghe luyden, de welke ter-wijlen sy daer aen wennen, ende sich door den waen van haere hier door verkreeghen gheleertheyt verhoovaerdighen, haer natuyrljcke reeden, die anders door de jaeren rijper soude worden, gantschelijck bederven.

De tweede konst, de welke ick in u schriften bemerck, is die geene, waer door ghy van alle voor-vallende saecken boecken maect, de welke de on-ervaeren luyden seer vol van geleertheyt achten te wesen, ende die van u discipulen, al hadden sy gantsch geen geleertheyt, lichtelijck konnen nae-gemaect worden, als sy maer door-sien de registers van verscheyde boecken, ende in-sonderheyt van die geene, daer veel andere boecken in aen-ghewesen worden; ende naer dat sy eerst onverscheydelijck vergaedert hebben, alle die dinghen, die sy daer in van de saeck vinden, daer sy van voor-ghenoomen hebben te handelen, de selve hoe die oock moghen zijn, volghens de ordre van de gemeyne aen-teyckeninghen te saemen stellen, ende naemen van al de Autheuren, uyt de welke sy yet hebben genomen, en oock van anderen die van haer worden ghepreesen, daer by voeghen. Alsoo, indien sy, by exempel, van de Atheisterye willen schrijven, al wat sy in haere versaemelinghen sullen vinden, van de beteyckenisse des naems, dat sullen sy voor aen setten; daer nae sijn meede-naemen: ten derden, de af-komsten, en trappen; ende voorts aen malkanderen de oorsaecken, wercken, by-voechfels, tceekenen, 't geen daer teghen strijt, ende soo voort alle andere dinghen. Ende door dese middel, sullen sy niet een woort, soo kleyn datter oock soude moghen zijn, uyt eenigh Autheur ghenomen hebben, oft sy sullen 't een bequaeme plaets in haer werck konnen geven. Want alle die dinghen, die sy sullen verstaen dat van anderen voor Atheisten zijn ghe-

scholden, dien fullen sy daer **konnen** aen-teyckenen, ende indien sy van haer eenighe beufelachtighe oft onvroome boecken fullen gheleesen hebben, daer van fullen sy den geheelen in-houdt aldaer uyt-schrijven, ende alle historikens, en faebelkens, die gansch niet om 't lijf en hebben, aldaer verhaelen. Jae indien sy yemant in 't heymelijck quaet-gunstigh zijn, soo fullen sy vrijelijck alle dinghen, die sy oft anderen van hem ghelooven, onder de teyckenen oft oorfaecken van Atheisterye reekenen. Ende daer en is niet aen gheleeghen, indien schoon die dinghen prijsfelijk, ende buyten alle quaet vermoeden zijn; want sy fullen lichtelijck yet quaets van haer daer by doen, ten aen-sien van 't welcke die dinghen ten quaeden fullen konnen worden gheduydt. Alioo indien sy yemant haeten, de welcken daer voor gehouden wort, dat hy geen quaet verstant en heeft, ende de Aristotelische Philofophye niet veel en acht, ende de boecken, daer die in geschreeven is, niet veel en leeft, maer sich in een besonder Methode, tot onderfoeckingh der waerheyt, oeffent, ende alreede eenighe proef-stucken, daer van heeft laeten sien, dan fullen sy segghen, *dat alle vernuftighe, ende treffelijcke onderfoeckers der natuyren, Atheisten pleeghen te wesen,* ende sy fullen verhaelen onder de oorfaecken van de Atheisterye *de verkeerde Methode van de geene, de welcke met haer selven, ende 't goet, dat in haer voor-komt te vreedden zijnde, daer door alle weetenschappen, van nieus soecken op te rechten; oock mede de voor-ghewende vryigheyt van Philofopheren, de beloofde volmaeckingh, ende vernieuwingh van alle wetenschappen, de roemingh ende gegeven hoop van wonderlijcke ende onghehoorde Methoden, leeringen, lessen, scherp-sinnigheden, ende vonden &c.* oock een proef-stuck van aen-wysingh, over de ghebreecken der wetenschappen, *'t welck niet soo seer nieuw, als met een nieuwen rock bekleet is;* ende alle andere dierghelijcke dinghen meer, op dat sy dan daer nae hier uyt besluyten, dat die geene daer sy een haet teghen draeghen, een Atheist is, ende alsoo d'eene lasteringh, met de andere soecken vast te maecken. Ende daer en is oock niet aen geleeghen, dat sy haer selven teghen-spreecken, seggende op d'eene plaets, *soo-daenigh af-leggingh des voor-oordeels,*

waer door het verstant wort als een af-geschaefde, en af-gheuwiste schrijftafel, te zijn een voor-bereydingh tot Atheisterye; ende op een andere plaets, dat de kennis van Godt ons in-ghebooren is, waer uyt volght, dat de selve door het voor-oordeel wort belet, ende verduyftert. Daer leyt haer oock niet aen gheleghen, al kanmen uyt haer eyghen woorden besluyten, dat sy Atheisten zijn; ghelijck wanneer sy segghen, dat de voor-gewende weder-leggingh van Atheisterye, de welke ghedaen wort met boecken, die daer over quaelijck te saemen zijn geraept, is een seer subtyl, en schaedelijck decksel, waer door de Atheisten haer vergift verspreyden; ende dat sy onder-tusschen selfs soodaenighe boecken seer quaelijck by den anderen raepen, in de welcken niet een woort en is, waer mede de Atheisterye wort bevochten, maer daer-en-teeghen seer veel, waer door de selve wort aen-gheraeden; gelijk wanneer sy segghen, dat die geene, die seer treffelijck verstant hebben, Atheisten pleegghen te zijn, ende verscheyde exempelen daer van aen-wijfen, oock mede de voornaemste reedenen daer van leeren, ende die selve nergkens en weder-legghen. Maer sy moeten alleen op een dinck letten, 't welck de on-ervaeren seer licht is om doen, te weeten, dat sy niet besonders, en daer den leeser gheleerder door soude kunnen worden, ofte uyt haer selven voort en brenghen, ofte uyt de Autheuren en schrijvers, sy moghen wel, wanneer der eenigh vraegh-stuck voor-komt, dat van kleynen ghewicht is, ende met weynigh woorden soude ontbonden kunnen worden, langh, en breedt daer van disputeren, ende haer geheele reeden-konst tot verwerringh van dien gebruycken. Sy mooghen oock wel andere kleyne questikens voor den dach brenghen. Maer aen-gaende de principaelste, van te bewijfen datter een Godt is, laet haer vrijelijck bekennen dat die niet over-gheslaegghen, nochte alleen door de Authoriteyt van de H. Schriftuyre, maer principalijck door Philofophysche redden dient beweesen te worden. Ende nochtans wanneer men tot de faeck selve moet komen dan moeten sy het exempel van de quaede Medecijn-meesters nae-volghen, want gelijk die de waere, ende simpele remedien niet wetende, haer siecken met een

een groote menichte van onnutte , ofte schaedelijcke medecijnen pleeghen te quellen , alsoo moeten sy in plaetse van goede reedenen by te brengen , segghen datter tot weder-stant van de Atheisterye , seer veel dinghen worden vereyft , ende datmen *boven de vol-komen kennis der Heylighe Schriftuyre, een al-ghemeyne kennis van al-gemeyne wetenschappen ende insonderheyt van de Metaphysica, Pneumatica, Physica, generaele Astronomia, Geographia, Optica, van de bemerckingh des gheluyts, ende ghewichten, &c. oock mede de kennis van de besondere dinghen, oft van de oude ende nieuwe historien.* Dat sy eyndelijck teghens de Atheisten oock toe-rusten een groote boeck-kas , inde welcken sy oock fullen setten eenighe van die Autheuren , die sy te vooren voor Atheisten hebben gescholden . Indien sy alle 't selve wel onder-houden , soo fullen sy ghewisselijck boecken maecken , die de uwe in alles gelijk zijn , als wel fullen onder-vinden die uwe vier boeckxkens van de Atheisterye fullen waerdigh achten te door-leesen . Maer indien yemant meende , dat uwe discipulen daerom te meerder behoorden geacht te worden , die soude grootelijcks bedroghen zijn . Ick soude noch verhaelen u andere konsten , de welcke ghy pleeght te ghebruycken , om teghens u wederparty dicke boecken te maecken , die niet soo seer met gheleertheyt als met scheldt-woorden vervult zijn . Maer alsoo dat meer u manieren , als geleertheyt aen-gact , soo sal ick alhier daer van swijghen .

Van het derde , ende de volghende Capittelen van de Carthesiaensche Philosophye , tot aen de hondert en vier-en-veertichste zijde toe.

V Y F D E D E E L.

TOT noch toe , en heb ick niet kunnen twijffelen , oft ghy hebt u willen verklaeren Autheur te zijn , van het boeck , 't welck is genoemt *Philosophia Carthesiana* , niet alleen om dat

dat de eerste ses blaederen als de uwe aen mijn zijn ghesonden, ende ick oock verstaen heb, dat de verbeeteringh vande druck-fauten uyt u huys is gekomen; maer insonderheyt om dat het klaerlijck urwen stijl is, ende om datter foodaenighe lasterspreucken, ende soo verscheyde maenieren van schelden in bevonden worden, die niemant, dan aen u alleen bekend zijn; als mede om dat de reeden niemant de oorfaecke konnen nemen om soo heftigh teghens den brief aen P. Dinet te schrijven, de welcke by-nae alleen uyt alle mijn schriften in die 144, eerste blaederen aen-gewesen wort, als ghy alleen. Want niemant anders, al waer hy schoon u soo grooten vrient, als ghy sout begeeren, soude soo seer om dien brief op mijn ghestoort konnen zijn. Oock hebt ghy over langh, in den raedt van de Academie, wanneer ghy u ampts-genoten tot verdedigingh van 't vonnis, dat ghy op den naem van d'Academie hebt laeten uyt-gaen, aen-porden, opentlijck verclaert, dat ghy u faeck niet en sout verlaeten, dat is, dat ghy teghens my sout schrijven. Maer om dat den Autheur pag. 33. seyt, dat *hy leert inden uyttersten hoeck van Nederlandt*, en pag. 57. *u sijn Meester noemt, die hy eeuwigelijck als sijn vaeder moet eeren*; soo en sal ick soo onbeleefst niet zijn dat ick daer yet anders van soude segghen, dan ghy selfs begeert, dat men daer van sal ghelooven. Ick soude my oock ontschuldighen, dat ick u de voorgaende dinghen toe-geschreeven heb; maer alsoo hy die hem daer van verklaert Autheur te zijn, u discipul is; ende het boeck niet in dien hoeck-van Nederlandt, daer hy seydt dat hy leert, maer by u tot Uytrecht ghedruckt wort, soo en sal niemant achten, dat men u minder de mis-flaeghen daer van behoort toe te schrijven, dan of ghy selfs gheseydt wierde den Autheur daer van te zijn. Of seeckers, indien yemant meenden, dat ghy soo groffelijck teghens de betaemelijckheyt niet en hebt misdaen, om dat ghy de schelt-woorden, die een Theologant niet en passen, liever onder eens anders, als onder u naem openbaerlijck hebt laeten uytgaen; soo sal den selven u hier door te onvroomer achten, om dat ghy niet alleen uyt gramschap ende

haestigheydt maer met voorbedachtighe raedt , en loofheyt, soo leelijcke, en grouwelijcke lasteringhen van my hebt laeten uyt-stroyen.

Ondertusschen op dat ghy 't mooght weten , dat ick u noch eenighe eer toe-draegh , soo en sal ick niet meer elck capittel gaen ondersoecken, maer ick falsc al-te-mael teffens over-loopen, ende in 't kort mijn oordeel daer van segghen.

In 't eerste deel, schijnt den Autheur alles vervat te hebben, 't gheen hy doen ter tijdt teghens mijne Philosophie heeft kunnen bedencken: Want in het tweede pooght hy de teghen-werpinghen te weder-legghen, of te antwoorden op die dinghen, die hy meent, dat daer voor soude kunnen gheseyt worden. Het eerste deel heeft 15 Capittelen; in 't eerste van dien seydt hy, dat ick wil, dat mijne discipulen alle dinghen vergeten. In 't tweede, dat sy vyanden zijn van alle boecken, maer of dese twee stucken waerachtigh zijn, dat blijkt klaerlijck, uyt het ghene van mijn hier te vooren daer over is gheseyt. In 't derde, dat sy my moeten achten als eenen tweeden Pytagoras; Jae seer groote eerbiedingh aen-doen, ende al wat ick segh, voor waerheyt aen-neemen. In 't vierde, datse moeten goede moet hebben, ende d'ontbindingh van alle twijffelachtighe saecken van mijn verwachten. Ende eyndelijck in 't vijfde, dat sy ten aensien van haer selven alle menschen verachten. Al het welcke, oft waerschijnlijk is, is een yeder bekent. Nu in 't tweede deel (altoos van 't begin af tot aen de hondert vier-en-veertighste zijde, de welcke de leste is, die ick heb gheleesen) zijn tien capittelen; In welcker eerste hy seydt, dat wy te vergeefs roemen, dat onse Philosophie out is. In 't tweede, dat men te vergeefs roemt van haer klaerheyt. In 't derde, dat men sonder reeden pocht vanden voort-ganck, der discipulen. In 't vierde, dat de gemeene Philosophie van ons maer met woorden wort bestreeden. In 't vijfde, dat wy daer niet teghen op en moghen, alsoo wy haer manier van spreecken niet en weten. Welcke dinghen, al-hoe-welse schoon alsoo waeren, soo en sou daer uyt nochtans niet volghen,
dat

dat onse Philosophye soude behooren verworpen te worden. Daer nae in 't beginfel van 't seste capittel, seyt hy dat *den toetssteen*, op de welcke de *nieuwe* Phylosophye van des Cartes haere gevoelen ende leringhen beproeft, is vijf-derley, te weten, de *ervaerenthey*t, *reeden*, *Algebra*, *meet-konst*, en *Mechanica*. Ende op de selfde plaets spreeckt hy teghens de *ervaerenthey*t, de welcke hy seyt dat ons niet en kan helpen. In 't sevende, teghens de *reeden*. In 't achtste, teghens de *meet-konst*, en *Algebra*. In 't neghenste, teghens de *Mechanica*. Doch hy doet dit al-te-mael soo scherp-sinnigh, dat den verstandighen leeser, selfs uyt sijn schrift, nootfaeckelijck van mijn maenier van Philosophye een goet gevoelen moet hebben. Ende eyndelijck, wil hy in 't tiende capittel vertoonen, met wat scherp-sinnigheydt ick mijn meyninghe bewijs, ende seyt, dat ick een simpel verhael, inde plaets van een demonstratie den leeser soeck in de hant te steecken, ende veel toe-schrijf aende klaerheyt van de voor-stellingh, ende oock veel suppositien versier. Maer in alle de selvighe verhaelt hy niet anders dan dat hy wil dat van mijn ghe-looft sal worden, dat is het alder-quaetste, dat hy, ofte die hem helpen, hebben kunnen bedencken. Ende hy en brengt gantsch geen bewijs daer toe voort, ofte altoos geen ander, dan foodanigh 't welck yeder een in 't eerste aensien lichtelijck verstaen kan seer soober en swack te zijn. Gelijk wanneer hy in 't tweede deel van 't tweede capittel onderscheyt makende tusschen de klaerheydt van 't bewijs ende de klaerigheydt vande voor-stellingh, ende de eene mijn in 't lanck toe-staende, wil hy *alleenlijck daer uyt schijnen de anderen my met recht te ont-kennen*. Ende in 't vijfde capittel om te bewijsen, dat ick, en de Roy de konst-woorden van de Aristotelische Philosophye niet en weten, soo verhaelt hy maer alleen de woorden, die de Roy, om te betoonen dat hy over het verwerpen van de self-standinghe ghedaente van u niet behoorde berispt te worden, uyt u eerste Theses van de Appendix ad Corollaria &c, volghens u eyghen segghen, ende begeeren, voor desen aldus had voort-ghebracht: *wy hebben de Philosophye der schoolen al*

lanck , indien niet ten hooghften , ten minften maetelijck gheleert. Ende heeft daer veel te segghen teghens het woort *maetelijck* van de 104. tot de hondert sefte zijde toe , overmits hy staende wil houden , dat de selve niet maetelijck , maer uytter-maeten wel gheleert moet zijn: Ende dat doet hy oock in fulcker maenieren , als of de Roy aldaer gheseyt hadde , dat hy de ghemeene Philosophyc (ghelijck dat oock ghenoegh is) maer maetelijck hadde gheleert; daer nochtans die woorden, die uyt beleeftheyt aldaer zijn ghesproocken , 't selve geenfins mede en brenghen. Vorders in de plaets van yets teghens mijn te bewijfen, soo stelt hy my dickwils vraegh-stucken voor, dat is hy beufelt. Want by exempel , pag. 45. eyft hy van mijn in 't generael een lichte en vaerdighe maenier , om een eenighe Philosophysche knoop te ontbinden ; ende hy selve terstont teghen-werpande , dat ick 'er inde *Metheorologia* al reets eenighe ontbonden hebbe, en toont hy niet dat de selve vals zijn; Jae hy en gaetse niet eens onder-soecken; maer hy seyt alleenlijck datmen *dien swetser , die sijn eyghen lof tot walghens toe uytroept , geen gheloof en moet geeven*. Het welck hy met even veel rechts oock op alle andere nieuwe ontbindinghen, indien ick 'er eenighe quam te geeven , soude konnen segghen. Ende overfulcx soude het my wel moeten lusten , indien ick op eenighe van sijn vraegh-stucken quaem te antwoorden.

Maer eene saeck sal ick niet naer-laeten al-hier te verhaelen, te weten , dat het uyt de gheheele stellingh van dat boeck openbaer is, dat den Autheur geen ander oogh-merck en heeft ghehad, dan dat hy mijn meyninghen om veer soude stooten, ende 't gheen ick van u in den brief aen P. Dinet heb gheschreeven, sou weder-legghen; maer dat hy even-wel alleenlijck in ghemeene , en verfierde dinghen blijft hanghen , ghelijck de lasteraers pleeghen te doen; ende dat hy nimmermeer tot yet besonders en komt, als alleen op drie plaetsen, van de welcken de eene , het geene ick van u heb gheschreeven, ende de andere twee mijn opinien aen-gaen. Een van dese twee laetsten is te vinden pag. 128 , al-waer hy seyt dat dese mijn besluyt-reeden
vals.

vals is, te weeten: *welcker ghedaenten en Idea in mijn is, dat bestaat oft is inder daedt*. Maer dese woorden en zijn van my nergens gheschreeven, ende sy en vervatten oock in haer geen besluyt-reeden; Ick en heb oock noyt yet ghedocht, dat daer ghemeenschap mede heeft, oock en wijft hy de plaets niet aen, uyt de welke hy die heeft ghenoomen. De tweede staet op de 124. zijde, alwaer hy ontkenet *dat in 't begriip van yeder dingh veruat is een moghelijk, ofte nootsaeckelijck existentia ofte bestaen*; Doch hy en betoont daer niet anders, dan sijn eygen onwetenheyt: want wie isser doch die niet een weet, dat door een *dingh* verstaen wort een reale ofte *een redelijck wesen* en dat *een wesen* gheseyt wort van *wesen*, ofte werckelijck, dat is daedelijck zijn, ende bestaen, ende dat de naetuyr der dinghen van de Philosophye genoemt wort *het wesen*, om dat wy die niet anders, als *wesen*, oft zijnde en bestaende en kunnen begriipen. Ende het is seer onbequaemelijck gheseyt, 't geene hy daer by doet, te weten, dat Godt ghedacht wort een bedriegher te zijn: want al heb ick in mijn eerste bedenckingh ghesproocken van een seer machtighen Bedriegher, soo en wiert daer nochtans met het verstandt niet begreepen den waeren Godt. Want, ghelijck hy selfs feyt, ten kan niet wesen dat Godt een bedriegher is; Ende indien men hem vraeght, waer door hy weet, dat dit niet wesen en kan, soo moet hy antwoorden dat hy 't daer door weet, om dattet in sijn begriip een teghen-spraeck bevanght, dat is, om dattet niet begreepen kan worden. Soo dat het selvighe, waer mede hy mijn heeft willen bestrijden machtigh ghenoech is, om mijn te beschermen. Nu de plaets, die hy tot u verdedingh voort-brenght, is te lesen op de 57. en 58. zijde, alwaer hy meent, dat hy heel fray weder leyt, 't geene ick geschreeven heb van de Authouren, die ghy aen-wijft, te weten: *dat sy meer-maels teghen u, als met u zijn*. Ende dat overmits hy feydt, alsoo ick, ghelijck hy te vooren als voor vast, en secker stelt, geen boecken en lees, dat ick dat niet en heb kunnen weten, als misschien uyt een ander, ende over-sulcks begeert hy oock, dat ick den naem van mijn segghs-man sal segghen.

Maer die ghene die in u fchriften fullen willen bemercken, hoe langhe registers van Autheuren ghy dickwils verhaelt, daer gantsch geen bewijs van doen en is; ende daer dat vereyft wort, hoe weynigh dat ghy daer aen-wijft de welcke niet en zijn, ofte on-vermaert, ofte van u verschillende in religie, soo dat haer ghetuyghenis, insonderheyt van 't gheloof altijt teghens u oft seeckers niet veel voor u en is; ende eyndelijck hoe dickwils dat ghy inde plaets van reedenen, die ghy behoorde voor den dagh te brenghen, den leeser nae andere boecken stuyrt, van de welcke dickwils eenighe niet te bekomen en zijn, op dat ghy alsoo yet soudt schijnen te segghen, wanneer ghy niet met al en seght; soo fullen sy bekennen dat ick reeden ghenoech gehad heb, om dat te schrijven, al had ick niet een van de Autheuren nae-ghesien, de welcken ghy over al aen-wijft. Want alsoo de ghetuyghenissen der Autheuren geen ander behoorlijck ghebruyck en hebben, dan dat sy bevestighen het segghen, voor de welcke die aen-gheweesen worden, soo is het seecker dat alle die geene, die daer toe niet en dienen, teghens hem zijn, die de selve voort-gebracht heeft: want sy betoonen, ofte dat hy ontrou is, wanneer sy vals zijn, ofte dat hy onervaeren, onvoorsichtigh, ofte verwaent is, indien sy tot desaeck niet en dienen. Maer indien ick hier seyde, dat ick in dese uwe Philosophya Carthesiana niet eene plaets van mijn fchriften tot noch toe en hebbe ghevonden, dewelcke niet en is recht teghens den Autheur, van den welcken die aen-geweesen wort: overmits die selve ofte van hem is verdraeyt, ghelijck ick van de meesten voor desen heb ghetoot; ofte tot het geen hy wil bewijzen gantsch niet en dient. Doch ghy soudt misschien hier op segghen, dat ghy den Autheur daer van niet en zijt, en dat die van mijn noch niet ghesien en is gheweest, als ick die dinghen van u schreef. Daerom fullen wy dat laeten vaeren. Maer ofte ick hier dan by deede, dat ick ten minsten het antwoordt van de Roy, op u Theses heb gheleesen, ende de H. Schriftuyr-plaetsen daer op na-gesien, de welcke van u voor de self-standighe gedaenten maer met ghetallen aen-gheweesen zijnde

zijnde , van hem alleenlijck door 't verhaelen vande woorden, scherpsinnigh zijn wederleyt. Gelijck by exempel , ghy hadt aen-gheweesen de spreucke van Salomon cap. 30. v. 24. 25. 26. 27. 28. waer uyt hy dese woorden heeft verhaelt. *Daer zijn vier seer kleyne dingen op 't aertrijck, ende die zijn wyser als de wijfen: De mieren, dat swacke volck, 'twelck sijn spijs bereyt inden Oest: De haesen, dien onstercken hoop, de welke haer legher stellen op een steenrots: De sprinck-haen en heeft geen Koninck, ende die gaet al-te-mael uyt in schaeren: Den aechdiffe steunt op sijn voeten, en woont in eens Konincks huys.* De welke al-te-mael foodanigh zijn, datter niet eene andere veers inde gheheele Schriftuyr en is, de welcken ghy niet eeven ghevoeghelijck soudt kunnen aen-wijfen. Want by-nae in alle plaetsen wort eenigh lichaemelijck dingh aen-gheweesen, dat ghy een self-standighe ghedaente toe-dicht. Maer daerom en zijn sy niet meer tot u voordeel, als die plaets inde welke van de sneeuw wort gesproocken, voor die ghene dienstigh zijn, de welcken eertijds gheseyt hebben, dat de sneeuw swart is. Vorders, dat ghy de achtbaerheyt van de H. Schrift aldus misbruyckte om uwen ampts-ghenoot ende vrient van ketterye verdacht te maecken dunckt my grootelijcks tot u nae-deel ende kleyn-achtinghe te strecken.

Het selfde soude ick misschien kunnen bewijfen van alle uwe andere boecken; maer met voordacht houde ick de handt van die ghene, die ghy onder den naem van Theses hebt uyt-ghegeven op dat desen brief te veyligher by uwe Boeck-verkooopers ghevonden mach worden, alsoo ick verstaen, dat aen haer verbooden is eenighe boecken te verkoopen, die teghen u luyden Theses zijn gheschreeven. Ick en hebbe oock geen andere boecken meer ghesien, van de welcken ghy u verklaert hebt den Autheur te zijn, als alleen uwe Therfites. Nu wat ick hier van verstaen heb, dat sal ick als noch verhaelen, ende op dat ick uwe begeerte noch ghehoorsaeme, soo sal ick mijn segghs-man alhier openbaeren; de welke is den Autheur van dat vlijtigh ondersoeck, 't welck ghy in uwen Therfites be-vecht. Dese heeft in sijn weder-leggingh van uwen Therfites,
die

4
die hy in 't jaer 1637 uytghegeeven heeft p. 18. aldus van u gheschreeven: *Ick seggh dat Voetius soo onbequaemelijck mijn dinghen uytleyt, ende soo stout is in 't toe-doen, af-doen, en veranderen van dien, dat ick niet met al, van al het geene hy my toe-schrijft, het zy den sin, ofte den in-hout, voor mijn begeere gehouden te hebben. Indien hy eens, ofte twee-mael yet verkeerdelijck aen-wees, dat sou een mis-slagh kunnen ghenoeemt worden, maer dat hy dat op soo veel plaetsen doet, wat is dat anders als een rechte trouwloosheyt?* Ick heb veel van uwe aen-wij-singhen in sijn eyghen schriften nae-ghesien, ende ick kan desen aen-gaende ghetuyghen, dat hy de waerheydt heeft gheseyt. Heb ick dan moeten oordelen dat ghy met meerder trouwigheyt andere Autheuren over al aen-wijft, nae dat ick ghesien heb, hoe bedriechelijck dat ghy inde H. Schrift te werck gaet, ende hoe verkeerdelijck ghy die luyden haer woorden verdraeyt, van de welcke u het selfde verweten kan worden? Voorwaer Domine Voetius, indien ghy-luyden niet beeters hebt ghehadt, om die dinghen, die ick teghens u gheschreeven heb, te weder-legghen, ofte om mijn opinien te bestrijden, soo en sie ick niet dat het de pijn waert is gheweest, dat ghy-luyden uwe Philosophia Carthesiana by gheschrift soudt stellen. Ende de-wijl daer niet beters inde eerste hondert vier-en-veertighste zijde en is te vinden, soo moeten die wel leedigh zijn, die haer waerdighen meer daer in te leesen. Want het en is niet waerschiynelijck, dat ghy-luyden soo veel ydele dinghen voor uyt sout hebben laeten gaen, indien ghy yet beeters hadde ghehadt. Maer op dat ick niet licht-vaerdelijck en schijn te oordelen, van het geene ick noch niet en heb gheleesen, soo en sal ick desen brief als noch niet sluyten maer het over-schot van u boeck verwachten.

Het

49

*Het gevoelen over 't boeck van Gysbert Voetius by
hem gheschreven tegens de Confraternitas Mariana.*

S E S T E D E E L.

HEt begin van desen brief had al langen tijdt onder mijn papieren, als vergeten gelegen, wanneer ick het boeck, 't welck ghy onlanghs hebt uyt-gegeven, en van u genoemt wort Confraternitas Mariana, heb ontfangen, en mijn eyndelijk ghebootschapt is, dat de rest van de Philosophia Cartesiana wierde gedruckt, maer dat het uytgeven van dien, eenighe maenden gestaect is geweest; overmits ghy besigh waert met het voltrecken van dit andere boeck, 't welck ghy begeerde voor het eerste uyt te laten gaen: soo datmen nu gheen andere redenen van doen en heeft om te bewijfen, dat het selve niet van den geenen, wiens naem daer voor sal staen, oft ten minsten niet van hem alleen, maer voornamentlijck van u geschreven wort. Ende voorwaer een yder die sien sal, hoe de Confraternitas Mariana, ende de Philosophia Cartesiana den anderen, niet alleen in den uytganck, van den naem ende 't maecksel, maer oock in aert, en manieren ghelijcken, die en sal niet twijfelen oft het zijn tweelinghen, die van eenen Vader zijn ghesproten. Maer overmits het nu by geval ghebeurt is, dat ick seer ledigh was, soo hebbe ick uwe Confraternitas in weynigh uren geheel door-lesen, waer van ick mijn ghevoelen hier neffens sal stellen. Doch niet voor so veel, als al hier van eenigh geschil, uwe Religie betreffende, wort gehandelt: Want ick en begeer my met een ander mans faken niet te bemoeien: Maer alleenlick, voor so veel men daer uyt kan verstaen, hoedanigen man dat ghy zijt, ende wat geloof men aen u andere schriften behoort te verlenen. Want alsoo ghy opentlijck verklaert dat ghy den Autheur daer van zijt, soo en kunt ghy niet ontkennen, oft al het gene, dat daer in is begrepen u toegheschreven moet worden. Nu de Philosophia Cartesia-

na sal onder den naem van een ander voor den dagh komen, sulcks dat u gheen ontschuldiginghe en sal ontbreecken, uwe oprechtigheydt ende vromigheydt betaemende, om van u hals te schuyven, al 't gheen daer in sal worden ghevonden, om dat ghy daer van niet en sult ghenoeemt worden den Autheur te zijn: Ende ick en stel my oock niet geern teghen die gene, die vermomt gaen. Maer op dat ghy meught weten dat ick niet als met voorgaende kennis van saecken, mijn ghevoelen van uwe Confraternitas Mariana uyt en spreekte, soo sal ick de gheleghentheydt, door den welcken ghy die gheschreven hebt, alhier kortelijck verhaelen.

In s Hertogenbosch, is een Broederschap, dragende den naem van de Heylige Maecht, tot de welcken alle voortreffelijcke luyden worden in-ghelaten, ende die daerom seer vermaert en machtigh is. Dese bestont eertijds alleen uyt Roomsche Catholijcken: maer als de by-een-komste van machtighe personen, en die onder de vyanden op-gebracht waren, in een stadt, die onlanghs den Spangiaert ontnomen was, niet sonder ghevaer en scheen te wesen: ende de selfde nochtans niet en konde belet worden, overmits de vryigheyt van dien in 't over-gaen van de stadt was bedonghen: soo hebben die ghene, die de bewaringhe der stadt was bevolen, oorbaerlijck gheacht, soo wel om quaet vermoeden te weeren, als oock mede om vrede en eendracht onder de Burgherye te verwecken, dat sy met de Roomsche-Catholijcken in die Broederschap souden inghelaten worden, doch met foodanighen voorwaerde, dat aldaer voortaan niet en soude ghedaen worden, 't welck met haren Godts-dienst soude strijden. Ende dit en heeft van de anderen niet konnen gheweyghert worden; want alsoo, volghens de conditie van 't overgheven, alle Kerckelijcke, oft Gheestelijcke goederen in de ghemeene beurs van 't landt wierden ghebracht, soo en hadden sy uyt gheen andere redenen het bewint der goederen van dese Broederschap aen haer behouden, dan om dat die niet Gheestelijck oft Kerckelijck, maer alleen

alleen Borgherlijk was. Soo is dan de Heere Gouverneur van de Stadt, ende noch andere derthien van de voortreffelijckste aldaer, de welcke hy tot Ghebroeders had verkoo- ren, in de Broederschap ghenomen, ende hebben soo vly- tigh, uytdruckelijck, en sorghvuldighlijck verhoedt, dat sy daer in niet en fouden begaen, 't welck met haere Religie eenighsins was strijdende, dat sy daer in schijnen niet als al te veel ghedaen te hebben. Maer nochtans soo en hebben sy niet konnen vermijden, dat ghy niet datelijck, als dit van u ghehoort is gheweest, uwe Theses, dat ghewoonelijck uwe pijlen zijn op haer luyden ginght uyt-schieten: Ick en sal teghens die Theses niet schrijven, maer alleen eenighe wey- nigh woorden daer uyt verhalen, alsoo sy noodigh zijn tot het verstaen van 't gheene hier nae volght. Den tijtel daer van is dese: *Van de drie-en-twintighste Theologische disputacion uyt het laeste deel van de Theologie, zijnde van de indirecte, en gheparticipeerde Afgoderye, het derde deel, &c.* Ende op het tweede blat worden dese woorden ghelesen. *Wordt gevraeght, of een broederschap van Maria door een Ghereformeerde Magistraet, de welcke die wegh kan nemen, met goeder consciencie openbaerlijck behoort gheleden, oft ghelaten te werden, te weten, wanneer die ghesuyverz is van Paepsche Afgoderye: Ende indien de Magistraet dat doet, of eenigh Ghereformeerde in soodanighe Broederschap maghingheschreven worden met conditie van niet te prejudicieren aen sijn Gereformeerde Religie. Antwoort op de eerste vragh, neen; overmits die seer groffe- hicken deelachtigh is van eens anders Afgodery, &c.* Ende een wey- nigh daer na. *Maer hoewel de Magistraet hier in versuymt, oft door de vingeren siet: so en mach nochtans niemant, die de Gereformeerde Religie en Kerck toegedaen is, hem daer toe begeben. Ende daer na: Soo worter dan (van die gene, die sich daer toe begeben) Afgodery gedaen, meer als indirectelijck, oock by reductie en participatie, &c.* Item, *want al wat sy doch mogen limiteren, excipieren en purgeren, soo blijft nochtans die Broederschap ten minsten een ghedenck-teken van Afgodery, en van een Afgodisch verbont, 't welck voor desen gebruyckt hebben, ende alsnocht gebruycken de Papijsten int rijk van den Paus, enae daer buyten om*

te behouden ende voor te setten den dienst van Maria, 't zy openlick, oft stilswygende, ende in 't heymelick. So glorieren die ellendige menschen in de vleslickheyt van de onse, ende worden in haer Afgodische dolligheyt bevesticht; ende triompheren, oock niet sonder lachen, bespotten, en walgen over de lauwigheyt, en plompigheyt van de onsen, ende daer benefens over de Werelts liefde boven Godt (siet 2 Timot. 3: 4. Philipp. 3: 19.) Want sy weten, indien daer maer moeyten was te behalen, indien daer maer wat ten besten was te geven, indien daer niet als kosten en waren te dragen, ende indien de trefselickste maeltijden, en de rijcke inkomsten, ende vruchtbare gelegentheden, om daer door van eenigh profijt te kunnen deelachtigh zijn, daer niet by en waren; dat de onsen, alleen om den tyt el van Maria, veel min om de regulen, en witten van de broederschap oft van den rosekranen haer in dat collegie niet en souden begeven, &c. Item, maer de tekens van de broederschap zijn verandert: te weten, het rode laken, 't welck sy op de schouderen plachten te dragen, insonderheyt als sy te begrafenis gingen, met yemant van de broeders, is verandert in een Medalie, welck men aen den arm vast maect; met dit opschrift, gelijk de lelie onder de doornen, &c. ende ten lesten, hoe konden de Papijsten klaerlicker de onsen, als narren in een ommeganck, en triomph omleyden, ende de selve achter den ruyck den geych na steken. Indien sy door de lelie verstaen de kercke, volgens den sin van de Gereformeerden, en de waerheyt, dat moet 'et van al de broeders sonder eenige dobbelminghen, uytgeleyt worden, welcke kerck sy verstaen, de Gereformeerde die in s'Hertogenbosch is, of de Paepsche, die aldaer schuylt, &c. Waer uyt al de gene, die maer kunnen lesen, kunnen sien dat de stadt van s'Hertogenbosch daer uytdruckelijck wort genoemt, als oock mede die broederschap, welcke broeders eertijds een root stuck lakens op de begrafenis droegen: ende veel meer andere seecker tekenen zijnder in de rest van dat u schrift te vinden; maer daer en zijnder gheen meer van doen, om onfeylich en klaerlijck te bekennen, al die gene, die haer in die broederschap hebben begeven. Soo dat ghy haer aldaer niet minder en noemt, of *nominatim* (dat is seeckerlijck en uytdruckelijck, ghelijck dat by de Latijnisten plach ghenomen te worden) aen en wijst, dan of ghy haer eyghe namen, voornamen, ende

59

ende toenamen daer by had ghedaen. Want het ghebeurt altemet, dat de selfde naem verscheyde luyden toekomt, maer op den gehelen aertbodem en zijn geen twee steden ghenaemt, s'Hertogenbosch, daer foodanighe broederschap wert ghelvonden. Ende ghelijck wannecr men seyt den Koninck van Vranckrijk, men hem niet minder en noemt, dan of men seyde Louis de Bourbon: soo is het voorwaer oock waerachtigh, dat ghy in die Theses, de gene, die in die stadt haer in de broederschap hebben begheven, by naemen aen-ghewesen hebt. Ghelijck het oock seer waerachtigh is, dat ghy haer niet als foodanighen, die met Afgoderye ghemeenschap hebben, ende daer aen plichtigh zijn, maer oock als die genen, die nae vuyl ghewin, en leckere maeltijden haecken, hebt veroordeelt. Want wat betekenen anders die woorden: *Soo wort dan by haer Afgoderije ghedaen, meer als indirectelijck, oock by reductie, en participatie.* Ende dese, *de Roomsche-ghesinden weten wel, dat by soo veer de costelijcke maeltijden, rijcke incomsten, en vruchtbare geleghentheden, om daer door van eenich gewin te connen deelachtigh worden daer met by een waren, de Gereformeerde haer in dat Collegie niet en souden begeven.* Eyndelijck soo isset waerachtigh, dat ghy niet die alleen, de welke ghy houdt voor particuliere luyden, alhoewel de Heeren, Gouverneur, Commandeur, hoogh Schout van de stadt onder die zijn begrepen, maer met namen oock de Magistraet van den Bosch, uwe bestraffingh hebt onderworpen. Want wanneer ghy vraeght, *of de Broederschap van een Gereformeerde Magistraet, de welke die wech kan nemen, &c.* Soo presupponcert ghy, dat die daer door kan wegh ghenomen worden, (te weten, met ghewelt, ghelijck ghy garen soudt sien): Want anders en soudt ghy niet ghestelt hebben, *de welke die, maer by soo veer sy die wech can nemen, &c.* Ende over sulcks condemneert ghy die Wet-houders, als of sy seer groffelijck deelachtigh waren van eens anders Afgodery. Ende alle dese dingen, indien mijn oogen niet begoochelt en zijn, ende ick geen Latijnsche woorden en verstaec, ick segge alle dese dinghen bevind ick in u Theses. Nu, ick en sal niet

segghen of die goet, oft quaet zijn, want gelijk ick voor desen vermaent heb, ick en bevecht die Theses niet, maer ick meen datmen die naerstelijck moet bemercken, om de volgende dinghen wel te verstaen.

Maer als de Heeren van den Bosch vermeeynden, dat die vlekken, waer mede haer eer, en achtbaerheyt door die publijcke Theses waren bekladt, niet en konden, als met een openbaer schrift af-ghewassen worden, soo hebben sy de sorghe, om dat in te stellen, aen een van haer Predikers, te weten, D. Samueli Maresio, bevolen; Ende hebben daer in een besondere ghemachtichtheyt betoont, dat sy van niemant anders en hebben willen verdedicht zijn, als van u mede-prediker, die u seer gunstich was, ende dewelcke zijn boeck over die saeck alsoo heeft ghemaect, dat hy wel klaerlijck de Godt-vruchticheyt, ende oprechticheyt van de zijnen heeft ver-toont, ende de selve van alle quaedt vermoeden over die ghebreken, en mis-flaghen, die ghy tot lasteringh van haer hadt verçiert, heeft bevrijt: maer onder-tusschen uwe voornaemste misdaden als onghemerckt voor-by is ghegaen: Soo dat hy inder waerheyt niet teghens u, maer, ghelijck hy selfs vermaent, voor u gheschreven heeft. Want hy presupponcert, dat u quade hypothesen aenghedient zijn gheweest, dat is, dat u de gheschiedenis van het werck niet wel en is verhaeldt, maer dat hy met u *in thesi*, dat is, inde generale besliffingh van het verschil, heel wel over een komt, te weten of het oock gheoorloft sy aen de Ghereformeerden de Ceremonien der Rooms-ghesinden aen te nemen. Ende hy en heeft noyt als seer eerlijcken, en met een loffelijcke ghetuychenis van u ghesproocken. Ende alsoo hy nootsaeckelijck klaghen most over het onvrome qualijck sprecken van die ghenen, dewelcke met valsche misdaden, de vrome luyden foecken te bewaren, soo heeft hy die schult op een *individuum vagum*, dat is, op onbekende personen ghelcydt, op dat hy u liever van licht-gheloovigheyt, als van lasteringh soude beschuldighen: hy heeft oock die gheheele questie, de wel-

ke mijns oordeels in dese saeck de voornaemste is, achter ghelaten, te weten, of het u gheoorloft is gheweest, de voornaemste van die Stadt, ende met namen de Magistraet, sonder dat sy ghehoort, of vermaent waeren, alleen uyt u particuliere Authoriteyt, met een openbaer gheschrift te veroordeelen. Ende eyndelijck hy en heeft van u niet anders gheseyt, dan dat luyden die wijs en voorsichtich zijn, meyn-den, dat een publijcke disputatie, ende die int school by u ghehouden is, gheen bequaeme middel en was, om die ghenen, die ten Bosch woonden, ende van die dinghen, die tot Utrecht ghedisputeert wierden, niet en wisten, tot beternis, indien sy yet misdaen hadden, te brenghen. Ja daer is foodanighe eere aen u, ten aensien van u Predick-ampt, ghedraghen, dat het boeck van Maresius niet sonder onderfcheyt aen een yder is ghemeen ghemaect gheweest, maer alleen aen eenighen overghehouden, de welcke u Theses te vooren hadden ghesien. Ende desen niet teghenstaende, soo zijt ghy datelijck, als u dat ter handen is ghesteldt, niet anders, dan wanneer ghy een weynich te vooren het seer heusch antwoordt van de Roy op uwe *Theses de formis substantialibus* had ghesien, met over groote gramschap ontstecken, over midts ghy u selven bewust vont, dat ghy een groote misdaet hadt begaen, dewelcke ghy niet van sins en waert te verbeteren of te bekennen. Maer daer is terstont een boecksken, dat uyt de vuyft ghemaect was, voor den dagh ghekomen, 't welck men daer voor houdt, dattet van u is ghemaect, overmidts men u manieren, en stijl van schrijven, daer klaerlijck in kan bemercken. Nu het vertoonde zich sonder naem, onder de Persoon van een van de Predicanten van s'Hertoghenbosch, dewelcke seyde dat hy die ghene was, die Maresius hadde gepresupponcert aen u valsche Hypothesen aengedient te hebben: daer het nochtans gheheel seecker is dat Maresius geen Predicant daer over aenghewesen en heeft. Want nergens heeft hy yetwes ghestelt, 't gheen niet veel meer op anderen, als Predicanten, en past. Jae in den Brief den welcken hy

aen u heeft geschreven, schuyft hy de schult uytdruckelijk op die ghenen, de welcken het qualijck ghenomen hadden, dat sy int verkiesen van de Broeders, waren voor by ghegaen gheweeft: het welck van gheen Predicant verstaen kan worden. Soo is dan die Predicant van u op het Tonneel ghebracht, op dat ghy na uw ghewoonte yemant soudt hebben, de welke ghy van u misdact deelachtig soudt maken, onder wiens naem ghy vryer, en onbestrafter, als onder den uwen u qualijck spreken int werck soudt stellen. Maer terstont is zijn, of liever u, boecxken by openbare sententie verclaert te zijn fameus, leughenachtich, ende te strecken om muytinatie te verwecken; ook mede is het lesen van dien verboden, *Het welck met trompetten en trommelen, gelijk ghy selver seght, p. 420. door de straten van de Stadt is vercondicht.* Ja ick heb alhier een cotype van die selve sententie, waer van die woorden aldus luyden. Alsoo voor eenige dagen binnen deser Stadt sekere blaeuwe boecxkens, geintituleert. *Retorsio caluminiarum, quas Tertullus societatis Marianaë advocatus, &c.* sonder naem van eenighen Autheur zijn gedivulgeert, ende dat wy naer onder-soeck, ende examinatie van verscheyde poincten inde selve uyt-ghedrukt, oordeelen dat eenighe ghequalificeerde Personen, daer inne seer schandelijck, en tegen de waerheyt werden geblameert. Ende alsoo wy te ghemoet sien dat daer uyt in dese Stadt, alwaer de eenigheyt en ruste ten hoogsten dient te worden gevordert, groote en sware oneenigheden, ergernisse, ende scheuringhe, tot nadeel van Godes Kercke, ende deser Stadt welvaren, indien tegens sulcke onbehoorlijcke, en ongeoorlofde libellen niet en worde versien, staen te verwachten, die wy geerne sagen voorgekomen; Soo ist dat, &c.

Soo zijt ghy in s'Hertogenbosch onder de persoon van een ander heel fraey in 't openbaer ghestraft. Maer dat en heeft u de moed niet benomen: Gelijk oock dat niet, dat de Ed. en Achtb. Magistraet van die Stadt, wanneer die verstaen hadde, dat ghy weer doende waert om een ander boeck, te weten, dese *Confraternitas Mariana* te maken, aen de Ed. Mog. Heeren Staten,

Staten , ende Ed. Wet-houders van Utrecht , als oock mede aen u brieven heeft gheschreven, om het uytgheven van dien te beletten, ghelijck ghy selfs daer over roemt pag. 42 1. Want alle dese dinghen niet achtende , syt ghy eyndelijck selfs met uwe Confraternitas Mariana voor den dagh ghekomen. Welck boeck ick op mijn ghemack gheheel heb door lesen: Maer om de wachheydt recht uyt te segghen, ick en heb niet een stuck daer in ghevonden, 't welck sonder verstoutheydt en ontroemingh ghelesen konde worden. 't Is my onmoghelijck hier sachtelijck te spreucken , want ghy over al al te groote quaedaerdicheyt, onhebbelijckheydt, onbillickheydt, vermetentheydt, en hertneckicheyt betoont: welcke ghebreken soodanich zijn, datse ten hooghsten behooren ghehaet te worden. Uwe quaedaerdicheyt blijkt daer in, dat ghy soo veel dingen by den anderen gheraect, ende soo dicken boeck gheschreven hebt, niet om u saeck te verdedighen, want met soodanighen schrift maeckt ghy die noch veel erger: Maer alleen, alsoo ghy gheen quaet vande Heeren van de Bosch, of van Maresius en kunt bewijsen, op dat ghy nochtans van haer veel quade en valsche opinien, door de lanckheydt van u qualijck spreken, de ghemoederen des lesers soudt in-planten. Dat selve blijkt oock daer uyt, dat ghy van niemant anders en schrijft, als alleen, op dat ghy in eenighe maniere sijn eer soudt verminderen, ende dat ghy u vrienden oock niet en spaert. Onder de welcken oock Maresius selfs behoorden gherekent te worden, indien in u eenighe belceftheydt waer: door dien hy inder daet de saeck van de sijnen alsoo voorghestaen heeft, dat hy u na sijn vermogen heeft gespaert, en gedaen heeft als een vrient. Maer laet ons toestaen dat hy van u ghehaet wort, om dat hy niet alles voor goet en houdt, 't gheen van u gheschreven is; want wy weten wel, dat dit by u oorfaecks ghenoech is, om yemant ten hooghsten te haten. Laet ons oock mede toestaen, dat ghy uytermaten gestoort zijt op de Heeren van den Bosch, om dat sy, van u seer onrechtveerdelijck gheblameert zijnde, bestelt hebben, dat u heuselijck van harent we-

gen wierde geantwoort. Maer wat quaets heeft doch dien uwen Martelaer u ghedaen, onder wiens mom-aensicht die *Rectorso* te voorschijn is ghekomen, dat ghy p.416, hem voorfeer slecht berucht maect, segghende de spracck te gaen, *dat hy die niet ghemaect en heeft, overmits hy soo veel latijn niet en kan*: ende daer nae heel flaeuw hier op antwoordende met dese woorden: *van het latijn van dien Predikant, als oock mede van sijn studien in de vrye konsten, talen en Theologie en ghevoel ick niet ghemeens. Ick spreek daer van by ervarentheydt.* Te weten, op dat men daer uyt soude besluyten, dat hy oock sels geen ghemeene kennis van 't latijn, oft Theologie heeft, overmits dat dit waerschijnlijcker is, dan dat hy meer als ghemeene wetenschap daer van soude hebben, ende dat ghy so nacuw van conscientie zijt gheweest, dat ghy liever een dubbelsinnigh woordt hebt willen ghebruycken, als te lieghen, alhoewel ghy hier door oock bevesticht, dat ghy van die fameuse Retortie den rechten Autheur zijt. Mijn dunckt oock niet dat ghy beter diensten aen de andere Pastoren van Nederlandt doet, wanneer ghy, haer aenspreckende p.27. aldus schrijft: *Ick sal in der daet betoonen, dat my dat niet min aenghenaem sal zyn, dan wanneer ghy-luyden met uwe eenparighe stemmen, en goetvindinghen in myn teghenwoordigheydt, ende soo groot in ghetal, ende oock met heele Collegien door brieven (meer en sal ick hier niet by doen, op dat ick niet plomp en schijn te wesen, ende mijn benyders dat niet en hooren) mijn moet gheeft, ende aenport om dierghelijcke, oft grooter te bestaen.* Niet anders dan of sy u oyt aengheport en beropen hadden, om de grootste van 't landt, in 't publiick in u Theses te bestraffen, ende door dat middel oproerten te verwecken: 't welck ick niet en gheloof, dat yemant van haer-luyden sal bekennen. Ick soude ontallijcke andere dinghen meer kunnen aenwijzen, maer ick en wil u gheheele boeck niet examineeren: dat werck sal ick Maresius laten doen: Want die heeft alreets in sijn verdedigingh foodanighe proef-stucken van sijn verstandt, voorsichtigheydt, en gheleertheydt ghegheven, dat ick niet en twijfel,

fel, of hy sal alles seer wel bestellen, dat in dese saeck noodigh sal zijn; alleenlijck sal ick u kortelijck van die dinghen vermanen, die mijn by gheleghentheydt wederom in 't hooft sullen komen. Uwe onhebbelickheydt, als oock mede uwe seer hatelijcke onbillickheydt heb ick in alle die dinghen bemerckt, de welcke ghy in plaets van redenen voor den dagh brought. Want nergkens en ghebruyckt ghy goede besluyt-redenen, en overal misdoet ghy teghens desen regel: *het recht dat yemant een ander voor-schrijft, dat selvighe moet by selfs onderhouden*; in de welcke alle billickheydt bestaet. Alsoo verhaelt ghy pag. 24. dese woorden van Maresius; *Ick soude voorwaer ghewenscht hebben, dat hy, ten minsten met een generale ondersoekingh te vrede zijnde, de Stadt van s'Hertogenbosch, ende de onsen namentlijck niet en hadde aenghewesen*: Daer ghy aldus op antwoordt: *Oock mede ick ende alle anderen, die de waere Religie, Godvruchtigheydt, ende Kerckelijcke vrede lief hebben, souden veel meer hebben ghewenscht, dat hy de Theses van de Afgodery voor soodanighen saeck, ende insonderheydt by dese tydt, en met sulcken boeck niet en hadde gheschreven. Want indien de Academische lessen, corollaria, en Theses met leedighe en haetelijcke boecken, met alleen van weder-parthyen, maer oock van vrienden, huys-ghenooten, neutralen, en die gheen naem en draghen, souden behooren aenghetast te worden, waer soudet eyndelijck op uytloopen, ende hoe soudet daer oock uytzien?* Welck antwoordt soodanigh is, dat men niet absurder, en onbillicker en soude kunnen verciëren. Want ghy wilt dat het u gheoorloft is gheweest, in uwe Theses de stadt van den Bosch te noemen, ende door het schelden van de Magistraet, ende de voornaemste personen der selver Stede, de Kerckelijcke ruste, voor soo veel in u was, te perturbieren: ende ondertusschen bestraff ghy Maresius haeren Pastoor, dat hy die uwe heylighe Theses heeft derven teghen-spreecken, om de onnosselheydt van de sijnen te verdedighen, ende de Kerckelijcke vrede van sijne stadt te onderhouden; Dierghelijcke exempelen van onbillickheydt komen in u boeck over al te voeren,

ende die selve zijn dickwils met soodanighe absurdigheyt verghefelschapt, datse mijn hebben doen ghedencken aen de dolligheyt van Fimbria, de welcke gequetst hebbende Q. Scævola, dien hy het leven meenden te benemen, hem daernaech noch voor recht heeft willen roepen, om dat hy het gheweert niet gheheel in 't lijf en hadt ontfanghen. Nochtans soude men misschien dese onbillickheyt kunnen verdragen, indiense met gheen vermetenheyt te samen en waren ghevoecht. Maer die ghenen die sullen sien, hoe stout, en trots ghy u over al den aenklagher, of rechter maect, daer ghy nochtans inder daet niet anders en zijt, als den aengheclaeghde, ende dat over soodanighen groote misdaet, 't welck alsoo 't niet en kan ontkent worden, niet anders als met ootmoedigh bidden van vergiffenis, ende betoonen van leet-wesen, en soude kunnen worden verschoont, die sullen altemael van u ten hooghten af-kecrigh wesen. Dese uwe vermetentheyt kan alleen uyt den tytel van u boeck genoetsaem bekent worden: want ghy en betoont daer in gheen verontschuldighingh, noch oock eenighe verdedighingh, maer een *Proef-stuck van verclaringhen, dewelcke ten deele twijffelachtich, oft nvaft, ten deele ghevaerlijck zijn, ghetoghen uyt het tractaet, dat onlanghs gheschreven is voor de broederschap van B. Maria, die men onder de gereformeerden sal oprechten, ofte vernieuwen, &c.* dat is, een bestraffingh vande dinghen van Marefius, te weten van die ghenen, dewelcke ghy hem door lasteringh wilt op dichten: want selfs in den tytel gheeft ghy een proef-stuck van lasteringhen, segghende dat sijn boeck is *een tractaet voor de Broederschappen van B. Maria, die men onder de gereformeerden sal oprechten,* 't welck ghy weet dat valsch, en by de uwe seer hatelijck is. Nu in de rest van u boeck, van pag. 28. tot pag. 75 toe, ende op veel andere plaetsen meer, daer wordt Marefius van u niet anders ghevraeght, dan of ghy den rechter waert, en hy den aengheclaeghde, ofte of ghy de School meester, en hy den Discipul waer, endē ghy stelt hem alle die dinghen voor, daer door ghy meent, dat den leser eenigh quaedt vermoeden

den van hem fal krijghen: 't welck is van uwe fraeye konsten, dewelcke ghy pleeght te ghebruycken, om sonder straf te moghen lasteren; want ghy en zijt niet ghehouden goet te doen, 't gheen ghy niet en verclaert, ende onder tusschen kunt ghy den leser even eens wijs maecken 't ghene ghy alsoo vraeght, als of ghy verklaerden dattet waer was. Uwe stinckende vermetentheydt blijkt oock over al in uwe woorden: ghelijck wanneer ghy seght pag. 5. *dat Maresus door nieuwe, en groote dinghen te bestaen, vermaert wil worden*; te wten daer door, dat hy u, die soo grooten man zijt, derft aen tasten; en als ghy verciert, dat hy door het aen raken van u, de Nederlandtsche Kercken soeckt te bevechten, niet anders dan of die sonder u niet en konden bestaen, ofte of ghy het principaelste stuck daer van waert, ende Maresus maer voor een niet-met-al en waer te achten. Ende eyndelijck soo en kan uwe hertneckicheyt niet wesen sonder overgrootte laetdunckentheydt, alsoo ghy gantsch gheen schult en wilt bekenen, niet teghenstaende ghy klaerlijck achterhaelt, en overwonnen zijt: ende alsoo ghy door gheenighe redenen, ende door niemands autoriteyt, daer toe en hebt konnen ghebracht worden, dat ghy u soudt onthouden van dat uwe qualijck-sprekent boeck aen den dagh te brenghen. Ick heb tweemaal her-lefen 't ghene ghy op de vier-hondert-en-twintichste ende de vijf-thienste volghende syden schrijft, op dat ick wel soude verstaen de redenen, dewelcke, ghelijck ghy seght, van u worden voort-ghebracht om te bewijfen, *dat ghy niet en zijt hertneckich, oft onbescheyden krackelijck, of qualijck ghemaniert, dewelcke noch aen treffelijcke personen de behoorlijcke eer, noch aen de Kerckelijcke vergaderinghen reverentie, en autoriteyt verleent*. Maer ick ben door verwonderingh als verbaest gheworden: want ick en hebbe daer niet met allen in ghevonden, 't welck niet en betoont, dat ghy *inder waerheyt hartneckich, ende onbescheyden krackeelgh zijt*; als oock een versmader van alle Staten, en hoogher macht. Soo dat ick niet en weet welck van beyden ghy begheert hebt, te weten, of dat den leser wat min aen-

dachtich zijnde (alfoo niemant fonder onghelooflijke patientie fulcken voddighen fchrift met aendacht en kan lefen) soude nemen dat in alle de om-weghen uwer woorden noch eenighe reden verborgen is, waer mede ghy u wel verantwoord, alhoewel hy dat niet en bemerckt: of liever, dat men soude ghelooven dat ghy foo weder-fpannigh en hertneckigh zijt, dat ghy noch nae Magiftraten, noch na Synoden en vraeght, ende alhoewel ghy niet anders, als lafteringhen fchrijven en kunt, dat ghy evenwel van 't fchrijven niet en begcert op te houden: waer door ghy miffchien een yder foodanighen vrees voor u meent aen te jaghen, datter voortaan niemandt en fal wesen, alhoewel ghy qualijck van hem hebt ghesproocken, de welcken u tegens fal derven fprecken, op dat ghy hem niet datelijck alfoo met een dick boeck, dat vol is van alderhande fcheld-woorden, aen boort en komt. Want pag. 421. nae dat ghy gheroemt hebt, *dat men in alle manieren ghearbeyt heeft om u fchrijven te beletten*, ende dat tot dien eynde van de Ed. Magiftraet van den Bosch, ende oock van veel meer anderen, brieven aen u, en veel meer anderen gheschreven zijn, te weten, als of u boecken feer wierden ghevrecft, foo seght ghy datter twee redenen waren, door de welke fy ghetracht hebben, om u van dat fchrijven af te wenden. *De eerste was*, seght ghy, *om dat die Defensie, ofte Apologie voor de Broederschap, nu was, ende gheseydt wierde te zijn een Apologie, in forma voor de voornaemste perfoonen*. Ende nae dat ghy een wijl ghebeufelt hebt, met het vraghen oft het een Apologie is, oft niet, foo besluyt ghy *dat het is een bulleback, die bequaem is om de kinderen daer mede te vervaren*. Daer nae steldt ghy pag. 427, dese tweede reden, *dat het uytwijfen van dese saeck staet aen het oordeel van Smoden, ende niet aen het fchrijven der Theologanten: en datse daerom oock aen die behoort ghestelt te worden, ende niet meer door wederlegh-fchriften onderfocht*. By de welke ghy seght, dat dese by-redenen noch toe-gedaen zijn. *I. Om dat de Ghebroeders van de Broederschap van S. Maria nu verklaren, dat sy bereydt zijn haer te onderwerpen de Nederlandt-*

sehe Synoden, selfs oock van Uytrecht. 2. Om dat de Kercken-raedt van ae
Fransche, en Nederlantse Gemeente in s'Hertogenbosch, aen de Heeren
Professoren der Theologie, in de Academie van Leyden hadden geschreven,
dat sy wel hadden gheoordeelt voor de Broederschap van S. Maria, maer
dat sy evenwel haer oordeel de Synoden wilden onderwerpen. 3. Om dat u
redenen veel veyliger, gevoeghliker, ende met minder schandael te geven
aen die vyanden, en aen de uwe in de Synoden souden konnen voorgesteld
worden, als in een openbaer schrift. Welcke dingen, alhoewel maer
naecktelijck, en flauw van u worden verhaelt, soo bewijfen sy
nochtans, dat het doen van de principaelste van den Bosch ten
minsten geaprobeert is van haer Kercken-raet, welckers au-
thoriteyt meerder te achten is, als die van een particulier
Theologant, gelijk als ghy seght. Oock mede dat sy-luyden
niet anders hier in en soecken, als de waerheyt, en vrede van
haer Kerck, ende dat sy geen sins hartneckig en zijn: also sy haer
aen alle Synoden, oock aen die van Uytrecht, van de welcke
ghy selfs een deel zijt, garen willen onderwerpen. Maer ghy,
om hier op te antwoorden, en te betonen hoe seer ghy de vre-
de der Kercken bemint, en hoe needrigh van herten, en hoe
Godtvruchtigh dat ghy zijt, eerstelijck voor den dagh gehaelt
hebbende het exempel van Gomarus, dien ghy seght dat door
de vrienden van Arminius, het schrijven eenigen tijdt verboden
is geweest, en dat hy daerom de Academie heeft verlaten. (van
welke historie ick niet anders en weet, dan datse alhier tot dese
saeck niet en dient) spreeckt ghy p. 429, aldus: *Die wat neuswijfer
zijn, die meenen, dat sy hier een ander ghebeymenis in sien: 't welck of het
met besmetting door eenigh voetsel, ofte van verre in de duysternis werct,
dat en soud ick so niet kunnen uytleggen. Daer zijnder altemets, die geern
souden hebben, dat haer de vooghdy, momberschap van de Professoren in
de Godheyt, als van onmundige wesen geheel waer bevolen: so dat haer
sonder voorgaende kennis of verlos van eenige opsienders, of bestraffers,
niet geoorloft en soude zijn, oock selfs Theses te schrijven, lessen te doen, of
disputatien aen te vangen.* In welke woorden ick geen anderen
sin en vinde, dan dat ghy wilt te kennen gheven, dat een Pro-
fessor inde Theologie, noch van de Magistraten, noch van de

Synoden en behoort gheregeert te worden , ende dat ghy zijt by der gratie Godts Professor in de Godtheyt, de welcke alles magh schrijven, wat hy wil. Een weynigh daer na schijnt ghy in eeniger manieren en op sekere conditien u de Synoden te willen onderwerpen: maer datelijck excipieert ghy, en doeter p. 31 verachtelijck dit by : *Alnoch en hebben de Synoden al hier noch te saeyen, noch te maeyen.* En p. 433, seght ghy, *Tegenwoordigh en hebbe ick met de Synoden niet te doen.* Maer nochtans op dat men mach verstaen dat u alleen , te weten, als zijnde den alderhooghsten Architheologant, die d'hoogste macht van een Professor in de Godtheyt toekomt, soo seght ghy p. 432, van Maresius, die so wel als ghy Doctor en Professor is in de Theologie , *dat sijn boeck, het welck is occasie, en materie van schandael, en censure, nootsakelick in een Synode moet geexamineert worden.* en p. 436, segt ghy, *datter niet en moet gedacht worden, om u besluyt van schrijven te doen veranderen, ten u aer hy syn boeck met openbaerlick op syn mont te kloppen wederriep, of ten minsten verbeterde.* Te weten, wanneer ghy die voornaemste personen openbaerlijck hebt ghelastert; hebt ghy wel gedaen: dat ghy haer seer onweerdelijck hebt geblameert, daer over en zijt ghy niet te bestraffen; en alhoewel daer te vresen staet, dat uyt die dingen, die ghy geschreven hebt, *grootte, ende sware oneenigheden, ergernisse, en scheuringe* in soo een vermaerde stadt, ende die den wyant soo na leyt, souden mogen ontsaen, soo moet dat nochtans geleden worden . Maer dat Maresius, ten deelen door begeerten van die genen, die ghy geblameert hebt, ten deelen oock uyt krachten van sijn ampt, als zijnde Pastoor van haer-luyden Kerck , eenighen raet heeft soecken te doen voor de swarigheden die ghy haer aengedaen hebt, daerom moet sijn boeck, als zijnde oorsacck van ergernis, en berispingh, in de Synoden geexamineert, ende indien men u geloofst, gecondemneert worden. Ende ghy en begeert niet op te houden , van hem openbaerlijck te lasteren , ten waer hy eerst die dingen, die hy met de grootste rechtveerdigheyt, en waerheyt tegens u heeft geschreven , met openbaerlick op sijn mont te kloppen, wederroept of verbetert. Oock mede p. 434, en 435.

na dat ghy gheklaecht hebt, dat Mareſius met de ſijnen van de executie, ende particulier oordeel hebben begonnen: 1. Door 't uytgheven, en ſtroeyen van een boeck teghens u Theſes: 2. Door het verſamelen van ghevoelen, en ſtemmen tot Uytrecht, Dordrecht, Leyden, Amſterdam, Franeker, in den Haag, &c. 3. Door 't ſuspenderen van 't Avontmael gedaen aen eenen, die Ouderling is gheweest (te weten, om dat hy 't met u hielde. 4. Door 't condemnieren van 't boeckken genaemt Retorſio: So ſeght ghy p. 435, Nu worden eyndelijck de remedien der Synoden gepretendeert, ende de twiſſelachtige, en verſchillige ſaken worden gheſeyt den raet, en 't publiſche oordeel der Kercken onderworpen te worden, wanneer ſy met de Zee van particulieren, indien zijt alles niet en hebben ingenomen, ten minſten getracht hebben om alles in te nemen, ende te overſtopen. Ick en twiſſel niet of de Kerckelycke perſonen, die wat ſcherpſinnigh zijn, konnen wel merken waer deſen Politifchen treck heenen wil: ende hoe weynigh dat die geen en daer door moet beeroert worden, de welcken de Remonſtranten eenighe jaren alſo hebben gcoeffent, dat ſy hem, of hy wilde of niet, al wat voorſichtiger hebben ghemacckt. Ende een weynigh daer na. Gevraegt zijnde, heb ick voor deſen aen onſen Ed. en Achtb. Raet (de welcke, te weten, alſie van een ſack uwe Theologie betreffende, niet en begeerde yet te deſcerneren, ende u daerom oock niet en wilde een gebodt doen van ſtil te ſwijgen, u evenwel het ſchrijven aſriet) geantwoort, dat ick de eer van onſe Religie en van mijn Profeſſie niet ghenoeghſaem en ſoude konnen bewaren, ten waer ick de ſaek (inſonderheit Hypoetice) by een publiſch geſchrift te kennen gaf. Al het welcke mijns oordeels, even ſo veel te ſeggen is, als of ghy ſeydt, dat ghy ſo onvoorſichtigh niet en waert, dat ghy u ſaek aen de Synoden ſoudt bevelen, 1. om dat het boeck van Mareſius u ſchult al te klaer verſtoont; 2. om dat hy alreeds heeft de toefſtemmingen van veelen; 3. en 4. om dat eenighen, die u zijden al te opentlijck hebben gevolght, voor deſen gecondemneert zijn geweest. Maer 't geen ghy wilt datter verſtaen wort, te weten, dat Mareſius eerſt teghens u heeft geſchreven, en de gemoederen van die geen en, die op de Synoden vergaderen, met vooroordeel alreeds ſoo heeft in-ghenomen, dat ghy u ſaek, als is ſy ſeer goet, aen

haer niet en behoort te vertrouwen, maer liever u eer (te weten, die ghy te faemen voeght, met de eer van de Religie, en van u Professie) met een openbaer gheschrift, te bewaren, dat en heeft gantsch gheen schijn van waerheydt. Want ghy hebt eerst met het uyt-gheven van u publijcke Theses ghetracht, om de ghemoederen van een yder in te nemen. Ende al hadden de voornacmsten van den Bosch u misdaedt u in 't particulier al willen vergheven, ghelijck sy oock schijnen ghedaen te hebben, alsoo sy u niet en hebben laten beschuldighen, maer alleenlijck haer selver ontschuldighen, soo most dat nochtans met een publijck schrift ghedaen worden. Want alsoo de vrede, en 't welvaren der Steden voornaementlijck daer aen hanght, dat de Inwoonders een goet ghevoelen hebben van haer overigheydt, soo en staet het die geenen niet vry, die tot de bedieningh van de republijck zijn gheroepen, dat sy het onghelijck, dat haer publijckelijck is ghedaen, in 't particulier vergheven, en haer naem, en faem niet en achten. Ende voorwaer daer en zijnder gheen in een republijck, die meerder behooren gheoordeelt, en swaerder straffen aenghedaen te worden, als de geenen, die met qualijck spreekken van de overigheydt, aen de ghemeene man occasie gheven, om haer minder als 't behoort te eeren, ende te ontsien, ende sich alsoo te vryer van hare macht te ontrecken. Maer heel anders moet men ghevoelen van uwe, ende oock door u van u Religies, en u Professies, als van de overigheydts eer. Want al had ghy de beste faeck van de Werelt, soo soudet nochtans eerlijcker wesen voor u, ende 't soude meer tot lof van uwe Religie strecken, indien ghy u vryelijck onder een Synode stelden, ende oock daer van liet condemneeren, dan dat ghy u soo hartneckigh teghens andere Theologanten, ende Kerckelijcke vergaderinghen stelt, ende het oordeel van de Synoden weyghert. Jae dat soude u Professie oock betamelijck wesen, dat ghy niet en wilt, als de onverstandighen pleghen te doen, schijnen nimmermeer te kunnen dwalen, ende voorwaer gheen dinck

is in een Theologant meer te prijfen , en hoogher te achten , dan dat hy *zijn* oordeel aen 't oordeel van anderen onderwerpende , ende *zijn* fouten , (ghelijck wy altemael menschen zijn) oprechtelijck bekennende , en verbeterende , aen anderen een exempel gheeft van Godtvruchtigheydt , ende Christelijck deemoedigheydt . Maer ick vrees dat ghy my als een boer , ofte een plompert sult uyt lachen , dat ick u tot die deughden van slechte en eenvoudighe luyden vermaen : Want van u en is gantsch niet te verwachten , dan daer ghy door 't naeuste , en scherpste recht in zijt ghehouden . Wel aen dan ; was het dan ten minsten niet billick , wanneer ghy , en Marefius elck eens hadt gheschreven , dat ghy van alle vorders schrijven had op-ghehouden , ende het oordeel der Synoden verwacht ? Meent ghy dat yemant sal ghelooven dat ghy ghevreesst hebt , dat de waerheydt met soo veel valsch voor-oordeel door Marefius was bewimpelt , dat , alhoewel ghy die selfs mondelingh soudt voor-spreecken , deselve nochtans op de Synoden , by gheleerde Theologanten , diese aldaer souden examineeren , niet te recht en souden kunnen verstaen worden : ende dat ghy verhoopt datse van een ander , ende een yder , die u Confraternitas hier of daer sal leesen , lichter , en beter ontdeekt sal worden ? Voorwaer , het is veel waerschijnelicker , dat ghy u saeck aen de Synoden niet wilt submitteeren , om dat ghy weet datse soo klaerlijck quaet is , datse selfs van u Ghebroueders niet en kan ontschuldight worden . Ende om dat ghy gheen andere redenen van u schrijven voort en brenghet , als die ick hier verhaelt heb , soo moet men uyt , en met u eyghen woorden besluyten *dat ghy zijt hertneckigh , onbescheyden , krackeeligh , en qualijck ghemanierd , de welcke noch aen treffelijcke personen de behoorlijcke eer , noch aen Kerckelijcke vergaderinghen , reverentie , en Authoriteyt verleent .* Maer men soude mischien alle dese dinghen kunnen dissimuleeren , indien ghy in u heele boeck yetwes hadt , waer uyt kan blijcken , dat ghy gheloofst hebt , dat het doen van de voornaemste van s'Hertogenbosch be-

hoorden ghestraft te worden; ofte indien ghy ten minsten eenige waere, oft eerlijcke redenen ghebruyckte, om die dinghen, die ghy te vooren gheschreven hadt, te verdedighen of te verontschuldighen. Maer alhoewel ick op die twee stucken naerstelijck heb ghelet, soo heb ick nochtans bevonden, dat gheen van beyden by u ghedaen is gheweest. Ende eerstelijck, soo en heb ick in u diek boeck niet eene reden bevonden, waer mede ghy de gheheele saecke eygentlijck aentast, als alleen pag. 475, ende op eenighe volgende, alwaer ghy dese eenige besluyt-reden voor-brenght: Die de saeck ende naem van die Broederschap behouden, en zijn van indirecte en geparticepeerde Afgodery niet vry; maer soodanige zijn de voornaemste persoonen: ergo, &c. Alwaer een yder sonder kennis van uwe Theologie, lichtelijck verstaet, dat men moet distingueren. Want indien ghy vervat, onder het woort *saeck*, oock het alderminste van die dinghen, de welke met uwe Religie niet over een en komen, soo wort er ontken dat de saeck alsoo wordt gehouden, gelijk blijkt uyt het artijckel van de Transactie-brief, by u pag. 212 voort-ghebrocht; want alle die dinghen worden door dat artijckel af-gheschaft. Maer indien ghy door *de saeck* alleen die dinghen verstaet, dewelcke zijn behouden; alsoo daer in oock het alderminste niet overigh en is, 't welek van uwe Religie verschilt, soo en kan van de uwen oock de alderminste schaduwe van Afgoderye, daer uyt niet ghevreesst worden; Ende men behoeft niet te denken datter niet in die Broederschap over blijven en sal, indien alle die dinghen, de welke teghen uwe Religie strijden, daer uyt wech worden ghenomen: Want, dat de Inwoonders van eene ende de selfde stadt by een komen, *om alderhande misvertrouwen wech te nemen, en daer en teghens, om grooter vertrouwen, correspondentie, en een eendrachtigh leven te verwachten*, ghelijck daer staet in 't derde artijckel, van de Transactie by u pag. 210, gheciteert, dat alleen vervat de gheheele saeck ofte natuur, en 't wesen van een Godtvruchtighe eerlijcke en seer nutte Broederschap. Oock en dringht ghy niet seer

aen met dat deel van u argument, maer dadelijck gaet ghy van daer na de disputatie over den naem, de welcke ghy op veel bladeren tot het eynd' van u boeck uytreyckt, segghende, dat het een Afgodischen naem is; ende veel ghemene aenwijfinghen daer over voor den dagh haelende, besluyt ghy uyt alle de selvighe dit alleen, dat soo langh die naem wort behouden, ten minsten oock behouden wordt een schaduwe van superstitie. Soo dat dese uwe gheheele foo yverighe, en heftighe disputatie eyndelijck in een roock verdwijnt; ende klaerlijck hier uyt verstaen kan worden, dat ghy gheen ander pretext ter Werelt en hebt ghehadt, om die Broederschap te bevechten, dan dat die nae de Maghet Maria, ende niet als uwe boecken, nae Therites, of Tertullus is ghenaeamt. Ick segghe een pretext, ende niet een oorsaeck, oft reden: Want ghy weet wel dat in dese landen feer veel Kercken zijn, die alsnoch in 't ghemene de naemen der Sancten behouden, de welcke haer van outs ghegheven zijn gheweest, ende daer is selfs in u stadt een Collegie van Canoniken, 't welck van Sinte Marie ghenoeamt wordt. Oock en meent ghy niet dat ghy selfs met Afgodery zijt beschadwt, om dat ghy nae Sinte Gijsbert uwen voornaem hebt ghekreghen, ende dat oock volghens de manier van de Roomsche Kerck, in den Doop, in de welcke een besonder verbondt van Religie is begrepen. Soo is het dan, als met ooghen te sien, dat ghy gheen reeden van eenigher waerden en hebt ghehadt, om het doen van de voornaemste van den Bosch te bestraffen; maer ghy hebt nochtans reeden ghehadt, waer om ghy dat wilde berispen; te weten, om dat het van anderen voor goedt was ghekent. Want het is blijkelijck, dat ghy van foodanighen aerdt zijt, dat ghy geern alle ghelegentheden, om anderen teghen te spreecken, aenneemt. Ende ghy seght selfs in u boeck, pag. 418, dat de gheruchten gaen, als dat ghy selfs in uwe Predicatie gheraden hebt, doen ghy voor eenige jaren in den Bosch waert, dat de Gereformeerde haer in die Broederschap soude begheven: 't welck, alhoewel het dap-

per van u wordt ontkent, nochtans om dat het by anderen wort verklaert, soo is het redelicker dat men die ghene daer in gheloofst, den welcken daer niet aen-gheleghen en is daer om te lieghen, ende die oock meerder zijn in 't ghetal, als u, die daer aen gheleghen is, en allcen zijt. Maer laet ons nu eens sien, met wat waarheydt, ende hoe eerlijck dat ghy die dinghen, die ghy te vooren gheschreven hebt, verdedight. De voornaemste beschuldiginghe, die Maresius teghens u doet, is, dat ghy de Gereformeerde, die in s'Hertogenbosch haer in de Broederschap van de H. Maget hebben begheven, bescheydentlick in uwe Theses hebt aenghewesen, ende dat ghy die selvighe als plichtighe, en deel hebbende aen Afgodery, oock mede, als haeckende nae vuyl ghewin, en leckere, en treffelijcke maeltijden, hebt ghescholden, ende ghetracht om haer daer door qualijck berucht te maecken; 't welck wy hier te vooren met ons eyghen ooghen ghesien hebben, dattet in u schriften wordt bevonden. Maer ghy ontkennt dit stoutelijck, ende ghy seght pag. 9. *dat het selve van Maresius wordt beslooten door swacke en lasterlijcke consequentien.* Item, pag. 10. *dat het zijn grouwelijcke lasteringhen, ende dat Maresius niet overigh en heeft, dan dat hy sijn openbare leughen oprechtelijck bekennt, ende daer over vergiffenis versoect,* en pag. 16, spreeckt ghy aldus: *Wat de misdaden aengaet, de welke men seydt dat ick, namentlijck, sijne voornaemste personen toe-schrijve, als of ick ghelijck Biliam door belooft loon tot qualyck spreecken waer gheheurt: 't waer ghenoech dat men daer van sweegh, en dat men sich op het besien van mijn Theses beriep. Waer heb ick die dinghen (te weten, die van Maresius worden verweten) uyt ghelapt? nergens. Sult ghy dan segghen dat hy in openbaere leughemaet is achterhaelt? Geenisms. Maer in een openbare lasteringhe, de welke hy seer ongheluckelijck ghebout heeft, op sotte, en van de Theologie verwreemde consequentien (die die van de Jesuiten, Ubiquitisten, en Remonstranten soo wel ghelijcken, als de eene melck de anderen) niet anders dan of hy in een slaecute of onmacht van alle sijn scherpsinnigheydt, en gheleertheydt waer vorvallen.* Item, pag. 23. verklaert ghy, *gheen persooneele beschuldiginghe ghedaen te hebben,*

maer datter alleen in idea ende sonder besondere aenwysingh is ghe-
decideert, dat yet sulcks onghoorloft is. Ende pag. 337. seght ghy
aldus: Met een woort, ick segg datter fabuleuse versieringhen, en lou-
tre lasteringhen zijn. Ende dierghelijcke dinghen verhaelt ghy
op ontallicke andere plaetsen meer. Maer ick bid u, Domi-
ne Voetius, wat is met een houten aensicht, en sonder ee-
nighe schaemte te lieghen, indien dit het niet en is? Indien
yemandt seydt dat een ander leughenachtigh is, om dat hy
yet gheseydt heeft, 't ghene valsch is, 't welck hy meende
waerachtigh te zijn, ofte 't welck men ten minsten gheloo-
ven kan, dat hy 't alsoo ghemeent heeft, die selvighe blameert
smadelijk, ende doet onvroom: Want alle waerachtighe
woorden en zijn niet altijd leughens; maer alle foodani-
ghe, die sonder meyningh van yemandt te bedrieghen, ghe-
seydt worden, moeten alleen dwalinghen, en misverstande
ghenoemt worden. Maer indien yemandt een ander, van
den welcken hy nochtans niet een woort voor den dagh
en kan brenghen, 't welck teghens sijn consciencie, of teghens
de waerheydt gheseydt is, een leughenaer noemt, ghelijck
ghy mijn, ende Marefus dickwils doet, die lastert schandigh,
ende die schandt-vleck keert wederom tot hem selfs. Maer
wanneer yemandt klaerlijk betoont, dat een ander yet ghe-
seydt heeft, 't welck niet alleen valsch is, maer 't welck die
geenen, die 't gheseydt heeft, wel heeft gheweten dat het
valsch was, indien hy vry, en oprechtigh, als een eerlijck en-
de oprecht man, wil sprecken, soo moet hy segghen, dat
hy 't lieght; ende indien hy hem dickwils in foodanighe leu-
ghens achterhaelt, soo moet hy segghen dat hy seer leughen-
achtigh is; oock mede, alsooder niet en is schandelijcker,
noch oock niet en is, waer over oprechte luyden haer
meer behooren te schaemen, als over het lieghen, soo moet
oock dan die geene, die seer dickwils, en openbaerlijck lieght,
gheseydt worden t'eenmael onbeschaemt te zijn. En voor-
waer ten is niet alleen valsch, dat ghy de voornaemste per-
soonen van den Bosch gheen leelicke stucken te last en hebt
ghe-

gheleydt, ghelijck ghy schrijft; Maer het blijktt oock seer klaer, dat ghy 't seer wel weet: overmits ghy de woorden, die men in uwe Theses leest, niet en hebt kunnen vergeeten; door dien u die van Maresius ghenoech in 't hooft ghebracht zijn, ende ghy die selfs etlijke malen in uwen boeck verhaelt, jae pag. 306. verciert ghy belachelijck, dat het niet uwe woorden, maer alleen schimperyen van Papisten zijn, en over sulcks, alsoo ghy seght, dat ghy die niet gheschreven en hebt, soo moet men voorwaer bekennen dat ghy lieght: ende alsoo ghy op die manier seer dickwils lieght, soo moet men oock bekennen dat ghy seer leughenachtigh, en eyndelijck oock seer onbeschaemt zijt, want die soorte van leughentael is de klaerste van allen, alsoo ghy u beroept op u Theses, die ghedruckt zijn, en als noch onder veel luyden berusten, uyt de welcke het seer klaerlijck blijktt dat ghy 't lieght. Jae die onghelooflijcke stoutigheydt, waer mede ghy niet alleen u beroept op het besien van u Theses, waer door ghy wel weet dat ghy ghecondemneert sult worden; maer oock met Maresius, die van u niet en heeft gheschreven, dat niet klaerlijck en blijktt waerachtigh te zijn. niet anders den spot drijft, dan oft hy van openbare lasteringh overtuyght waer, ende van hem alle die dinghen seer onwaerdelijcken seght, de welcke ghy weet dat van u seer waerdighlijck, en waerachtighlijck kunnen gheseydt worden; dit betoont klaerlijck dat ghy in de kunst van lieghen, en qualijck spreecken ten hooghten ervaren, ende gheoeffent zijt. Ghy bekent wel, pag. 9, item, pag. 340, 341, en op andere plaetsen meer, dat ghy s'Hertoghenbosch ghenaemt hebt; maer ghy seght pag. 340. *die naem van u noch in den tytél, noch oock in de propositione en de terminatie van 't vraegh-stuck en is uyt-ghedruckt, maer alleen in het antwoordt op de laetste exceptie op een nae, alsoo de gheleghentheydt dat soo mee bracht, en u daer toe aenleyde, niet dat ghy die selfs naerstelijck socht*; Te weten, die naem is van selfs teghens u wil in u Theses in-ghedronghen, ende heeft sich selven aldaer teghens u danck ghestelt. Maer indien yemant

daer

daer van niet wetende sich selven liever liet voorstaen, dat ghy met op-ghesetten wille de naem vande Stadt tot op het eynde hebt versweghen, op dat wanneer ghy een tijdt lanck het ghe-
moet van den leser soudt hebben op gehouden, ende grooter
begheerte, om den ghenen te weten, die ghy daer meende,
in hem soudt hebben verweckt, hy de naem van die Stadt, ten
langhen lesten van u uyt-ghesproocken zijnde, te beter soude
aen-mercken, ende haer-luyden met op-merckinge soude
kennen, of soudet misschien onbillick zijn, dat men meen-
den, dat ghy, die boven anderen een oprécht man zijt, die
de ware religie, Godt-vruchticheydt, ende de Kerckelijcke
vrede bemint, die snoode kunst der lasteraers soudt hebben
willen ghebruycken? Op de tweede beschuldighingh, dewel-
ke Marefius voornamentlijk teghens u doet, te weten, dat
volghens het ghebodt der liefde, 't welck van Christus uyt-
druckelijck Matth. 18: 15. 16. wordt gheboden, *de besondere
berispingh moet gaen voor de openbare bestraffingh*, insonderheydt
by soodanighe Mannen, dewelcken u garen ghehoord sou-
den hebben, indien ghy haer in 't particulier hadt vermaent;
daer antwoordt ghy op pag. 19. dat die ghenen, die vermaent
mosten worden, u niet bekend, noch aen ghewesen waren.
Alwaer ghy wederom seght, dat openbaerlijk valsch is, ghe-
lijck pag. 413 blijkt uyt den Brief van den Predikant, dewel-
ke u onderricht hadde, *dattet litmaten van uwe Kerck, ende niet
van de gheringhste staet, maer voornemenlijcke Persoonen uyt den
Raedt waren*. Want daer uyt kendt ghy haer ghenoech, om
aen haer te kunnen schryven, als ghy hadt ghewildt: als oock
mede om te hoopen, dat sy u garen ghehoor souden heb-
ben verleent, alsoo sy waeren van de voornaemste lid-
maten van uwe Kerck: Ende eyndelijck dat ghy soo groo-
ten ghesach om haer te condemnren niet en soudt over u
nemen, alsoo sy waren uyt den Raedt. Maer ghy en begheert
aen die wetten van liefde, de welke ghy pag. 19. en 20. ver-
achtelijck ende *soo laf als most* noemt, niet ghebonden te

zijn : oock mede , ghelijck ghy op de selve plaets seght , *ghy en dorst in een vreemde republijcke soo veel niet bestaen* , te weten , dat ghy haer in't besonder vriendelijck soudt vermanen ; maer ghy hadt nochtans moedts ghenoech , dat ghy in't openbaer teghens haer yet soudt besluyten : het welck ghewisselijck van een yder belacht sal worden. Ende alsoo en hebt ghy gans niet waer mede ghy u kondt verontschuldighen , ten waer ghy de schaemte , en liefde te samen aen een kant settede . Want op andere plaetsen en hebt ghy niet ter Wereldt dat beter is.

Ende voor-waer , soo veer ister van daer , dat ghy u met eenighe cerlijcke verontschuldighingen soudt behelpen , dat ghy oock die selvighe verwerpt , de welcke Marcusius u van't sels hadt aenghedient : te weten , dat ghy de saeck anders , als sy gheschiet is , verstaen hadt. Want ghy en wilt niet , dat ghy in eenigh dinck soudt kunnen dwalen. Maer al watter particuliers is , en tot die Broederschap van de H. Maghet in't besonder behoort , dat vermengt ghy met de generale questie , of het oock gheoorlooft zy Broederschappen van S. Maria onder de Gereformeerden op te richten , niet alleen op dat ghy soudt betoonen dat ghy van Marcusius inde Thesis verschilt , 't welck hy , om u te ghelieven , hadde ontkent . Maer in sonderheydt op dat , al soo't de manier is in de Thesis , zijn ghevoelen over de generale questien vryelijck voor te stellen , ghy die vrijgheyt oock over besondere daden mooght aen nemen ; ende dat ghy in cene ende de selve Thesis seeckere Persoonen aenwijfende , ende met eenen alle ghebreecken bestraffende , dewelcke ghy achten sult dat met de saeck , die van haer ghedaen is , lichtelijck sal kunnen te saemen worden ghevoecht , ghy alsoo den leser gheleghentheydt mooght geven om aen die persoonen alle die ghebreecken toe te schrijven : Ende dat ghy ondertusschen , te weten , alsoo ghy een oprecht , en onbeveynst man zijt , en segghen kunt dat ghy

ghy noyt fulcks van haer ghehoort noch ghedacht en hebt; en dat ghy, volghens uwe Academische vryigheyt, alleen de generale questien met alle zijn omstandigheden heeft willen uytlegghen. Alsoo noemt ghy, by exempel, in'teynde van de Thesis de Stadt van 's Hertoghen-bosch, en seght dat in die Stadt een broederschap is van de H. Maghet, daer cenighe Gereformeerde sich in hebben begheven, ende inde selve aen een hanghende reden hadt ghy aldus geschreven: *In dien men wat most ten besten gheven, in dien men niet anders als kosten most draghen, ende in dien de kostelijcke mael-tijden, het rijcke incommen, de vruchtbare ghelegghentheden om van eenigh ghewin deel te hebben, daer niet by en waren, dat als dan de onsen om den blooten tytel van Maria, veel minder om de regulen en wetten van die Broederschap, of vanden Roosenhoedt, haer namen daer niet in souden laten schrijven.* Ende op een ander plaets noemt ghy haer plompaerts, en sotten. Welcke woorden noodtsaeckelijck gheduyt moeten worden op die van den Bosch. Maer ghy nochtans, alsoo ghy een oprecht man zijt, en docht quansuys om haer niet eens, maer alsoo ghy de Generale questie, of het gheoorloft zy aen de Gereformeerden, &c. Maer onbepaelt, en in *idea*, met het gheen daer voor gaet, en alle zijn ghevolghen en byvoeghsels wout uytlegghen, soo en hebt ghy dan niet kunnen voor by gaen, 't welck ghy oordeelden dat erghens soude kunnen ghebeuren. Nu dat Maresius dat duyt op zijne voornaemste perfoonen, dat is quansuys zijn schuldt, en niet de uwe, ende hy doet u en haer-luyden groot onghelijck; ghelijck ghesien kan worden pag. 184. ende hier en daer op andere plaetsen meer. Indien ghyder ten minsten by deedt, dat men foodanighen vermoeden van haer niet en kan hebben, want alsoo die voor-naemste perfoonen zijn 36 in 't ghetal, ghelijck ick verstaec uyt u boeck pag. 215. ende het incomen van die broederschap bedraecht ontrent vijf duyfent gulden, als blijktt uyt de 412 pag.

al wierdt die gheheele somme onder haer ghedeeldt, soo en soude elck een van haer luyden sulcken deel daer af niet kunnen hebben, dat weerdigh soude zijn, om van soodanighe persoonen begeert te worden; Maer ghelijcker staet pag. 229, het wordt onder den armen geheelijck besteedt, daerom moeten sy inder daet tot andere onkosten wat ten besten gheven: en wat de maeltijden aengaet, dewelcke men uyt u boeck pag. 98 verstaet seer eerlijck en sober te zijn, alsoo sy daer toe altijt ghenoodight wierden, ghelijck ghy op een ander plaats verhaeldt, soo en hebben sy oock met begheerte daer nae niet kunnen verlanghen. Indien ghy ten minsten, seghick, dit daer by ghevoeght hadde, het welck waerachtich is, ende u niet onbekent en kan zijn, alsoo 't uyt u boeck verstaen wordt, soo soudt ghy u eenichsins verontschuldight hebben. Maer daer en teghen, in sulcker manieren ontkent ghy yet quaedts van haer gheschreven te hebben, dat ghy ondertusschen een yder pooght wijs te macken, dat alle de dinghen die men seght dat ghy van haer gheschreven hebt waerachtigh zijn. Ja ghy wilt dat men ghe-looft, datse u als een Propheet van Godt gheopenbaert zijn, als blijckt uyt uwe woorden pag. 330, en 331, de welcken seer aenmerckens waerdigh zijn, ende aldus luyden: *het kan wesen, dat de dinghen, die daer gheschiedt zijn, onbewust synde, nochtans door de manier en methode, die ick ghebruyck, dit seer alsoo gheraeckt, die daet alsoo in 't licht ghebrachte, en met sijn natuerlijcke couleuren alsoo af-geschildert heb, soo dat ick schyn loutre historien, en hypotheses, gheschreven te hebben, (t welcke mijn huys-ghenoten en vrienden ghetuyghen kunnen myn niet selden ghebeurt te zijn,) hier uyt en volght nochtans niet, dat men aen het qualijck-bedacht vermoeden en raeden soo veel had behooren toe te gheven, dat ontschuldighe luyden daer door gheheel sel aengheklaeght souden worden. Het hadde den voorspraeck beter ghepast dat hy sijne milde voornaemste persoonen tot het bemercken van de wonderheden der voorsichtigheynt Godts hadde aengheleyt, ende haer dese spreuken van Paulus, Corinth. 14: 24: 25,*

in de fin had ghebracht. Die wordt van hun allen bestraft, ende „ van hun allen gheoordeelt; de verholentheden sijnder her- „ ten worden openbaer, ende alsoo op zijn aensicht val- „ lende sal hy Godt aen bidden, belijdende dat waerachtelijck „ Godt in u lieden is. Te weten, den Heylighen Geest hadt u oock de naem van de Stadt in-ghegheven, daer die dinghen, van de welcken ghy schreeft, ghebeurt zijn, ende ghy propheteerden. Want op dien aen-ghewesen plaets schrijft den Apostel Paulus aldus: *Maer ist dat sy alle propheteren, en datter inne komt een onghelovighe, oft ongheleerde, die woordt van hun allen bestraft, &c.* Soo is dan Voetsius onder de Prophten. Ende staet alhier, in't voor by gaen, te bemercken, dat ghy u beroemt, dat ghy dickwils eenighe particuliere daden in u Predicacien alsoo beschrijft, dat die selve op seeckere Persoonen worden gheduyt, en voor loutere Historien worden ghchouden, door welke middel ghy u een wye, en vrye baen hebt gheopent, om een yder te blameren; de welke indien u nimmermeer van hoogher machten werdt ghesloten, soo sal ick mijn ten hooghsten verwonderen.

Maer alhoewel het seer schandigh is voor een Predikant, van de welke de waerheydt meest verwacht wordt, dat hy lieght, als oock die ghene, die Professie doet van Godtvruchtigheydt, en Christelijcke Liefde, dat die, onder schijnsel van de ghebreecken te berispen, van sijn evenaesten qualijck spreeckt, ende verborghen haet draeght. Soo dunckt my nochtans datter noch veel slimmer van u ghedaen wordt, als ghy niet te vreden zijnde met het ontkennen van gheschreven te hebben die dinghen, die ghy gheschreven hebt, en met het veynsen als of ghy maer in't generael eenighe ghebreecken hadt aenghewesen, daer ghy die nochtans seeckere persoonen op-ghedicht hebt, nu alsnoch, pag. 13, 342. ende op veel andere plaetsen meer, derst staende houden, dat ghy met recht die voornaemste persoonen, en s'Hertogh.

Bosch met namen hebt moghen uyt drucken, ende dat sonder bewijs van eenighe redencn; (alsoo ghyder niet een kunt voor den dagh brenghen) maer alleen met exemplen, die of verscheyden niet goedt en zijn, waer mede men soude kunnen bewijfen, dat alderhande schelm-stucken gheoorloft zijn. Ende, dat ganschelijck te belachen is, ghy neemt pag. 350, een exempel van u selven, als of dat ghene, 't welck ghy op een ander tijdt sonder straf ghedaen hebt, u altijd behoorden toe-ghelaeten te worden. Maer ghy gaet noch verder: ende alsooder een groot onderscheydt is tusschen een aen-klagher, ende een rechter, soo is 't u niet ghenoech dat ghy een yder kunt noemen, op dat ghy haer voor een yder beschuldight, maer ghy wilt oock dat ghy decisien en vonnissen over haer meught verkondighen; en dat het alderhoovaerdighsten is, ghy wilt dat die hooghste vonnissen, die van u alleen ghestreucken, en ghesproocken zijn, even soo veel autoriteyts hebben, als of sy van eenighe vergaderingh van Theologanten, of van eenigh concilie, of consequentelijck of die van den heylighen Gheest waeren ghegheven. Want nae dat ghy pag. 343, tot bewijs, van dat het u gheoorloft is gheweest de stadt van den Bosch te noemen, voort ghebracht hebt een exempel van ick en weet niet wat voor een decisie *van de Heeren Professoren van Leyden, in de welcken oock de onghelerden en Vroukens souden kunnen begripen, dat daer in niet onbepaelt, maer merckelijck de Heeren Burghemeesteren, ende oock den gantschen Raedt worden verstaen* (ten minsten, alsoo ghy seght, want ick en weet van die historie niet, ende ick en verneem daer oock niet nae): soo werpt ghy pag. 343 u selven dit teghen: *Maer de Professoren van Leyden hebben ghegheven een ghemeen antwoordt, uyt den naem van de Theologische faculteyt, maer uwe determinatie is particulier en prive.* Op welke teghenwerpingh op dat ghy soudt antwoorden, brenghet ghy pag. 345. voor den naem van eenighe besondere persoonen, de welke ghy seght dat yet sulcks ghedaen hebben; Dit is

al te groote curieusheydt in een anders republyck , te weten dat eenighe derven onder soecken , of de decisien die ghy ghe-
 daen hebt in u theses (die , te weten , seer tot de republyck
 behooren , ende het alder secreetste deel daer van zijn , en
 na het welcke men niet mach vernemen) even-wel, authori-
 teyts behooren te hebben , als of sy uyt quamen onder de
 naem van een gheheele Theologische faculteyt , de welcke
 in uwe Republyck soude moghen zijn. Ende datse soo veel
 machts hebben dat bewijst ghy op de selfde plaets: *Laten sy*
leren , seght ghy , *indient haer beliest* , *dat de Professoren van onse*
faculteyt inde leere , studien , ende professie een-drachtich sijn , *en dat*
haer antwoordt en Theses van elck een in 't besonder sijnde ghecomen ,
ghehouden worden als of die van haer allen waren ghegheven , *en met*
ghemeen consent voor goet ghehouden , *'t sy of der int besonder een*
voorgaende conferentie en oordeel voorghegaen is , *'t syder om de cor-*
ticheydt vande tijdt , *of om eenighe andere oorsaeck die niet en is voor-*
ghegaen. Voorwaer een treffelijck argument , ende dat u
 heel wel past en betaemt. Ghy luyden zijt in uwe Acade-
 mie drie Professoren in de Godtheydt , van de welcke de
 andere twee mischien met gheen krackeel of twist behol-
 pen en zijn , waer in sy , mijns oordeels wijselijck doen:
 Maer het is haer seer wel bekend hoe vinnich en bidts dat
 ghy zijt , ende hoe ghereet om groote boecken , die vol
 van alle scheld-woorden zijn , teghens die uyt te smyten ,
 dewelcken u oock in't alderminsten teghen-spreken ; ofte in-
 dien sy dat tot noch toe niet en hebben gheweten , soo ver-
 staen sy nu ghenoech door 't exempel van Maresius , dat ghy
 oock de Gereformeerde Theologanten , selfs oock die gene,
 die u goedt ghedaen hebben , niet en spaert. Want ick derf
 dat segghen , dat ick niet en hebbe kunnen mercken , dat
 Maresius in zijn boeck yemandt anders ghesmeeckt heeft,
 als alleen u , ende nochtans seght ghy ontallijcke reysen
 met groote lasteringhen dat hy een pluym-strijcker is van-
 de voornaemste personen van sijn Stadt ; wat wonder is
 het.

het dan, dat sy haer teghens u niet en willen setten, ende dat ghy daerom in u Academie alles besluyt, dat ghy wilt. Maer ghy maectt onder u dri'en de gheheele Theologifche faculteyt, als oock mede de gantsche ghemeente van uwe republijk, ten minsten indien de Predikanten en anderen uw dat toe laten, daer ick niet van en weet. Maer alwaert dat sy daer neen toe seyden, soo sult ghy dat lichtelijck met de Heylighe Schrift bewijfen, want in de mondt van twee bestaet alle woordt. En alffer twee oft drie in Christi naem vergadert zijn, soo is Christus ofte den H. Geest in 't midden van haer-luyden; Ende om dat ghy alleen de macht van dri'en hebt, soo maecten die drie u luyden ghemeente, ende overmits den H. Gheest is in 't midden van de Ghe-meente, soo hebt ghy alleen den H. Gheest. Het welcke indien u van anderen wort toegheftaen, soo magh ick het heel wel lijden, als oock mede dat de Authoriteyt van u alleen grooter zy, als van alle de anderen, wanneer sy met den anderen vergadert zijn, want ghelijck ghy seght, *ghy en hebt met gheen Synoden te doen.* Ten staet my niet toe dat ick mijn met dinghen mengh, die u lieden Gods-dienst aengaen; Maer nochtans soo en sal 't van mijn voornemen, en misschien oock van mijn ampt niet vreemt wesen, indien ick die dinghen alhier niet en verswijgh, de welcke tot de ghemeene vrede en ruste van dese landen niet weynigh en schijnen te strecken.

Van

Van de verdienſten van Gysbert Voetius.

S E V E N S T E D E E L .

HEt is, ſegh ick, mijn voornemen, de periculen aen te wiſſen, de welcke daer uyt ſoude konnen ontſtaen, dat u qualijck ſpreecken onghelaten ſoude worden; Ende overfulcks, al heb ick dit gheſchrift, als by form van een ſend-brief, ingheſtelt, ſoo en ſal ick het niet u alleen, maer een yder voor-ſtellen, om gheleſen te worden. Ende ſoo en doe ick nochtans hier door niet, volghens u exempel, teghens het ghebodt der liefde: Want ick had veel liever dat ghy in 't beſonder had konnen beſtraft en ghebetert worden, by ſoo veer daer eenighe hoop toe overigh waer. Maer door dien, ghelijck wy voor deſen hebben gheſien, de beſondere brieven en vermaninghen, noch van Magiſtraten, noch van u mede-Predikanten, eenigh vermoghen by u tot noch toe hebben ghehadt: ſoo en is hier in, van u, niet goets, als door openbare ſtraffe te verwachten ofte te hopen. Ende alhoewel ick ſeer gaeren de handt van ſoo verdrietighen ſchrijven ſoude houden, ſoo dunckt het mijn nochtans ſoo nootſaeckelijck te zijn, dat ick het gantschelijck niet en kan nae-laten. Ende dat niet alleen om dat het een yder toeaet het welvaren, ende de vrede van 't Landt, daer hy in woont, nae ſijn vermoghen voor te ſtaen: Maer oock om datter nauwelicks yemandt anders is, die ſoo veel ghelegentheydt heeft ghehadt, om uwe ghebrecken te onderſoecken, en die de ſelve vryelijcker aen den dagh kan brenghen: als oock mede van de welcke het beter aen-ghenomen, ende meerder ghewichs ſchijnt ghegheven te konnen worden. Dat mijn voor deſen groote reden is ghegheven gheweest om te onderſoecken wat voor een dat ghy zijt, ende nu uwe verdienſten uyt te leggen, dat ſullen mijn alle die geen en lichtelijck toe-ſtaen, die ſullen weten dat ghy t'zedert eenighe jaeren

herwaerts, sonder eenighe, oock de alderminste schijn van reden, alleen met seer onbeschaemde lasteringen, mijn het aldergrootste schelm-stuck van de werelt, te weten, de Atheistery, hebt willen opdichten, ghelijck blijkt uyt uwe boeckkens de Atheïsimo, de welcke ghy anno 1639 hebt uytghegheven, en daer wy voor desen, in 't eynd van 't vierde deel van desen brief, van hebben gehandelt: En dat ghy een schandelijck boeck, 't welck ghy Philosophia Cartesiana noemt, ende daer ick onder dit schrijven, de leste blaederen van ontfangh, indien ghy 't niet in 't gheheel hebt ghemacckt (want ick en wil uwen mede-hulper die eer in allen deelen niet ontrec-ken,) ten minsten door uwe last en sorgh hebt laten drucken. En alsoo ghy luyden in dat boeck de grootste stoutigheydt, om seer valsche en gheen waerschijnelycke dinghen van my te schrijven, aen u hebt ghenomen, soo sal mijn ten minsten, ghelijck ick vertrouw, de vryheydt toe-ghestaen worden, om die dinghen aen een yder openbaerlijck te ontdekken, de welcken ick van u bewijzen kan, waerachtigh te zijn. Ende mijn en staet uwe uytmuntende quaet-spreekentheydt, waer door anderen van u aen te tasten, worden afgheschrickt, in 't minsten niet te vresen; niet alleen om dat ick mijn leven alsoo heb aen-ghestelt, ende aen soo veel luyden bekendt zy, soo datter niet waerachtighs van mijn en kan gheseydt worden, 't welck ick niet gaeren soude hooren; Ende niet valsche van my en kan voor den dagh ghebracht worden, 't welck niet en kan bewesen worden valsche lasteringhen en blamen te wesen; Maer oock, om dat ghy aen die Philosophia Cartesiana alle uwe scheldt-woorden, alle uwe quaet-spreekentheydt, alle uwe kunsten van lasteren, alsoo te kost hebt ghehanghen, soo dat die weynigh dinghen die ick gheschreven heb in den brief aen P. Dinet vergheleecken kunnen worden met den doeck, de welcke men Slanghen, om haer mack te maecken, placht voor te werpen, op dat sy daer in moghen bijten: want sy breecken haer tanden daer soo seer op af, ende schieten al haer se-

nijn daer foo in uyt, foo dat fy daer na sonder eenigh letsel
ghehandelt konnen worden. Ende eyndelijck foo zijnder
veel redenen, waer door die dinghen, de welcke ick van u
schrijf, by de billicke lesers en oordelaers misschien van ee-
nigh ghewicht sullen worden ghehouden. Want eerstelijck
foo is het bekendt, dat ick voornementlick de rust en vree-
de lief heb, niemant oyt voor recht en heb gheroepen, nie-
mant eenighe onrust heb ghemaect, en oock dickwils het
onghelijck, dat mijn ghedaen is gheweest, liever heb willen
vergeven, als willen vervolghen of wrecken. Ende dat
ghy daer en teghen zijt foo krackeligh, vinnigh, en onbe-
scheyden, dat ick niet en heb te twijffelen, dat by foo veer
ick alhier het alderminste dingh hadde, 't welck ghy onder
eenigh pretext foudt konnen berispen, of ick sou datelijck
daer over het krackeelen, 't welck ick ten hooghsten schouw,
van u hebben te verwachten, ende dat ick daerom groote
sorgh sal draghen, dat ick niet alleen en schrijf, 't welck
niet waer, maer oock daerenboven niet onghetwijffelt en
is. Het is oock mede bekendt, dat mijn niet onaenghenaem
en placht te wesen, dat yemandt mijn ghevoelen teghen-
spreeckt, maer dat die gheene, die uyt reeden van de waer-
heydt te onderfoecken, de selve bevechten om die oorfaeck
onder mijn vrienden van mijn plachten ghereeckent te wor-
den; en dat fy mijn foo veel te aenghenaemer zijn, hoe fy
mijn stercker teghen-worpselen voorstellen: Maer dat de
schimpers en spotters van mijn plachten veracht te wor-
den: het welck ick nu alle beyde in veelen met der daet heb
betoont. Oock en heb ick niemant, van foodanighe oyt ge-
antwoort, uytghenomen een, die ick om een besondere oor-
faeck, ghenootfaeck was te antwoorden. Waer uyt men lich-
telijck sal ghelooven, dat ick het onghelijck, van u my aenge-
daen, oock als nu niet vervolcht en soude hebben, ten waer
het seer grouwelick waere, ende het vervolghen van dien
met eenighe publijcke nuttigheydt soude konnen worden
ghevoeght. Daerenboven is het oock bekendt, dat ick seer

veel jaren in dese landen heb ghewoont , soo dat niemant en heeft te twijffelen , of ick ben daer toe soo wel gheneghen, als eenigh inboorlingh soude moghen wesen ; jae men soude misschien mijn daer over yet boven de in-ghebooren konnen toe-schrijven, dat ick niet door het gheval vande geboorte , maer alleen voor de verkiesingh mijn woonplaets alhier heb genomen. Want alsoo ick in mijn vaderlandt , als velen wel bekend is , tot mijn ghemack ghenoechsaem conde leven, ende gheen andere oorfaeck mijn aen en dreef om andere woon-plaetsen te gaen soecken , dan dat ick om de menigthe van mijn vrienden en verwanten , welcker gheselschap ick niet en konde afwesen , niet tijds en ledigheyt ghenoech en hadde, om mijn tot mijn studien, daer ick mijn mede vermaeck, ende met de welcken eenigen voor vast houden, dat het gantsche menscheijcke gheslacht niet weynigh gedient sal kunnen worden, volkomentlijck te begeven; ende alsoo mijn geen deel of plaets van de gantsche Werelt besloten wiert , ende oock geenighe en was, de welcken ick vertrou dat mijn niet gaeren tot een inwoonder, als die selve noch beswaerlijck, noch oock misschien oncerlijck zijnde , en soude aen-nemen, soo heb ick dese landen boven alle anderen tot mijn woon-plaets uyt-ghekoosen. Ende het is oock eyndelick bekend, dat ick van professie geen Theologant en zy , noch oock nimmermeer van die geschillen en disputeer , de welcken de Christenen in verscheyde Seecten hebben verdeckt; En dat ick over sulcks veel vryer, als Maresius, of yemant anders van u lieden Theologanten , die dinghen die van u geseyt moeten worden, aen den dagh brenghen; ende dat de waerheyt van mijn woorden minder verdocht sal zijn, als van anderen, die haer over saken, die de Religie betreffen, tegens u setten. Want men sal klaerlijck kunnen merken , dat ick van u niet met al en sal seggen , 't welck van mijn niet even eens gheseydt en soude kunnen worden , soo ick met u van eene, en de selve Religie was.

Maer ick sal hier eerstelick handelen van de deughden, de welke een Professor in de Godtheyt, ende een Pastoor van de

de Gemeente mijns oordeels soude schijnen te recomman-
 deren, ende daer na sal ick kortelick verhalen 't gheen ghy
 ghedaen hebt, ende eyndelick sal ick nae uwe verdienste ver-
 nemen. Het is seecker, dat de liefde is het fundament ende
 de grondtvest van alle deughden, ende dat die voornement-
 lick in die gheene vereyft wordt, de welcke publijckelick
 verkooren wordt om andere te leeren, en tot deughden aen
 te porren. Ghy weet wat den Apostel Paulus van dese faeck
 schrijft: *1 Cor. 13. Waert dat ick spraeck met der menschen, ende der
 Enghelen tonghen, ende de liefde niet en hebbe, soo ben ick gbecworden
 als een luydende Metael, oft een klinckende belle. Ende al had ick de
 prophetye, ende dat ick kende alle verborghentheden, ende alle wetent-
 heyd: ende al had ick alle 't gheloove, soo dat ick berghen vervoerde, ende
 de liefde niet en hebbe, soo en ben ick niet. Ende ist dat ick tot armen
 spijse, uytdeyle alle mijn goederen, ende al leverde ick mijn lichaem al-
 soo dat ick verbrandt worde, ende ick de liefde niet en hebbe, soo en
 batet mijn niet.* Waer uyt klaerlick blijkt, dat alle gaven,
 die van Godt aen yemandt van de menschen zijn gheghe-
 ven, indien sy met de liefde niet en zijn verghefelschap,
 gantsch niet en zijn te achten. Nu de teeckenen, uyt de wel-
 ken de liefde ghekendt kan worden, worden op de selfde
 plaets van den Apostel Paulus aldus verhaelt: *De liefde is ver-
 duldhich, sy is goedertieren: de liefde en benijdt niet; sy en doet niet qua-
 lick, sy en wordt niet op-gheblasen, sy en is niet eergierigh, sy en denckt
 gheen quaet, sy en verblijdt haer in gheen ongherechtigheydt, maer
 sy verblijdt haer met de waerheydt.* Waer uyt volght, dat die ge-
 nen die onverduldich zijn in gramschap, boos, nijdich, twi-
 stigh, oproerigh, en op-gheblasen laet-dunckent, crackee-
 ligh, wreet, qualick spreekende, lasteraers en leughenaers,
 de liefde gheenins en hebben. Maer alsoo dese liefde, dat is,
 de Heylighe vriendtschap, die wy met Godt, ende om Go-
 des wil met alle menschen onderhouden, voor soo veel wy
 weten dat sy van Godt bemindt worde, groote ghemeen-
 schap heeft met die eerlicke menschelicke vriendtschap,
 de welcke onder de familiare vrienden placht te wesen, soo

fullen wy mijns oordeels niet qualijck doen , dat wy de amp-
 ten van dese twee te saemen over-wegen . Daer is maer een-
 nen reghel , die de hooghste is , te weten , dat men nimmer-
 meer qualick , maer nae ons vermoghen altijd aen onse
 vrienden wel moeten doen : ende om datter niet beter en
 is , dan dat men heen ghebrecken en heeft , daerom en
 doet niemant oyt grooter weldaedt aen een ander , als
 wanneer hy hem met behoorlicke manieren van eenigh ghe-
 breck foeckt af te trecken . Ick segghe met behoorlijcke
 middelen : Want indien yemandt ontydelijck om eenighe
 kleyne oorfaeck , of in teghenwoordigheyt van anderen,
 als het niet noodigh en is , bekijft , of eenighe valsche misdad-
 den hem op-dicht , ende alsoo niet soo seer des selfs verbe-
 teringh , als diens schande , en sijn eyghen eer schijnt te
 foecken , soo sal hy onbescheyden en hatelijck wesen . Maer
 het is by na altijd gheoorloft , sijn vrient heuschelijck , in 't
 besonder , en sonder yemandts weten , te vermaenen ; ende
 indien dat niet ghenoegh en is ; ende de schuldt swaer is , soo
 magh men oock aen-houden , en hem bekijken ; ende daer nae
 oock maecken dattet van een of twee , en oock van alle sijn
 andere vrienden ghedaen wordt . Alle het welcke , indien
 niet en komt te helpen , ende sijn misdaet foodanigh zy , dat
 het hem onweerdigh maeckt , dat een eerlick man met hem
 vriendtschap soude onderhouden , soo moghen wy ons van
 sijn by-een-komste onthouden , ende hem niet langher on-
 der onse vrienden reekenen . Maer voorwaer , soo langh wy
 vriendtschap met hem houden , of hem beminnen , soo en
 moeten wy nimmermeer in 't openbaer voor eenyder , oock
 voor de vreemden en onbekenden , hem bestraffen . Want
 soo doende en sou men niet sijn voordeel , maer veel eer
 sijn schaede , te weten , sijn schande verforghen . Ende dat en
 moet niet alleen verborghen , maer oock van openbaere ver-
 staen worden . Want die openbaerlick misdoen , plachten sich
 in haer misdaden te roemen , ende sy en ghevender niet om,
 dat men weet , dat foodanighe dinghen van haer worden be-
 gaen .

gaen. Maer het is haer leet, dat sy daerom worden ghelaeckt, ende veracht. Ende daer staet op te letten, dat de vrese van schande en eerloosheydt de menschen aldermeest, van de ghebreecken te rugh treckt, ende gheenens de schande selfs, de welcke, wanneer yemandt aen-ghedaeen is, van hem niet meer en wordt ghevrees: en daerom ghebeurt dat die gheene, die het besondere bekijven van haer vrienden gheen ghehoor en gheven, oock door de openbare bestraffinghen niet en worden ghebetert, maer daer en teghens daer uyt de gheleghentheydt, en vryigheydt nemen, om in haere sonden te volharden, ghelijck de ervarentheydt dat dickwils betoont. Ende dese wetten van de menschelijcke vriendtschap komen gheheel over een met de wetten van de liefde, de welcke Christus selfs Matth. 18. aldus leert: *Ist dat u broeder teghens u sondicht, soo gaet heen en bestraft hem tusschen u ende hem alleen: ist dat hy u hoort, soo sult ghy u broeder ghewonnen hebben. Maer ist dat hy u niet en hoort, soo neemt met u noch een of twee, op dat in den mondt van twee of drie mach alle woordt bestaen. Maer ist dat hy die niet en hoort, soo segghet de Ghemeente, maer ist dat hy de Ghemeente niet en hoort, soo laet hy u wesen als een heyden, en een tollenaer.* Alwaer te bemercken staet, dat daer niet ghehandelt en wordt van alle sonden, die onsen evenaesten doen, maer alleen van onghelijck, 't welck ons van hem wordt aen-ghedaeen: Want daer en staet niet alleen, indien uwen broeder sondicht, maer daer is by ghedaen, teghens u. Ende alsoo wy meer rechts hebben, om yemandt te bestraffen, als hy ons selfs onghelijck ghedaen heeft, dan wanneer wy alleen sien dat hy eenigh ander quaet ghedaen heeft, soo en isser niet aen te twijffelen, of hier in zijn vervat alle de uysterste remedien, de welcke men mach ghebruycken om sijn evenaesten, te bestraffen, wanneer hy eenighe sonden van grooten ghewichte heeft begaen. Ende om gheen andere reden en worden de sonden van onsen evenaesten hier toe ghetrocken, als alleen om dat men voor vast stelt, datter in Godtvruchtighe mannen soo grooten yver is, dat sy niet min qualick

lick en nemen, dat yemandt fondight teghens Godt, ofte alsoo Godt van de menschen niet beschadight en kan worden, om dat die ghene, die fondight, ende de welcken sy lief hebben, als haer evenaesten, sich selven door 't fondighen soo seer beschuldight, als of hy haer selfs eenigh onghelelijk aen dede. Indien dan yemandt tegens u misdooet, de welcken een Christen is, ende die ghy daerom door de Christelijke liefde ghehouden zijt te beminnen, soo moet ghy hem altoos eerst in 't besonder vermaenen; ende by soo veer hy niet ghebetert en wordt, soo moet ghy hem voor de tweede reys vermaenen voor een ofte twee van sijn vrienden, ende voornementlick die gheenen daer toe verkiesen, dewelcke ghy vertrouwt dat het meeste ghesagh by hem sullen hebben, ende indien hy daer nae alsnoch niet en wordt ghebetert, seght het als dan aen de Ghemeente, dat is, klaeght over hem by de vergaedingh van alle die gheene, de welke hem in Christo beminnen, soo dat ghy-luyden volghens de ordre, de welcken ick verstaen dat by de uwen wordt onderhouden, hier door de Ghemeente kundt verstaen de kercken-Raedt ofte Synode. Maer men moet hier naerstigh bemercken, dat hier door de woorden, *seght het de Ghemeente*, gheensins en wordt verstaen een openbare bestraffingh, die voor een yder, selfs oock voor de vreemden gheschiet, hoe daenighe ghedaen soude kunnen worden door Theologische Theses, ofte Predikation. Eerstelijck alsoo dat strijdt recht teghens de liefde, ende 't selvighe is soo veel als een straf, waer door niet het beste van die gheene, die bestraft wordt en wordt versocht, maer men doet hem quaedt. Want ghelijck voor desen gheseyt is, indien yemant sijn sonden niet en wil beteren, na dat het ruchtbaer ghemaect is onder sijn vrienden, die en sal het daer nae niet meerder beteren, om dat het oock aen anderen is bekend ghemaect; jae daer en tegens wanneer hy nu de vrese van de schaemte sal hebben verlooren, soo sal hy veel eer noch stouter worden om te fondighen.

Ten tweeden alsoo dese woorden daer nae volgen : maer ist dat hy de gemeente niet en hoort, soo laet hy uw weesen als een heyden ende een tollenaer ; dat is rekent hem niet meer onder die genen , met de welcke ghy , om de gemeenschap uwes geloofs een besondere vrientschap onderhout, ende acht hem niet meer als eenen die uw vreemt en onbekent is:Maer daer en wort niet geboden dat ghy hem moct vervolgen als een vyant : Want de discipulen Christi en hebben eertijts de heydenen en tollenaers niet gehaet , maer alleenlijck zy en beminden haer niet als broeders . Ende dese geboden van vrientschap zijn wel in't gemeen aen alle menschen bevolen , maer nochtans soo zijn de Predicanten, Theologanten , ende Herders der gemeenten , boven alle anderen daer aengehouden : Want alsooder inde gemeenschap der menschelijken geslaghs niet treffelijcker en is, als de vrientschap ende de voornaemste vrucht van dien daer in bestaet , dat wy door onse vrienden over onse fauten vermaent , ende van onse gebreken afgetoghen kunnen worden : Ende alsoo een yder de macht niet en heeft, om vrienden te verkrijghen die trouw genoegh, ende voorzichtig genoegh zyn , om tot sodanige nuttigheden gebruyckt te kunnen worden, so isst , dat mannen die in Godvrughtigheyt, voorzichtigheyt , ende Christelijcke liefde boven andere wt-munten, als gemene vrienden van alle menschen , garen van die genen , die haer daer voor kennen , worden gehoort ; ende dat die genen, die haer leven inde Theologische studien verslyten, ende tot Predicanten en Pastoren der Kercken zijn verkoren, voor zodanigen gemeenlijk worden geacht. Ende wanneer zy voorwaer sodanich zijn , zo behooren sy ook van alle andere menschen hoogelijc geeert, en bemint te worden. Maer by so veer wy een komen te sien, dewelcken sonder ons in't besonder oyt van eenighe sonde te vermanen, alle gelegentheden zoekt om ons publijckelijck by anderen te beschuldigen , ende dat voornementlijck als hy meent dat wy't niet en sullen komen te weten : ende die oock dikwils ons selfs die sonden toe schrijft , daer wy noyt mede

bezoetelt zijn geweest, ofte eenigh doen van ons twelck nogh wy, nogh anderen voor quaet en houden, als groote misdaden veroordeelt, niet tegenstaende hy noyt eenich, ook het alderminste ongelijk van ons en heeft ontfangen; ende dat hy hem op die zelve manier, oock draeght tegens veel anderen meer, daer uyt zalmen klaerlijk kunnen bekennen, dat hy vande liefde en alle menschelijckheit, en beleeftheit is ontbloot, ende onweerdigh is, met de welcken eenige vrientfchap soude mogen gehouden worden. Al het welcke ick vrees, dat ick hier te vergeefs sal geschreven hebben, want wy hebben hier voren wel gesien dat ghy de geboden vande liefde, als dingen die zoo vers en nieuw zijn als most, verwerpt, en veracht: misfchien dat ghy niet vriendelijck en wilt schynen te zijn, en meer met de bitterheit van een berisper, of met het gebiet van eenen wtgever zijt vermaect. Daerom sal ick van de dingen hier wat byvoegen. Ende eerstelijck wat de berispingen aengaet, dewelcke geschieden sonder eenighe macht van condemnieren, ende eygentlijck beschuldigen genoemt worden, tis zeeker, dat die in alle welgestelde republijcken worden toegelaten, als se maer waerachtich zijn: Jac zy worden altemets geboden, gelijk geschiet in crimine læsæ Majestatis. Ende 'tis gewis, dat die gene, dewyl zy anderen misprijsen, niet onwaeraghtighs vande selve en seggen, door de wetten daer over niet gecondemneert en worden: Want daer staet wt druckelijck geschreven. Cap. 18. Dig. de injur. & fam. lib. Dat het niet goet, noch billick is dat die gene, die eenen misdadigen qualijck gefaemt heeft gemaect, daer over gecondemneert wort: alzo het behoorlijck en oorbaerlijck is, dat de sonden der genen die misdoen, bekent zijn. Evenwel zijnder verscheiden oorfaecken, om de welken eenige zekere beschuldigen van anderen noch met eren nogh niet gedaen en kunnen worden; want die slechte misdaden begaen, en tot leetwesen bereyt zijn, die en worden van niemant met eeren beschuldight, ten waer hy schoudt waer ofte door eenige andere oorfaeck daer toe wierde gedrongen: Want het strijt met de liefde,

de, dewelken wy malkanderen altemael moeten bewyfen, dat wy die genen, die ootmodigheit betonen, en vergiffeniffe begeren, foudc willen dat geftraft foudc worden. Maer indien eenich vermetent en hertneckigh mensch zodanige dingen begaet, maer door de vrede, ende eendraghtigheit vande republijck geftoort foudc kunnen worden: ende de welcke in't befonder van zijn vrienden als ook mede van de Wethouders vermaent zijnde, zijn misdaden niet en wil verbeteren noch bekennen, die ook foo hevigh is om anderen te bereghen, foo ftout int lafteren, ende foo hertneckigh om die te vervolgen, foo datter naeuwelycks eenen is die hem derft wederftaen: ende eindelijck dewelcke foo veelwtvluchten, en foo veel liften heeft om zijn gebreken te bewimpelen, ende foo groten onbefchaemtheit om die te ontkennen, foo dat, niet tegenftaende defelve lightelijck kunnen verftaen worden van die genen, die de faeck onderfoecken, noghtans niet lightelijck van een yder van alle man kunnen worden verthoont: foo is dit zeker, dat, die dit vermagh, ende derft beftaen, ende in geen publijcke bediening en is gefelt, daer aen wel doet, dat hy sodanigen een beklaget, jae dat hy't met eeren niet of en kan wesen, dat hy hem niet en foudc befchuldigen, by foo veer hy van hem is aengeranft ende door grouwelijke lafteringen in zijn eer geraekt, ten eynde hy niet en fchync al te kleinmoedich te zyn, ofte het gene tot de gemene oorbaer, ende zyn eyghen eere ftreckt, gans niet te achten. Nu ick heb die gene hier van wtgefondert, dewelke in publijcke bedieningen zyn gefelt, niet om dat genigen van haer een ander fouden mogen befchuldigen want eenighe zyn van ampts halven daertoe gehouden, maer om dat het aen die genen, welker ampt fulx niet en vereyft, foo eerlijk niet en is, als aen particuliere luyden. Want zy moeten haer waghten, dat, wanneer zy geen rechters en kunnen zyn, zy niet en fchynen de autoriteyt van haer ampt, tot onderdrucking van yemants onnofelheyt, te willen misbruyken. Want befondere luyden doen haer aanklaghten tot haren perikel, ende ten zy faeck alle die dingen,

die zy seggen waeraghtigh zijn , ofte ten minsten dat zy wettelijke oorfaek hebben om sulx te geloven , zoo worden zy als lasteraers beschuldicht : maer die eenigh openbaer gezach hebben , die misdoen dikwils aen een ander sonder daer over veel gestraft te worden . Ende voorwaer ten is aen niemant van die genen, die eenige publyke ampten bedienen, onbetamelijker een ander te beschuldighen , als aen de predican-ten, Profesoren inde Godtheyt , en Pastoren der gemeenten. Want alzooy ten ansien van haer ampt gehouden worden voor luyden, die boven anderen Godtvruchtich geleert, ende door den yver van liefde ontsieeken zyn, zoo bewaren zy de faek die zy bevechten, grotelycks met een vooroordeel, ende indien zy niet vroom en willen zyn, zoo hebben zy veel gelegtheden om sonder straf een ander te lasteren . Ende al waert schoon dattet haer misschien altemets wierde toegelaten dat zy anderen souden beschuldigen, ende haer over 'tongelijck, 'twelck haer angedaen is, te wreken, ende yemant in't besonder te haten ; zoo en souden zy nochtans de publijcke predicatien en theses daer geensins toe met eeren mooghen gebruycken. Want wat de predicatien aengaet , niemant en twyfelt of zy zyn ingestelt om de waerheitte leeren over die dingen dewelcke den Godts-dienst aen-gaen , ende met eenen om de menschen van de sonden af te manen , ende tot de deught te brengen; maer geensins om yemant eenige on-eer aen te doen, ofte om eenige exemplen van boosheyt te geven, of eenighe macht over besonder luyden te plegen. Ende wanneer yemant inde predicatie eenige besondere daet vande Wethouders, ofte van eenigh particulier persoon berispt, zoo doet het veel grooter schanden aen , dan of hy op een ander plaets hem het zelve stuck oock voor de selfde toe-horders verweet. Want alzooy hy openbaerlijck daer toe is verkoren, om van die plaets de waerheyt te zeggen, zoo voeght hy zyn publijcke autoriteyt tot zyn besondere getuychenis, ende also misbruyckt hy de waerdigheit zijns ampts om zijn evennacsten daer door qualijck berught te maeken . Ende daer benefens

fens om dat alle openbaere bestraffingen der personen , niet tegenstaende dat zy waeraghtigh , en rechtveerdigh zijn , nochtans de palen der liefde te buyten gaen, ende anderen nocht om haer evennaesten te haten ; daer om geeft het inde predicanten een quaet exempel. Eyndelyck, alsoo yemant onder dexel vande gebreken te berispen, lightelijck sonder straf te ontfangen sodanigen misdaet kan begaen , dat hy ook de besondere personen bestraft sonder die te noemen, en dat hy die evenwel met sodanige kenteekens aenwijst , zoo dat alhoewel zy van de toe-hoorders wel worden gekent, hy zich nochtans kan houden als of hyder niet eens om en hadde gedacht . Ende daer om plachten die genen, die inder daet Godtvrughtigh zijn , ende door die middel geene onwettighe autoriteyt over haer Magistraet of eenige anderen en begeren te gebruycken, haer naerstelyk te waghten , dat men nimmermeer dat van haer en kan seggen, het welck ghy pag. 33. van u selven noemt: te weten , dat ghy door uwe gewoonlijke methode het besondere doen van de luyden niet felden in u predicatien zoo afschildert, zoo dat, alhoewel ghy niemant en noemt, het nochtans reghte historien schynen te zijn.

Wat de theses aengaet, indien men het recht en ordinaris gebruyck van dien bemerkt zoo en hebben die niet veel te zeggen ; want gemeenlijck wortet als voor vast gehouden , dat die van de studenten gemaect zijn , en zy en moeten niet anders vervatten als sekere stellingen , dewelke den auteur van dien anneemt , om in een disputatie van weynigh uren staenden te houden, 't zy dan dat hy ze waeraghtigh , of onwaeraghtigh aght te wesen. Want hy kan daer in over zaeken diet geloof niet aengaen ende niemant schade en doen, ook die dingen zonder leugentael verklaren , die hy voor vals hout , te weten, wanneer hy die selve, tot oeffening des verstants, tegens alle tegen-worpingen , dewelke in zeekeren korten tyt gedaen zullen worden, wil verdedigen. Hy kan ook altemets den naem van eenigen auteur , van dewelken hy verschilt daer in wt-drucken, indien hy misschien meent , dat het tot de

sack dient : gelijk of yemant voorstelde zodaniger theses: *het bloet en heeft inden anderen genen omloop , tegens Hervæus : Daer zyn selfstandige gedaenten tegens de Roy : of andere diergelijke.* Want dan meentmen dat desen om der eeren wil van hem genoemt zyn, ook zoo neemt geen lief-hebber vande waerheyt qualijk, dat zyn meningen aldus worden bestreden. Maer men moet zich daer voor hooghlijk wachten, dat men niemant inde theses al zoo noemt oft aenwijft , dat men soude mogen menen dattet tot zijnder verachting is gedaen , want als dan zoudenze de natuer kryghen van een pasquil , ende strecken tot schande vande Academie inde welken die wtgegeven soude mogen zyn. Want al isse , datse maer van eenen worden voorgesteld , zoo werdense nochtans voor een yder ondersocht, en bestreden, ende daer om, ten waerse verboden wierden, zoo hout men daer voor datse toegelaten worden. Ende nergens en kommen de exempelen van qualijck spreken qualiker te pas , als inde Academien oft scholen , alwaer de deucht niet minder als de Wetenschappen geleert wort. Maer voorwaar , indien men immermeer qualijck en moet spreken inde ordinarise theses , dewelke gemaekt worden , om maer voor een uur of twee bedisputeert te worden , zoo moet het veel minder inde eerwerdige boexkens worden gedaen , dewelke ghy onder den naem van theses pleegt wt tegeven: al zoo ghy opentlijk bekent dat ghy den Autheur daarvan zijt , ende wilt dat de decisien, ende besluyzelen van uwe theologische faculteyt daer in zyn vervat : Want ghy leert pa. 343. *Dat de Professoren in u luyden faculteyt eendrachtich zyn in leringen , studien , en Professie , ende dat het antwoord ende theses , van elk een int besonder wtgegeven , gehouden moeten worden als ofse van u luyden allen waren gedaen.* Ende eyndelyk op datmen mach verstaen, hoe qualijk dat het past, datmen inde theses of predicatien, inde plaets vande gebreken, de personen selfs gaet bestraffen, zoo moet men letten dat het recht van de liefde , het welk de Godtvruchtige mannen alleenlyck gebruyken , om andere luyden over haere gebreken te berispen ; of ook dat het recht van
het

het meesterschap , het welk ghy misschien als schoelmeester kunt gebruyken over de jonge luyden dewelken opficht u int particulier maer voorwaer geenfins over de Magistraet en is bevolen , veel verscheelt van het recht van heerschappy , ofte van het burgerlijk recht, het welk de wethouders gebruyken om de misdadigen te bestraffen : ende dat het voornaemste verscheel van dien daer in bestaet, dat het Burger-recht fiet op het gemeene besten van vele menschen , dewelke by een zijn gevoeght, maer dat het recht van Meesterschap, ofte der liefde alleen strekt over elk een , voor zoo veel hy int besonder wort aengesien. Waer door de Magistraet geoorloft is eenige besondere luyden somtijts te beschuldigen , jae ook het leven haer altemets te benemen, om dat se sorge dragen om int gemeen aen alle anderen goet te doen. Maer zoo en is niet nimmermeer geoorloft aen een meester , dewelke veel leerlingen heeft , dat het ook het alderminste quaet aen een van haerluyden soude doen op dat aende anderen veel groter nutticheyt daer uyt soude mogen worden verfocht. Want hy heeftse elk een int besonder van haer ouders ontfangen , op dat hy haer goet soude doen, maer geenfins dat hy haer in geniger manieren soude beschadigen . Ende alhier is den regel zeer goet, dewelke leert, dat men geen quaet en moet doen, op datter yet goets door mach gebeuren ; ende die moet veel meerder maghts hebben by die genen, dewelke alleen gebruyken het recht der liefde, want het strijt daer tegen dat men die genen, die een ander beschadicht, daer in voor zyn vrient soude houden. Ik en geloof niet dat ghy meent dat u geoorloft is yemant om te brengen of te quetszen, alhowel hy een groote misdaet heeft begaen, of een rijk man, die zyn gelt zeer misbruykt, het zelve te ontnemen om dat den armen te geven, ofte tot eenige andere faken zeer Godvruchtelijk te gebruyken. Maer voorwaer ik en zie niet , waerom het u meer geoorloft zy , dat ghy de eer , en aghtbaerheyt van u evenaesten, dewelke by velen veel hoger als alle goederen jae boven het leven selfs zyn geaght, in uw predicatien, of u theologische

decifien door beffraffingen, hoe rechtveerdigh die ook fouden mogen zijn , foudt gaen verminderen : want foo doende en fout ghy hem niet anders befchadigen of ftraffen , dan of ghy hem zijn goet, of zijn leven benaemt. Nu ick fpreek hier van *u evenaeflen* , om dat ghy miffchien meent , dat ghy't tegens anderen volgen het krijgs-recht wel meught doen : want ik weet dat ghy feer veghtaghtigh zyt, en dat ghy een yder , die ook int alderminfte ding in faeken van religie van u verfehilt, onder u vyanden reKent , in welke fack hoe Godtvrughtelyk dat ghy u draeght ik niet feggen en zal:want het wort genogh verftaen wt de liefde,de welken ghy uw broeders toe dragt. Ik fpreek ook alleen van u predicatien, en theologifche decifien , alzooy ghy aldaer met uw qualyk fpreken , terwyl ghy fpreekt wt publyke autoriteyt, het meefte quaet doet. Ick en zeg ook niet dat ghy nimmermeer yemant elders en zout mogen befchuldigen,het zy voor den Reghter, of by het volk: alhoewel ghy voorwaer dat niet zoo wel met eeren en kunt doen als een particulier , ende de vryicheyt om een ander openbaerlyk te befchuldighen gaet buyten de wetten der liefde , ende de zelve niet en is ingeftelt tot voordeel van die genen , die befchuldight worden , maer van anderen , die door vreeze van diergelyke befchuldiging meerder afkeer vande gebreken hebben, gelyk voor defen van ons is gezeyt . Maer hoort fint Jacob int 4. Cap. aldus fpreeken . Die zijn broeder lafert, of zijn broeder oordeelt, die lafert de wet en oordeelt de wet. Want het is u toegelaten , jae het is u als een predikant belaft , de gebreken te beffraffen , ende te traghten om de menfchen daer van af te trecken : Maer het is heel wat anders de gebreken , dewelke nu van een yder buyten alle gefchil voor gebreeken gehouden worden te beffraffen , 'twelk u alleenlyk bevolen is , als te oordelen , dat dezen of dien zodanige gebreken onderworpen is , of wt te wyfen dat dit of dat een gebrek of zonde is, 'twelk van anderen voor geen zonden en wort gehouden. Ende voorwaer als ghy dat doet, zoo lafert of ontrekt ghy de wet, ende ghy oordeelt de wet , dat

is ghy

is ghy schrijft u zelven volgens 'toordeel meer toe als de wet. Want ik meen dat ghy luyden, om wt te wyzen wat recht is de Synoden hebt, inde welken volgens het gemeene gevoelen van allen wort geoordeelt, ende om het doen van de quaetdoenders te straffen, daer toe is de Magistraet. Ende ik en kan myn niet lightelijck laten voorstaen, dat uw medepredikanten goets moets zullen verdragen, dat ghy alleen wt uw eygen autoriteyt over verschillen die by uw luyden noch niet wtgewezen en zijn, uw oordeel zult stryken, zoo dat, alhoewel andere theologanten en ook geheele kerk-raden van u verschillen, ghy nochtans wilt dat men het besluyt van u alleen meerder zal achten, als het gevoelen van alle de anderen: ten waer zaek dat zy u als hooft maekten van u luyden kerk, het welk ik haer niet en derf afraden, op dat ick aen haer niet verdaght en zy, of ondienst doe aen de onzen. Maer voorwaer indien ook de Magistraten gedooghdē, dat ghy in uw predikation thezes over het particuliere doen vande luyden u oordeel streckt, ende alzooy vryelijck alle menschen in haer naem en faem aentaste, daer zoude ik ten hooghsten in verwondert zijn. Ik ken den dekmantel wel, waer mede ghy kunt trachten te bekleeden, dat u zulks toegelaten is, te weten gelijk de propheten eertyts de koningen zelfs met zeer groote vryheit bekeven, alzooy doet ghy, zijnde quanzuys haren Godtvrughtighsten navolgher, met zoo grooten yver ontsteeken, dat ghy niet en kunt verdragen, datter yet gedaen wort, ik en zal niet zeggen dat Godt mishaeht, maer dat u dunkt, of dat ghy verziere kunt, dattet u dunkt Gode te mishagen, of ghy moet dat zeer strengelijck bestraffen, ende, alzooy ghy geen anfen hebt van perzoonen, even garen tegens de wethouders en andere voornaeme perzoonen als tegens de gemeene luyden wtwaren. Maer D. Voetius, ik wilde wel dat ghy eens bemerkten, dat die groote macht, dewelke zommighe propheten eertijts zelfs tegens de koningen int werk hebben gestelt, haer niet vergunt en is geweest als voor zoo veel zy door een extraordinarishe en boven natuerlijke manier daer toe van

Godt wierden aengedreven , ende dewylen zy Godt daer in
 gehoorzamen , zoo en konden zy niet dwalen . Ende over
 zulks en wiert haer geen geloof gegheven, als alleen om die
 reden dat door groote en ongehoorde mirakulen haer woor-
 den bevestighden. Ende op dat ghy meught verstaen, dat haer
 macht zoo wt-termaten groot is geweest , zoo dat u diergelij-
 ken niet light toegestaen behoort te worden , zoo bemerkt
 hoe Godt die by Ier. 1. beschrijft : Ziet, zeyt hy , ik heb u he-
 den gestelt over de volkeren , en over de Konink-rijken , op
 dat ghy zult wt roeyen, af breken, bederven , en verstroyen ,
 ende dat ghy zult opbouwen en plantcn. Maer die gene die al-
 zoo gestelt wierden over de volkeren , en konink-rijken , dat
 was een man alleen , dewelke geen zicnyke raets-heeren en
 had, met de welken hy konde beraetslaen over het gene daer
 te doen was , die ook geen burgerlijke maght en had , ende
 daer om soudet niet redelijk hebben geweest dat de koningen
 en volkeren haer van zelfs hem hadden onderworpen , ten
 waer hy met klaer-blijkende wonder-werken hadde betoont,
 dat hy van God, die een heere is der koningen, gezonden was.
 Ghy volght die extraordinarise propheten daer in zeer wel
 nae , dat ghy nae den raet van andere menschen niet en
 vraeght, ende, als of ghy gewoon waert met God te spreken,
 wt uw eyghen boezem uwe beslytzelen voor den dagh
 brengt : maer de wonder-werken hebben u tot noch toe ont-
 brooken , ende ik heb ut uwe schriften verstaen , dat volghens
 uwe leere by deze tyden zoodanighe propheten inde kerk ,
 niet en worden gekent , te weten die wonderwerken doen ,
 ende dewelken men in alles moet gelooven . Ende daerom
 en zal 't niet noodigh wezen, dat ik onderzoek wat aen den
 onzen ende anderen , dewelke in dit deel van den uwen ver-
 schillen, toegestaen magh worden . Het is genoegh dat men
 verstaet dat ghy niet buyten perijkel en zijt van te konnen
 dwaelen , ende geen voor-reght en hebt booven alle andere
 predicanten van uwe gesintheyt : want hier uyt volght, in dien
 het u geoorloft is het doen vande Wet-houders uyt uwe ey-
 gene

gene autoriteyt voor het volk te bestraffen, dat dit ook aen alle de anderen toegestaen moet worden, ende, alzoo een yeder mensch kan dwalen, dat hier uyt geen andere vrucht, als op-roerte ende verwerring, en is te verwaghten. Welke swaericheden een yeder verstaet dat in een zoo maghtighe republijke, ende die uyt zoo veel leden bestaet, met de alderhooghste vlijt voorkomen behoort te worden. Maer op dat wy ondertusschen de liefde niet en vergeten, gelijk wy aen onze vrienden plegen te vergeven al wat zy teeghens ons misdoen, zoo lang als wy oordeelen dat zy onze vrienden zijn, ende daer en tegen over die genen, dewelken wy merken dat haer houden als of zy onze vrienden waeren, op dat zy ons leet moghen doen, veel meerder ons vergrammen als over de openbaere vyanden: Alzoo, indien een waerlijck godzaligh theologant, ende die men weet dat door geen andere genegtheit als door de liefde gedreven wort, zijn ampt te buyten gaet, die kan lichtelijk ontschuldigt worden; maer indien jemant met zijn gelaet en woorden de Godvrughtigheid nabootst, ende door zijn werken niet anders als boosheyte ende heersch-zucht en betoont, die behoort in alle manieren ingetoomt te worden.

Als men nu onderzoekt het geene ghy tegens de heeren van s'Hertogenbosch gedaen hebt, soo sal men lichtelijk verstaen, met wat yver ghy ontfteken zijt: want eerstelijck bemerckende de redenen, die u hebben konnen beweghen, om die Stad in uwe publijke theses te noemen, ende het doen van die Magistraet ende Heeren te berispen, ende haer door verscheden lasterwoorden te schelden, zoo en kan men gans geene vinden, die nae eenighe liefde smaeken: Ghy en hebt ook niet eene kunnen bedencken, want in uw gansche boeck en isser niet een te vinden, wt genomen dat ghy pag. 4. seght, dat ghy over het doen van die van s'Hertogenbosch, door ick en weet niet wie van die Stadt, om raet zijt gevraeght, ende als ghy u theses vande indirecte afgoderij wtgaect, dat ghy alsdoen quanswijs om grooter moeyten te sparen, dat voor aldaer in

gestelt hebt, als of het minder moeyten waer yet in de theses te stellen ende dat te laeten drucken, dan dat zelfde met besondere brieven aen zijn vrient over te schryven, het welck een yeder kan bekennen valsch te zijn, bezonder die weet datmen inde theses niet gewoon en is te stellen, waer van den *Respondens* ofte antwoorder niet en moet onderwezen worden, ende dat dit oock al eenighe moeyten aen heeft. Maer al had ghy al schoon hier door eenighen arbeyt gespaert, ghy en zout daerom nochtans geen meerder liefde hebben. Ende voorwaer ghy en hebt oock niet getracht nae eenighe verbetering ofte andere nuttigheit van die genen die ghy bestrafte; want het blijkt wt de 339. en 341. zijde uws boecks, dat ghy niet gehoopt en hebt dat u theses haer immermeer ter hant souden komen: Ghy en hebt oock geen insight kunnen hebben over het profijt van uwe discipulen ofte van yemand anders, terwylen ghy de Stadt van 's Hertogenbosch noemde, ende de autheuren van't werck 't welck ghy bestrafde aenweest: want daerentegen, ghy kont anderen minder van sodanigen daet af-trecken, wanneer ghy haer exempelen gaeft van treffelijke perzoonen ter goeder naem ende saem staende, dewelcke dat nu hadden derven doen, ende die van een yeder garen worden naegevolght, dan dat ghy de faeck, dewelcke ghy bestrafte, van alle sijne omstandigheden alzoo hadt ontbloot, dat niemant en hadde kunnen vermoeden dat ghy op haer hadt gezien. Alzoo dan deze uwe aenwyfing van personen niet en heeft kunnen strecken tot nuttigheyt van die genen die ghy bestrafte, nocht oock van anderen, wat isser anders overigh, dan dat ghy hebt willen lasteren? Daer nae indien men voorders komt te ondersoecken de oorfaecken van uwe lasteringen, zoo en zalmen niet lightelijck eenighe andere kunnen vinden, dan dat ghy gaeren zodanige gelegtheden zoekt om een onrechtveerdighe heerschappye over al le menschen te gebruycken ende te bevestighen: Want ghy en hadt geen besondere vyantschap met die gene, de welcke ghy alzoo lasterden, want gelijk ghy dickwils

verklaert, zy waeren u te vooren onbekent : maer alzo ghy verhoopte, dat uwe theses haer nimmermeer ter handt fouden komen, ofte dat zy ten minsten de selve niet waerdigh en fouden achten om die te beantwoorden, zoo hebt ghy gemcent dat ghy niet weynigh autoriteyts daer door fout kunnen verwerven, dat de Studenten van uw Academie ende alle andere die dit uw doen ter ooren soude moghen komen, ziende dat ghy zoodanighe mannen, ende zoo een vermaerde Stadt hebt dorven veroordeelen over een faeck, die ten besten vande republijk was gedaen, ende by andere Godsgeleerden voor goed was gekent, ende dat ghy daerover niet en zijt gestraft, uwe maght fouden ontzien, ende geen dingh, nogh in 't bezonder noch in 't ghemeen en fouden derven by de handt neemen, ten waer het van u al vorens voor goet was gekent, op dat zy de onbescheydenheyt van uw qualijk spreekken hier door niet op den hals en fouden halen. Door welcke middel een yeder, die onbeschaemt, boos, praetagtigh, ende by 't gemeene volck aengenaem is, zeer lightelijck tot een groote heerschappy kan geraecken, zoo lang zijn kunsten van niemant en worden ontdeckt. Maer het is u zeer qualijk te pas gekomen dat Maresius met een openbaer geschrift het onschult van de zijne ende de onbilligheit van uwe bestraffinge heeft betoont : ende daer beneffens dat de Magistraet van 's Hertogenbosch, ende andere door verscheyden brieven hebben gepooght om u van vorder schrijven op te doen houden, ende het oordeel van de naeste Synode te verwaghten, onder het welke die gene die ghy bestraft hadt, verklaerden bereyt te zijn om haer te onderwerpen : Want hier door heeft het nootzaeckelijck moeten gebeuren of dat ghy het mom-aenzicht van Godtvrughtigheyt ende liefde opentlijck quaemt af te leggen, door het weygeren van haere zeer billijcke begeerte; of dat uwe zeer groote hoop om te heerschen; voor een groot deel, u zoude ontvallen indien ghy u door de Synoden liet beraeden. Van de welke

twee dingen wat u meest behaeght heeft betoont ghy door
 het wt geven van uwe *Confraternitas Mariana*: Want aldaer en
 tracht ghy niet nae de overwinninge door gewicht van rede-
 nen ofte door behulp van eenighen eerlijken deck-mantel,
 maer alleen door hardneckigheid, en stoutigheid in't lasteren.
 Ende de gheheele konst van dat boeck bestaet alleen daer in,
 dat ghy dat zoo groot ende zoo verdrietigh hebt gemaekt,
 dat niemants gedult zoo lang en kan dueren dat hy't geheel
 wt magh lesen; ende dat ghy daer in Maresius met de genen
 die hy verdedicht, zoo menighmael beschuldicht, bekijft, ende
 veroordeelt, dat de geene die hier en daer eenighe zijden daer
 van zullen leesen, ziende dat ghy over al daer in triumpheert,
 niet anders dan of ghy de gerechtigheyt van uw zaek, ende
 de misdaden van uw weder-party, door zeer zeekere bewijs-
 reedenen hadt vertoont, daer wt souden meenen dat die uwe
 redenen op andere zijden, die zy niet gelesen en hebben, voor
 worden gestelt. Ende ghy hebt stoff gevonden om een dick
 boeck by den anderen te lappen, versamelende veel ydele
 vertellinghen, waer door ghy de broederschap vande Heyli-
 ge Maeght soeckt haetelijck te maecken; en verstellende het
 boeck van Maresius, na dat ghy dat eerst in stucken gescheurt
 ende verstroyt hebt, op de manier van *loci communes*; ende stel-
 lende verscheyden vraegh-stucken voor, die voorwaer nae de
 liefde niet en smaecten: want *de liefde en denckt geen quaet*; en-
 de dese en betoonen anders niet, dan dat ghy zeer dickwils
 quaet gedoght hebt, daer geen quaet en was. Ghy verhaelt
 ook in uw boeck, hoe uwe wederpartyen in alle manieren
 getraght hebben u van't schrijven aff te trecken, ende hoe ghy
 evenwel met het schrijven zijt voort gevaren, op dat men daer
 wt zoude gelooven dat zy mistrouwen hadden van haer sack,
 ende dat ghy van de gerechtigheit vande uwe niet en twyffel-
 de. Welcke vooroordeelen zeer lichtelijck de genen, die de
 zaek niet genoegh en onderzoeken, soude kunnen doen
 doolen: Ende wat de anderen aengaet, die ghy misschien ver-
 hoopt hebt datter zeer weynigh souden wezen, te weten de
 genen

genen die het boeck van Mareſius ende het uwe met den anderen ſouden confereren , ende de redenen van beyden zyden overweghen, die ſchynt ghy alleen door bloote vrees opgehouden te willen hebben , dat zy de dinghen, die zy ſouden bevinden van u waeraghtigh te zijn , aen anderen niet en ſouden derven openbaeren. Want die moeten noot-zaekelijck te weeten komen, datter van u niet eene bondighe reeden voort gebracht en wort, om het doen van de heeren van den Boſch te miſprijzen ; ende ook niet eene om het uwe te verdedigen, dan dat ghy met eene ongelooflijke ſtaatigheit ontkent die dinghen geſchreven te hebben , die in uw theſes klaerlijk worden geleezen. Waer door zy klaerlijk zullen verſtaen , dat Mareſius ende de Heeren van den Boſch haere zaeck niet en hebben miſtrouwt ; ende dat ghy gans geen hoop en hebt gehadt om de uwe wel te kunnen voorſtaen: ende overfulcx dat zy daer om uw ſchryven hebben willen beletten, om dat zy de ruſte van de kerck ende uwe eer zoghten te bewaeren : maer dat ghy daer en tegen krackeel hebt gezoght, op dat ghy haer van haer eer ſout berooven, ende ghy geweldigh hals-ſterck , onweer-zoenlijk , ende ſchrickelijck ſout ſchijnen te wezen, op dat niemant ſigh daer na tegens u en ſoude derven kanten. Want voorwaer alzo ghy niet en hebt geſchroomt te veroordeelen het werk van de Heeren van den Boſch, 't welck zy tot veyligheyt van haere Stadt , ende tot het wel-vaeren van het gemeene beſte by de hant hebben genomen , niemant en zal gelooven dat hy zoo heylighlijk leeft, ofte van zoo grooten aenſien is, dat hy van u beriſping vry zoude wezen ; ende alzo ghy op Mareſius zoo vergramt zijt , ende hem zoo bitterlijk vervolght alleen om die oorzaak, dat hy de zijne zeer heuſchelijck voorſtaet , u ondertuffchen zoo veel hy kan verontſchuldigende, ende u met zodanighen lof verheffende , die ghy geensins waerdigh en zijt , zoo en iſſer niet te verhoppen, datter eenighe middel gevonden zal kunnen worden om u zoo vriendelijck te vermaenen, dat ghy ten hoogſten niet en zult geterght worden, ende alzo ghy zoo ſtoutelijck in uw

boeck lieght, ende u zoo dickwils daer in beroept op het be-
 fightigen van uwe theses door't welcke uwe leugentael open-
 baer wort, ende zoo klaerlijck de geboden vande liefde als
 mostige nieuwicheden veracht, zoo en behoeft niemant te
 hoopen dat hy door de klaerheyt en zeekerheyt van zijne re-
 denen u zal doen swygen; cyndelijck alzooy ghy u zoo wreect
 betoont in't wreecken vande minste dingen, daer ghy in ver-
 ongelijckt meent te wezen, ende zoo onverzoenlijck, ende
 zoo hardneckigh zijt, dat ghy nogh door het gesagh, nogh
 door het vermanen, nogh door't bidden van politieke ende
 kerckelijcke vergaderingen niet en kunt gebogen ofte inge-
 togen worden, zo zal een yeder mit recht van uwe onbe-
 scheidene heyt een af-keer hebben, ende sich van uwe bejegen-
 ning als van een ongetemt beest waghden. Door welcke kun-
 sten indien ghy ditmael uw eer kunt bewaeren, ende macken
 dat de gene die de waerheyt van u zaecken zullen verstaen,
 de zelve aen anderen, niet en derven ontdekken, ofte ten
 minsten te weegh brengen dat die by anderen niet en worden
 geloof, zoo beken ick dat ghy zeer groote macht zult heb-
 ben. Maer ick zal hier eenighe redenen by doen, om de wel-
 ke mijn dunckt dat dit qualijck zal kunnen geschieden, en-
 de met eenen zal ick uwe verdiensten eens gaen beschrij-
 ven.

Soo lang ghy uwe lasteringen alleen teegens de weder-
 partyen van uwe religie hebt uytgeschoten, zoo hebt ghy
 lichtelijck by de genen, die het aen uwe zijde hielden, eeni-
 gen naem van Godvrughtigheyt, ende geleertheyt kunnen
 hebben: Want dat ghy veel boecken schreeft, dat wiert uwe
 geleertheyt, ende dat ghy dickwils scherpe ende quade woor-
 den daer in gebruyckte, dat wiert de verdiensten van uw te-
 genparty, ende den brandenden yver van uwe Godvrugh-
 tigheyt toegeschreven: maer ondertusschen wierden de ge-
 nen die van u verschillē noch meerder gestoort ende getergh,
 ende uwe boecken en deden geendienst, als alleen dat die
 maecken, dat die de zelve laezen (de welcke ick beken dat
 zeer

zeer weynigh geweest zijn) fiende dat daer in alleen scheld-
woorden in de plaets van redenen wierden gevonden, ende dat
alzo uw lieden saeck qualijck wierde verdedicht, nogh veel
quader gevoelen daer van kregen, soo dat het tot bevordering
dient van de eer van uw luyden religie dat uwe kunsten wor-
den ontdeckt, ende ick vreesse dat by dese gelegenheit de onze
my sullen beschuldigen dat ik hier in de uwe wil helpen.

Alsmen daer nae heeft bemerkt, dat ghy niet soo zeer en
pleeght wt te varen tegen de gemeene sondē, ende die aen een
yder bekent zijn, als ghy wel eenighe nieuwe opsoekt, die zoo
klein zijn, dat sy van anderen voor geen sonden greekent
en worden, ende niet zoo zeer de slechte luyden als de groot-
ten aengaen, ende dat ghy die als ofse de grootste schelmstuc-
ken van de werelt waeren, af-schildert, op dat ghy daer door
veel heyliger als andere fout schijnen te zijn, doen hebben
veel gemeent dat dese woorden van Christus Matth. 7. zeer
wel op u passen. *En oordeelt niet, op dat ghy niet geoordeelt en wordt.*
Want met welck oordeel ghy oordeelt, zult ghy geoordeelt worden: en-
de met welke mate ghy metet, zal u weder gemeten worden. Ende
wat siet ghy den splinter die inde ooge uwes broeders is, maer den balck
die in uwe ooghe is en merckt ghy niet? Of, hoe zult ghy tot uwe broe-
der zeggen, laet toe dat ick den splinter uyt uw' ooghe uyt doe, ende
ziet daer is een balck in uwe ooge. Ghy geveinsde, werpt eerst den balck
uyt uw' ooge, ende dan zult ghy bezien, om den splinter uyt uwes broe-
ders ooge uyt te doen. Alsmen daer nae ook heeft verstaen, hoe
ghy de Roy aen boort zijt gekomen, ende uwe Theologische
bestrafing sonder eenighe schijn van reden, over geschillen, die
puerlijck philosophisch waeren, hebt willen wtspreken, zoo
en heeftmen van uwe onvromigheyt niet kunnen twyffelen.
Ende naedemael ghy nu entelijck zoo veer zijt gekomen, dat
ghy de wet-houders ende de grooten van een zeer vermaerde
Stadt in uwe Academische theses hebt gaen veroordelen o-
ver een zack, die van andere Godsgeleerden, jae zelfs van hae-
ren kercken-raed voor goed is gekent: zoo dat ghy haeren
paftoor, die u zeer heuschelijck ende met waerheyt, van hae-

rent wegen heeft geantwoort , als een leugenaer ende lasteraer gaet blameren : zoo dat ghy de geboden , vande liefde maer mostige nieuwigheden noemt : dat ghy de dingen die ghy in uwe theses opentlijck geschreeven hebt , daer nae in een ander boeck onbeschaemdelyck ontkent geschreeven te hebben : ende dat ghy door geen middel en hebt kunnen opgehouden worden van sulcken lasterlycken boeck uyt te geven , zoo en hebt ghy niet te twyffelen of uwe Heeren zullen klaerlyck verstaen , dat uwe stoutigheydt moet nootzaeckelyck ingebonden worden : Want gheen dingh en kan opentlycker tot burgherlycke tweedracht strecken , dan wanneer ymandt , met de autoriteyt van eene stad ghewapen zynde , het doen van een ander stad zelfs , dat tot het welvaeren van het ghemeene beste by de handt is ghenomen , met een publyck geschrift veroordeelt , ende , dat zelve niet met redenen en wederleyt , maer met scheldwoorden blameert. Misschien neemt ghy 't qualyk dat ick dese dingen schrijf ; maer wat zoude ick doen ? dit gaet het gemeene welvaeren ende de vrede aen van deze Provincien , dewelcke ick , niet minder als ghy , nu lange jaeren bewoon. Hier en is gheen geschil over de billyckheydt vande saeck die ghy hebt berispt : Men en behoeft niet te wachten nae eenige Synode die soude mogen uytwyzen of het den uwen geoorloft is eenige broederschap met de Roomsche-catholycken aen te gaen , dewelcke de naem draeght vande H. Maghet , en daer niet in gedaen wordt 't welck van uw lieder religie vreemt is (in welke saeck ick niet en meen dat groote swaricheyt gevonden kan worden) maer hier wort alleen gevraecht , of het een theologant van eene stad geoorloft is uyt syn eygen autoriteyt de Heeren van een andere stad te veroordeelen , en die voor zo veel , in hem is , haer eer te benemen : ende of men behoort te meenen , dat de Heeren van deselve , volgens haer redelykheyte ende voorsigtigheyte hem niet en sullen straffen. Insonderheyte also sy nu hebben bevonden , dat ghy soo hertneckigh zyt , dat by soo veer ghy in tyts niet en wort bedwon-

dwongen, ghy tot eene onlydelycke stouticheyt u sult komen te verloopen, ende niet anders verwacht en kan worden, indien men u dese reys door de vingeren fiet, dan dat ghy misschien na desen, niet beter maer looser geworden synde, u wel sult wachten van steden te noemen, maer ondertusschen *met uwe gewoonlycke methode*, gelijk ghy roemt, de wercken van die genen, die ghy in haer eer wilt raken, alsoo sult beschryven, datse lichtelyck op haer fullen kunnen worden geduydt, ende, alsoo en sult ghy wel niet minder quaets doen, maer misschien salder minder gelegentheyt wesen om u te straffen. Ik en sal hier niet verhaelen de andere redenen om de welke ick meene dat uwe burgerlycke ende Kercklycke overigheden sulcx niet en fullen vergeven, op dat ick misschien niet en schyne, door het vermaenen van u, stilswygens haer daer van te willen onderrechten dat sy veel beter kunnen weten, ende buyten twijfel ook alreets beter hebben verstaen als ik. Maer daer is nogh eene saek die ick om der gemeynthe wille niet en behoort voor by te gaen. te weten dat ick verstaen hebbe, dat dit in uwe religie altyt wort onderhouden, dat by soo veel een Predicant in eenige schandelycke sonde wort bevonden, by exempel, indien hy overspel, dievery, of eene dootslach komt te begaen, hy alsdan van sijn ampt wort afgeset; ende dat ook met recht; want alhoewel dat die gene, die qualijck doen, anderen wel kunnen vermanen, so en wort nochtans aen haer woorden so veel geloofs niet gegeven, als wanneer sy voor vroom ende onbestraft worden gehouden. Maer voorwaer geen sonde en is schandelyker voor een Predicant, ende daer en isser niet een die hem met meerder recht belet dat men aen sijn woorden geen geloof en geeft, ende over sulcx so en isser niet een waer door hy onwaerdiger is om sijn ampt te bekleden, dan dat hy zeer dickwils ende seer openbaerlijck lieght, schelt, en lastert. Want alle de andere sonden worden buyten de Predicatie gedaen, en wordē, om de menschelijke swakheyt verontschuldigt. Ja wy moeten, uyt liefde van ons even-naesten, geloven, dat de gene diese hebben begaen, eer sy beginnen te prediken, voorge-

nomen hebben om daer in niet te volherden: ende dat zy daer om niet minder en behooren gehoort te worden, dan of zy te vooren altyt vroom hadden geweest: Ende daer en is gans geen perijckel dat yemant een exempel van dootslach, overspel of dievery inde predicatie magh komete geven, jae daer entegen indien yemant door gramschap een man ombrengt, ofte door eenighe andere hertstochten eenighe andere zonden heeft begaen, zoo heeft hy dickwils daer over naemaals zoo grooten berouw dat hy met meerder bequaemheyt ende kraght anderen daer van kan af-trecken, als die gene, de welke noyt daer in zijn vervallen. Maer de vryigheyt van liegen, qualijck spreekken, ende lasteren en kan nergens lighter int werck gestelt worden als inde predicatie, ende die en is oock nergens meerder te bestraffen. Want de predicatien zijn ingestelt tot leeringe vande waerheyt, het volk verwaght die van die plaets, ende daerom en isser geen grooter gebreck in een Predicant, dan dat hy leugenaghtigh is. Alzoo ook mede de predicatien ingestelt zijn om te geven exempelen van Godvrughtigheit ende Christelijcke liefde, ende oft verscheyden soorten van leugenen geen schandelijcker, nogh vande liefde meerder vervreemt en zijn als de gene die tot nadeel van zijn even naesten strecken, ende scheldingen ende lasteringen worden genoemt, zoo en zijnder ook geene die in een predicant meerder behooren bestraft te worden. Nu dat ghy over zoodanige leugenen, niet eenmael, maer zeer dickwils in uw boek zijt achterhaelt, dat is hier voren genoeghsaem betoont, het is niet noodigh dat men mijn woorden geloof geve, ick en heb niet verklaert, 't welck uyt uwe publijcke schriften niet openbaer en is; of zeckers, indien daer eenighe zijn die ook uwe schriften niet en begeren te doorlezen, ende niet billijck achten my meerder te gelooven die dat verklaer, als u haeren Pastoor, die dat stoutelijck ontkent, zoo en kunnen zy evenwel u niet verontschuldigen, ten zy dat zy luyden Marefium uwen mede-predicant verwijzen: Want men kan niet ontkennen, dat ghy hem dickwils in uw boeck van leugentael ende

de lastering beschuldight, in welke zaeck indien ghy de waerheyt zeght, zoo is hy dan onwaerdigh dat hy predickt : maer indien het vals is, soo zijt ghy zeeker selfs daer in een lasteraer dat ghy hem van lastering beschuldight : Ende overmits op hem zulcken vermoeden niet en kan vallen, soo en meen ick niet dat ghy eenighe verontschuldiging overigh hebt.

Van de voor-reden van 't boeck tot Utrecht gedruckt met den tytel van

PHILOSOPHIA CARTESIANA,
ook van het derde stuck des zelfs.

Het achste deel.

Ick en had het boeck *de Confraternitate Mariana* noch niet heel gelefen, als het ander *de Philosophia Cartesiana* uyt is gekomen: ende alhoewel veele die 't gesien hebben, dat onwaerdigh achten om beantwoort te worden, noghtans om dat ick nu begonnen heb te antwoorden, ende daer zoo grouwelijke lasteringe instaeft, dat ick van de zelve niet en behoort te swijgen, zoo zal ick het onderzoek van dien hier kortelijck gaen vervatten.

Op het eerste blat staet dit opschrift : *Admiranda Methodus novæ Philosophiæ Renati des Cartes. Ultrajecti ex officina Ioannis van Waesbergen anno. 1643.* ende alzo daer geen anderen authour en wort genoemt als ick, soo schijnt het dat ghy luyden geoordeelt hebt dat uwe krameryen beter met mijnen als met uwen naem voorgedaen soude kunnen worden. Op het twcedede blat begint een lange voorreden op welckers voorstuck staet de naem van eenen zeekeren uwen leerling, de welken, alzo die onwaerdigh is om in mijne schriften gespelt te worden, op dat hy niet en traghte om als Herostratus beroemt te worden, zoo wil ick dien hier overflaen. Maer zijn zeeden ende manier van schrijven achte ick de uwe zoo gelijk te zijn, dat zy qualijck van elckanderen onderscheyden kunnen worden : Ende daerom op dat ick geen misflagh en begaë, soo en zal ick niet u

alleen, noch oock hem alleen, maer uw beyden voor de au-
 theuren des boecks *Phil.Cart.* aensien. Hy seyt in 't beginsel van
 die voor-reden, *dat myn naem voor eenighe jaeren heeft begonnen*
ruchtbaer te worden onder eenige edel-luyden ende meest onder de gro-
te heeren, door het pryfen van een seecker geleert man, de welcke hem
het hol, daer ick in schuyelde, niet en wilde wysen. Maer alsoo mijn
 schuyl-plaetsen so verborgen niet en waren of sy stonden voor
 eerlijcke ende geleerde luyden open, indien yemant, die myn
 vriend was, hem tot myne kennis niet en heeft willen inleyden,
 om dat ick was, gelijk hy seyt, *een man die met weynigh luyden*
gemeenschap hout, so en heeft hy dat niet my, maer sijn selven, en-
 de het oordeel van dien vriend toe te schryven. Daer na ver-
 haelt hy dat hy het boeck dat ik anno 1637. uyt heb gegeven,
met eene volherdende naerstigheyt uyt ende herlesen heeft ende dat hy
daer uyt heeft geloofst, datter niemant onder de geleerden gevonden sou-
de worden dewelcke dese misdragtige beuselingen, die van haeren
twyffelenden vaeder als tot vondelingen waeren geleyt, soude pryfen.
 Alwaer hy toont dat hy geen geluckigh oordeel en heeft ge-
 velt, alzo se van eenighe al geprezen zijn. Hier nae zeyt hy
dat een Doctor in de Medicinen (te weten de Roy) de vaen van de
Cartesiaensche Philosophie heeft begonnen op te reghien; ende dat ick
voor heb gehad, om in een zeeckere nieuwe Academie van haere eerste
beginselen af, het hooghste gebiet te becomen (te weten door De Roy,
 de welcke de opinien die hy uyt mijne schriften had getogen,
 aldaer leerde al eerick hem kende) *Doch dat die philosophie, buy-*
ten het gevoelen van veelen, door een besluyt van den raet van de A-
cademie, met goet vinding vande ed. Magistraet der Stadt, zullende
door Godes genade daer nimmermeer wederom komen, aldaer is ver-
bannen (te weten door uw treffelijk vonnis, 't welck ick voor
 dezen, in den brief aen P. Dinet, genoegh heb geprezen.) Maer
 ick en weet niet door wat reden dat hy seyt, dat dit vande ed.
 Magistraet van uw Stadt voor goet is gekent, ten waer dat
 hy 't misschien om deselve reden zeyde, om de welcke ghy
 begeert dat uwe theses voor besluytingen vande H. theologi-
 sche faculteyt gehouden worden. *te weten om dat ghy luyden*
 alte-

altemael in uwe stad eendragtigh zijt, daer om al wat eenen
 mijn Heer Voetius heeft gedaen, dat moet men gelooven van
 de geheele stadt voor goet gehouden te zijn: het welck ick
 dan zal gelooven, wanneer dese boeken, van de Confrat. Mar.
 ende Phil. Cart. openbaerlijk voor goet gekent zullen wezen.
 Hy vaert daer na hevigh uit teghens den brief, inde welke ik dat
 oordeel van u gegeven, beschreyen heb, ende hy zeyd, *dat hy te
 vooren gemeent heeft, dat ick door de monster van mijn opinien de ydele
 ende rijke luyden wilde tot geckheyt brengen, op dat ick myn van haer
 beurs ende gelt-kist eygenaer zoude maeken, &c. Maer dat hy dat ver-
 moeden daer na uit zyn zin heeft geset, als hy over-woegh dat ik de beurs,
 niet vol spinne-webben maer vol van gelt draeghe ende dat ick door be-
 hulp van dien die dingen bevechte, die waerdiger als alle gout behoorden
 te weesen.* Alwaer ik niet en kan bedencken, wat hy begeert dat
 men gelooven zal dat van my bevochten wort, als misschien
 de vriendschap ende stemmen vande luyden tot voordeel van
 de nieuwe filosofie. Ik en verstaec ook niet over wat misdaet
 hy my beschuldigh, als hy daer by voegt: *Alhoewel hy zigh veinst
 zeer heusch te zyn, zoo tracht hy nochtans met alle neersligheit ende moey-
 ten, door zyn vriendekens ende kunsten die een oprecht man niet en be-
 tamten als een tweden Babilonischen toren op te rechten, ende dat op
 die plaetzen, alwaer tot noch toe in 't openbaer, ende mit bezonder de
 oude ende aengenomene Philosophie geleert is geworden.* Ten waer hy,
 misschien, meende dat alle de opinien, die verschillende zyn
 vande gemeine Philosophie, dewelcke ghy op een onhey-
 lige maniere van spreken *Orthodaxa* noemt, altemael kette-
 ryen zijn. Maer ick verstaec zeer wel dese zijne volgende woor-
 den, die staen op het 13 blat vande voorreden. *Gelijck ick in
 dit tractaet een yder leere zoo weet ick dat dese man doet gelijk Van-
 nus, ende terwylen hy wil schynen de Atheïsten met onweder-leggelij-
 cke redenen te bevechten, zoo vrijs hy arglistelijck ende zeer bedecte-
 lijk het venyn van de Atheïstery die genen aen, die door de swackheyt vā
 haer verstant de slang, die onder het kruyd schuyt, over al niet en kun-
 nen gewaer worden,* Want hier in sie ik de slang van zeer onbe-
 schaemde ende grouwelijcke lastering, in wiens fenijn ghy luy-
 de uw geheele boek hebt gedoopt. Hy begint daer na te trach-

ten om de dingen, die ick inden brief aen P. Dinet van u heb geschreven, te wederleggen, ende hy verdeelt die in twee deelen, want hy feyt datter eenige de zaek niet aen en gaen, en dat de andere die betreffen. Onder de geene die de faeck niet aen en gaen telt hy *eerstelijck*, dat ick van u geschreven heb, *dat ghy uytvaerende tegens de groten, een brandende ende ongetemden yver van Godvruchtigheid schijnt te hebben*: 't welck hy niet anders en wederleyt, dan dat hy zeyt, *dat de Magistraet u ses jaeren lang op een dorp dicht by 's Hertogenbosch, ende seventhien jaeren tot Heusden als borger en Predicant heeft gedooght*, ende dat ondertusschen veel andere meer u hebben beroepen, ende dat ghy nu endelijck tot Utrecht zijt Professor inde Godheyt ende Predicant. Maer ick heb te vooren int vierde deel van dezen brief genoegh getoont, hoe die genen, die uws gelijk zijn, tot eenighe beroemtheit kunnen geraeken: te weten de goede boeren hebben ja ick weet niet in wat voor een dorp uw praterij geprezen, van daer is het gerucht van u verspreit, de welke, zoo lang die van niemant wat zorghvuldelijck en wierde ondersocht, soo heeft die lichtelijck van veelen, uyt liefde, kunnen geloof worden, ende alzoo hebben de genen die u niet en kenden tot haer beroepen, ende misschien en waert ghy doen ter tijt tot zoo grote stoutigheyt noch niet gekomen. Maer hy vraeght daer en boven, wie dat die groten zijn dewelcken den brant van uwen ongetemden yver hebben beproeft; als of het exempel 't welck ghy daer van in 't boeck vande Conf. Mar. geeft niet merckelijck genoegh en waer. Ten *tweeden* feyt hy, *dat ick poogh te be- toonen, dat ghy brant door 't vuur van brandenden ende ongetemden yver, om dat ghy nu tegens de Roomsche religie, nu tegens alle anderen, die vande uwe verschillen, dapper uytvaert*. Alwaer hy, om uwe ydelheyt te gelieven, my yet onwaerachtighs toedicht, want ick en hebbe niet geschreeven, noch geloof, dat ghy zodanighen yver hebt, die van de uwen moghte geprezen worden; maer dat ghy uit varende nu teghens de Roomsche religie, nu tegens alle anderen, die vande uwe verschillen, nu tegens de Grooten, schynt te hebben een yver van godvruchtigheid

tigheit (dat is, dat ghy door den schijn wel fout willen doen meene dat ghy die had) op dat ghy by de gemene luden gunst ende maght zoud verwerven. Ten *derden* klaeght hy dat ick geschreven heb, *dat ghy oock altemets met scheutjes de ooren van 't gemeene volck kittelt*: alwaer ick wederom uwe ydelheid bemerck; ten deele om dat hy het by-woort van uwe scheutjes achtergelaeten heeft, dewelcken ick gezeit hebbe *scurrilia* poetzigh, dat is plomp, ongeschickt, ende onhebbelijck te zijn, de welcke niet uit enighe aerdigheid des verstands, maer uit enighe onbeschofte ende quade manieren van sprecken der slechte luden heen zijn gekomen: ten anderen alzoohy niet en ontkent dat ghy scheutjes gebruyckt: want ghy wilt scherpschijnen te wesen, daer ghy nochtans niet anders en zijt dan bitter. Maer hy ontkent dat met uwe scheutjes alleen de ooren van 't slegte volckje worden gekittelt, ende hy voeght hier by, *dat de stad van Utrecht noch veel Heeren door Godes genade in haeren boezem voedt, die niet en zullen gedoogen dat de Godvrughtigheid, yver, ende onnozelheid* (te weten van u, 't welck hy noghtans, nae het schijnt, daer niet en heeft derven by doen, op dat hy niet van de genen, die u kennen, belachen zoude worden) *door de lasteringe ende leugenen van zommige ende door bedriegers kunsten onderdruckt worden*, niet anders dan of ghy ook de gunst van uwe Heerē door uwe scheutjes gekreghen hadde, 't welck ghy my niet wijs zult maecken: Maer ik en twijffel daer niet aen of zy zijn u altemael gunstigh geweest zo langh als zy gelooft hebben dat ghy Godvrughtigh ende onschuldigh waert; gelijk ick oock niet en twijffel of de zelve zullen altemael van u een afkeer hebben, als uwe gebreken haer genoegh bekent zullen weezen. Ende ondertusschen wensch ick u geluck, ende ick ben seer verblijt, dat ghy die gytige schamperheid al wat gebetert hebt, federt dat ghy te weten zijt gekomē dat u die selve door my verweeten is geweest. Ten *vierden* zo verhaelt hy deze woorden, *hy heeft de naem van een theologant, predicant, ende disputeerder*: niet om te onkennen dat die onwaeraghtigh zijn, maer als of ick u ongelijck hadde gedaen, wanneer ick u een theologant, predicant en disputeerder noemde ende hy neemt daer door geleghentheid om my met veel

scheltwoorden te vereeren. Ten 5. 6. ende 7. berispt hy dat ick gezcit heb, *dat uw boecken van niemand en behooren gelezen te worden; Ende dat van u verscheiden autheuren aengewesen worden die meer tegens u als voor u zijn: Ende dat die autheuren u misschien maer uit de registers bekent zijn.* Maer met wat recht deeze drie dinghen van u gezeit zijn, dat heb ik in't vierde deel van dezen brief genoeghsaem beweezen: Ende hy en brengt ook niet by om te bewijzen dat se vals zijn, als alleen dat hy u prijft ende mijn schelt; en dat hy zigh zeer geckelijk beroept op de getuygenissen van de boekverkoopers over het lezen van uwe boeken; als of alle boeken die van eenighen gekoft worden ('t welck de uwen ook selden gebeurt) waerdigh waeren om gelezen te worden. Daer nae noemt hy u *een vraet van boeken*, welke naem ik u niet en benijde, want ghy leeft misschien wel veel, maer ghy en leert niet veel goets daer uyt. Ten *achste ontkent* hy, *dat ghy van alle wetenschappen, als of ghy daer kennis van hadt, zeer stoutelijk, ende met eenen zeer onwetende pleeght te spreecken, op dat ghy geleert aen de ongeleerden sout schijnen te zijn;* ende hy *traght* my eenighen haet op den hals te jaegen, om dat sy niet altemael ongeleert zijn, die u voor geleert houden. Maer ik en heb dat niet geschreeven, ten kan oock uyt mijne woorden niet getoghen worden, want ik en heb 't in andere lith van mijn reeden daer niet by gevoeght dat ghy aen alle geleerden ongeleert schijnt te wezen; maer alleen, dat ghy veraght ende niet gepreezen wort van die geleerden *de welcken weten hoe onbescheyden ghy altijt in 't uit daeghen van anderen zijt geweest, ende hoe dickwils dat ghy, als men soude disputeren, scheltwoorden inde plaats van redenen hebt voort gebroght, ende schandelyk verwommen zijnde hebt moeten henen gaen.* Want al waeren de anderen nogh zo zeer geleert ende ervaeren, zoo langh als sy uw dingen niet en hebben onderfoght, zo en is het niet vreemt, dat zy het gemeen gerught, 't welck ghy eerst by de ongeleerden hebt gekregghen, geloof hebben gegeven. Ende zeekers ick ben bly dat ghy door mijn al wat heuschcher wort: want ik hebbe gezien die theses de welke ghy alder-eerst inde Academie van Utrecht hebt uytgegeven, ende hoe ghy alle man daer in uit daeghden, ende u beroemde over de kennis van alle wetenschappen: ende wan-

neer u dit van den Onderzoeker van dien was verweten , zoo antwoorden ghy in uwen Therfites sect. 3. c.4. aldus : *Hy meent dat hy mijne hoovaerdie, beveinsfheyt, ende ydelheyt als heel vast bewezen heeft , dat ick met veel inbeeldingen zoo veel dingen uyt alle geleertheit ende verscheiden wetenschappen heb voorgestelt om bedisputeert te worden. Wat bestrafst hy hier in my? hoe na dat ik in 't studeren over die dingen bleeck word : of dat ick deselve op het tooneel van onse school gebracht heb? of misschien alle beyde? Och of dien nijdiger van geleertheit de redenen daer by hadde gedaen ! Ende daer na toont ghy met veel exempelen dat het een theologant niet onbetaemelijk en is, dat hy in verscheyden wetenschappen is geoeffent, te weten op dat ghy u van dat aengename gebreck van allerhande geleertheit ontschuldigt, van't welke de ander u niet beschuldigt en hadde ; ende nergens heb ik u oyt welspreekender gesien. Maer nu uwe discipel schrijft (te weten als ghy 't hem voor segt) van u aldus: *hy hout sich binnen zijn paelen, ende zijnder eenige uyt de andere wetenschappen , die hy oordeelt noodigh te wesen tot uitlegging vande schriftuer of zijne theologie , de selve pleeght hy te leeren ende te vragen uyt ervarene ende voornemen Medicijns, rechtsgeleerden, ende wiskonstenaers &c.* So is dan uwe roem van alderhande geleertheit soo zeer verkout dat gy nu een leerling van alle man zijt geworden. Ten negenden ontkent hy zeer belachelijk, *dat wannermen sal disputeren ghy dan scheltwoorden inde plaets van redenen pleeght voor te brengen, ende hy begeert getuygenissen van die genen die in uwe academische disputatien verschijnen : als of dat niet veel beter bewezen en wiert uit uwe schriften, waer in van die saek ontallijcke exempelen zijn te vinden.* Ten thienden versiert hy dat ik geschreven heb, *dat Gorlaeus ende Taurellus noyt van u en zijn gesien geweest,* twelk ik niet van u maer van de Roy had geschreven: maer het schijnt dat ghy dese gelegenheit van een seer ydele en kinderlijke beroeming hebt gesocht, te weten dat gy boeken hebt gelesen die, uws oordeels, niet goet en zijn. Ten elfden doet hy sijn best om te ontschuldigen uwe plompigheid (of, so ghy liever wilt, uwe onvromigheid) die daer in blijkt dat ghy myne philosophie van tooverye hebt willen verdacht maeken, om dat sy de figuren in achtting neemt , seggende dat*

ghy niet tegens myne Philosophie , te weten die ghy noch niet en kende, maer teghens de spreuck van den Doctor de Roy , o-
 ver die saeck zijnde onder andere tegenworpingen , oock deze
 swarigheid tot benauwing van dien, hadt voor gestelt: als of dat
 niet even veel en waer : Maer in 't 128 blat, niet denckende op u
 selven, komt ghy luiden wederom tot de zelve plompigheid of
 onvromigheid, zeggende dat het bemercken van linien, figuy-
 ren ende getalen tovery is, Zoo is een sleutel , een rapier, een
 rad, welker werkingen aen de figuyre hangen, by u luiden een
 instrument van tovery : Ende deeze plompigheid is zoo groot,
 datter geen plomper in 's menschen verstand zoude kunnen
 voorvallen. Ten *twaelften* ontkent hy, *dat ghy oit ymant onbeschei-
 dentlijck hebt uit gedaecht.* 'T welck van de geenen , die uw eerste
 Theses ofte uw andre schriften hebben gezien , zonder lachen
 niet en zal kunnen geleezen worden. Ten is oock niet minder
 lachens waerdigh, dat hy verziert van my geschreeven te zijn *dat
 ghy seer dickwils verwonnen zijnde hebt moeten heenen gaen*, op dat den
 leezer zoude meenen dat ick geloof dat ghy ten minsten alte-
 mets oock eens had gewonnen ; 't welk ik niet en heb geschree-
 ven nogh geloof, maer wel, *dat ghy dickwils als men soude dispute-
 ren* (dat is soo menighmael als men zoude disputeren , 't welck
 dickwils geschiede) *schelt woorden inde plaets van redenen hebt voort-
 gebraght, ende schandelijck verwonnen zijnde hebt moeten heenen gaen.*
 Het is oock belachens waerdigh , dat hy die dingen , die ick in
 een of twee begriipzelen van woorden hadde geschreeven , in
 veel stucken gescheurt, de voornaemste pointen aghtergelaten,
 ende de reste met eeneverwerde ordre, voorgestelt heeft , op
 dat men mijnen zin niet en zoude kunnen verstaen. Ende ende-
 lijck isset ook om te lachen, dathy verziert dat ick daer om te-
 ghens u geschreeven heb, *op dat ick de gunst vande Jesuyten zou ver-
 krijgen , by de welcken ghy booven anderen qualijck gezien sijt , om dat
 ghy altemet geschreeven hebt teghens eenighe leerlingen vande Roomsche
 kerk* : als of ghy haer zeer bekennt waert, ende of zy een tee-
 ghenparty die niet anders als schelt woorden en gebruickt,
 meer vreesden , als anderen, die met redenen te werck gaen.

Nae dat hy die dinghen, welcken hy zeit dat buiten de zaeck zijn, alzoo heeft weder-leid, zoo gaet hy voort tot de gene die hy zeit tot de zaeck te behoren. Ende *eerstelijck* verhaelt hy deze myne woorden. *Maer dezen Rector ende Theologant heeft gemeint dat die gelegentheid groot genoegh was om den Doëtor te achterhalen ende hem over Kettery te veroordelen, ende, oock zelfs met weer-wil van de Magistraet, indien de zaeck waer geluckt gelijk hy had gehoopt, hem uit zijn professie te stooten* maer hy doet daer niet by, dat ghy, door 't voor-vallen van een zekere philosophische beuzeling De Roy met autoriteit vande Theologische faculteyt over kettery hebt willen veroordelen: waer uit volght dat hy, oock met onwil des Magistraets, van de Magistraet zelfs zoude hebben moeten afgezet worden, alzoo der geen Professoren gehouden worden die men kettters aght te weezen. Ten *tweeden* verhaelt hy nogh andere van mijne woorden, die tot deze zin dienen, ende die weder-leid hy aerdighlyk met de getuyghenis van de Roy uit wiens antwoord, 't welck hy aen u heeft gegeven, hy twee zijden uitschrijft, in 't einde vande welcken De Roy joks-gewijs ende vanden voorleden tijd spreekende, zeit dat ghy hem een gunstigh vrient altijd geweest zijt. Maer uwē voorstander verziert dat hy met ernst, ende in den teeghenwoordighen tijd, nae 't uit geeven van uwe theses, u als zijn gunstige vrient erkent: uit het welke blijkt dat ghy niet veel getuighenissen voor u en hebt, al zoo ghy genootzaekt zijt om die te gebruycken. Ten *derden* zeit hy dat ghy niet alleen tegens De Roy en hebt gedisputeert, maer dat oock eenige andere Professoren zommige opinien, die tegens de zijne streeden, in haer Theses hebben gehad: het welk nogh hy, nogh eenigh ander lief-hebber vande waerheid oit qualijck heeft genomen. Ook en heb ick daer over van zijnen 't weeghen niet gcklaeght, te wetē dat ghy opinie teghens de zijne strijden-de in uwe theses hebt gehad, maer om dat ghy zonder roden, alleen uit lasteringe hem van kettery had willen betighen, 't welk ick verstaet dat ghy alleenigh gedaen hebt. Ten *vierden* verhaelt hy de woorden waer mede ick gezeit heb; *dat ghy inde zelve zaek rechter ende aen-klager zyt geweest, ende dat ghy uwe ampts-genoot van lasteringhen hebt beschuldigh: alleen om die oorzaak, dat hy zoo klaere*

ende waerachtige redenen hadde voorgebracht &c. Alwaer hy inde plaets van dat &c. behoorde by te doen, om af te weeren de misdaden van ketteryen ende Atheistery daer van ghy hem beschuldigt hadt, zoo dat hy sich door uwe lasteringen niet en heeft laeten betsetten. dat is, dat ghy in uw eygen sack reghter zijt geweest, ende in 't beschuldigen gedaen hebt als Fimbria: Daer hy niet anders op en antwoordt, dan dat hy by die dingen niet geweest en is, ende dat hy den leser stuert nae een historicken 't welck hy seyt dat binnen korten tijd by de Academie selfs uytgegeven zal worden. Met welck antwoord nootsaekelijk gelaght moet worden: want door dien hier inde principaelste misdaet, die ick u had verweten, is begrepen, indien ghy iet goets hadde gehad waer mede hy u soude hebben kunnen verontschuldigen, ghy en sout hem dat niet hebben laeten overslaen. Ende indien hier na iet van die zaek onder de naem van de Academie in 't licht wort gegeven, 't welk met de waerheyt over een komt, dat en sal u niet becten; ende isset onwaerachtigh, soo salder niemant zijn die niet en sal gelooven, of het is van u alleen gekomen. Want uwe kamer-speelders-kunsten zijn al bekend, door de welke ghy nu de personagie speelt van de H. theol. faculteyt, nu van de Academie, nu van den raed, nu van de geheele republijck, nu van alle de Nederlansche kercken, nu van een Propheet of van den H. Geest, nu van ymant van uwe discipulen, nu van ymant anders. Tē vijfden, nae dat hy verhaelt heeft de woordē met dewelke ik u de grootste onrechtvaerdigheit hadde verweten, te weten dat ghy de Roy daer over beschuldighde, dat hy met waerheyt ende volgens uwe verdiensten op u selfs wederom hadde verset de by-woorden die ghy valschelijk en lasterlijk op hem eerst had geschoten, soo en verontschuldigt hy u gans niet, maer hy pooght alleen de andere geleerde tegens de Roy op te hitsen, seggende dat het gene hy van u hadde geschreven, ook op alle de anderen paste, 't welk nochtans openbaerlijk vals is: door dien die de selfde voorwaerde, als ghy, niet en hebben aengenomen, want alsoo ghy geschreven hadt, dat de *principia physica* van de Roy eenen Geck wel betaemden om dat se weynigh ende licht om te verstaen waeren, zoo hadt ghy

stil-fwyghens toegefaen dat die geene met recht gecken ge-
 noemt mogen worden, welcker *principia* sodanigh waeren, t
 welck de andere gelerde niet en hadden toe-gefaen, ende by
 De Roy oock niet en was geloofst; ende over zulcx en kan dit
 op haer-lieden niet gepast worden, t welck hy van u alleen
 heeft verstaen. Daer na beroept zigh uwē voorspraek op de hi-
 storie, die, soo hy zeyt, by de Academie uit gegheven sal wor-
 den; gelijk hy oock doet voor het *sesste* punt, t welck is van het
 uit-stampen: ende onder-tusschen en wederleidt hy gans niet
 met al. Ten *sevenste* klaeght hy als over een seer groote laster-
 inghe om dat ik u *eenen twistigen ende oproerigen Rector*, ende uwe
 disputatie *oproerigh* genoemd heb, ende hy dreight my daer over
 met een actie van injurien *die teeniger tyt elders ende by andere ge-
 schriften* in t werck gestelt zal mogen worden. Als of die dingen
 die ick daer hadde verhaelt niet genoegh en betoonden dat ghy
 waerlijk ende eigentlich geseit kondt worden oproerigh in uwe
 Academie te sijn. Maer siet nu vry toe dat uwe Heeren acht ne-
 mende op al het geene dat ghy teghens 's Hertogen-bosch hebr
 geschreeven, niet en oordeelen dat ghy oock inde Republiick
 oproerigh sijt. Ende alsoo ghy luiden my dreight met een on-
 rechtveerdigh proces, soo en wiltet dogh niet qualijck neemen
 dat ick hier inde voor-hael ben, ende uw voor de gansche we-
 relt zeer rechtveerdelijck beschuldigh. Ten *laetsten* seit hy, dat
 ick voor de Roy *een triumph ordonneer*, over mits zijn antwoord
 op uwe theses van niemand en is wederleidt: Maer hy en doe-
 ter niet by, als alleen het gene dat bevestigt, dat hem die met
 recht geordonneert kan worden: want alzo ick gezeit hadde
 dat de schriften, die voor u teghens dat antwoord uit-gegeven
 zijn, maer lachens ende veraghtens waerdigh waeren: zoo zeit
 hy dat uw zoon, de welke een van die schriften uit-gegeven
 heeft, zijn *werck niet te deegen* daer van gemaect en heeft; ende
 dat uwen discipel, onder wiens naem het andere uit gegaen is,
 dat zonder uw weten uit gegeeven heeft: waer uit blijkt, dat
 die schriften, oock zelfs van uw luiden niet veel geaght en zijn;
 ende evenwel een jeder geloofst dat ghy zelfs den autheur zyt,
 van het schrift, t welck hy verziert zonder uw weten uit gege-

ven te zijn. Maer wanneer hy zeid datter van de aenmerkingen daer in begrepen geen wederleggingh en is gegeven , noch en zal gegeven worden, zoo zeid hy de reghte waarheit: want zodanige verzierfelen zijn inder waarheit geen weder-leggingh waerdigh. Wanneer hy eyndelyk my en De Roy uittert om liever met dien uwen discipel, als met u te handelen, zoo toont hy dat ghy nu uwe leger-plaets verlaeten hebt, ende alleen de zelve aen de knechten van de tros , die light overwonnen konnen worden, in bewaeringhe gelaeten ; ende datter over-zulcx niet overigh en is , 't welck de triumph van De Roy kan beletten. Welcke dingen , al-hoe-welse maer beuselaghtigh en zijn , ick noghtans altemael heb willen verhaelen op dat daer uit magh blijcken , dat ghy luiden in die lange voorreden niets van eenighe gewichte voort gebraght en hebt tot weder-legging van al het gene ick van u voor dezen had geschreven ; ende dat die noghtans daer toe alleen is aen gereght geweest , dat ghy luiden zoud schynen die te wederlegghen. Nu in 't eynde van dien zeght ghy *dat u boek vier deelen heeft , ende dat ghy in 't eerste mijnen discipel afsteekent ; in het tweede de beginzelen ende methode van de filosofie daer ick mijn over beroem ; ende dat ghy in 't derde slechtelijck onderzoekt mijne Metaphysica , ende als voor een proefje eenighe Physische leerstukken ; ende dat ghy in 't vierde kortelijck betoont , dat deeze nieuwe methode van Philosopheren de rechte wegh wyft niet alleen tot Sceptisterye, maer oock tot geest-dryverye, Atheisterye ende Phrenezy.* Ende eyndelyck wyft ghy aen deze woorden die ick van de Roy geschreven heb op de 174 zyde in de brief aen P. Dinet. *Hy heeft myn Dioptrica ende Meteora gelezen wanneer die eerst in 't light uitgegeven waeren , ende hy heeft strax geoordeelt datter eenighe beginzelen wande waere Philosophie in waeren begrepen , die hy by den anderen versamelende , ende andere dingen daer uit treckende , zoo vernuftigh is geweest , dat hy binnen weinigh maenden een geheele Physiologia daer uit heeft toegherust.* Uit de welke ghy luiden volgens uwe gewoonlycke redenkavelingen besluit dat de *Theses* , ende *Dictata* van de Roy met recht voor de mynen van u worden genomen. Welverstaende, De Roy heeft, eer ick hem kende, myn schrif-
ten ge-

ten gelezen, ende eenighe dingen verzaemelende, eenighe daer uit treckende een *Physiologia* toegetheruft, ergo zoo moet die geheele *Physiologia* voor de myne gehouden worden. 't welck een ieder fiet dat zonder reden besloten wort. Maer nochtans zoo schryf ick het zeer scherpe ende doorziende verstant van De Roy zoo veel toe, dat ick meen datter nauwelycks iet van hem geschreven is, 't welck ick niet gaeren voor het myne en zoude willen erkennen: Maer hier kan ontdeckt worden de onbeschaemtheit van lasteren de welcke ghy by de handt neemt: want alhoewel ghy in 't geheele boeck niet eens myne *Meteora*, noch *Dioptrica*, noch *Meditationes* aen en wyft, in welcke schriften alleen ick de proefftucken van myne philosophie heb uitgegeven; ende alzoo men daer uit kan oordeelen, dat ghy luyden die gans niet en verstaet, zoo derft ghy nochtans een dick boeck vervult met scheldwoorden teghens die Philosophie uitgeven: Ende op dat ghy zout schynen wat te zeggen, zoo gaet ghy eenighe weinigh stucken uit de *Dictata* van De Roy niet met eenighe redenen, maer met zeer onhebbelyke snapperyen bevegten. Welcke snapperyen even zoo wel op alle myne schriften te pas zouden hebben kunnen gebraght zyn: maer om dat de *Dictata* van De Roy in 't light niet en zyn uitgegeven, zoo hebt ghy gehoopt dat daer door niet zoo lichtelyck ende oock van weinigher perzoonen ontdeckt zoude werden, met hoe ongelooffelyke onwetenheyte u lieder bitterheit vergezelschap is.

Voorders alzoo ick voor dezen in 't 3 ende 5 deel van dezen brief de twee eerste stucken van u boeck genoegh heb wederleit, zoo en is niet nodigh dat ick daer van iet meerder zeghe. Ende ick en behoef oock niet de andere overige stucken te wederleggen, want my is genoegh bekend, dat niemand, die eenigh verstand heeft, die zal lezen of hy zalse verachten, ende verstaen dattet niet anders als zeer onbeschaemde ende onhebbelycke lasteringen en zyn: maer nochtans op dat ick niet over en slaec, 't welck my zoude moghen schynen aen te gaen, zoo zal ick, de overige twee stucken noch gaen overloopen. In 't derde stuck, nae dat ghy luiden eene belachelijke dobbelzinnigheid

nigheid over het woort der *Theologie* voorgebraght hebt, zoo begint ghy te schynen als of ghy iet besonders uit myne *Meditatien* woud bestryden, doch niet die zelfs aen tastende, op datmen niet al te klaer en zoude mercken dat ghy die niet en verstaet; maer ghy hebt juyft in 't einde van myn antwoord op de tweede tegenworpingen, als een Register gevonden van de voornaemste voorstellingen, die ick uitgeleit heb, uit het welcke ghy drie of vier plaetzen hebt derven uit-schryven, verhopende dat ghy luiden daer in niet lightelyck eenighe foute zoude begaen, die uwe onweetenheit zoude mooghen ontdecken: in't welcke ghy nochtans hooghelyck bedrooghen zyt geweest, want ghy hebt die dingen uit-gekoren om te ontkennen, die de openbaerste van allen zyn. Gelyck eerstelyck p. 174 ontkent ghy luiden dat een ieghelyck, om dat hy denckt, te recht daer uit kan besluiten dat hy bestaet: want ghy wilt dat een Scepticus daer uit alleen kan besluiten dat hem dunckt dat hy bestaet, als of het aen iemand, die zyn reden gebruickt, alhoewel hy een Scepticus waer, zoude kunnen duncken dat hy is of bestaet, zonder klaerlyck daer uit te kennen dat hy waerlyck is of bestaet, overmits hem dat dunckt: ende alzo ontkent ghy de voorstelling die de klaerste is die men in eenighe wetenschap zoude kunnen vinden. Pag. 177 verhaelt ghy eenighe woorden uit den Autheur vande eerste teghenworpingen die aen my gedaen zyn gelyck of 't de myne waeren, ende ghy noemt die myn eerste bewysreden tegens de Atheïsten, overmits ghy luiden dat zelve uit myn schriften niet en hebt kunnen trecken, om dat u die al te duister zyn: ende daer na werpt ghy myn zulcke redenen tegen, datze onwaerdigh zyn om verhaelt te worden, want zy en bewyzen niet anders dan datter niemant onder het sleghte volk en is, die van deze dingen onverstandigher als ghy luiden zoude kunnen spreken. Op het 180, 183 ende 189 blad, vind ik een van uwe verzierzelen, diergelycken ick in uwen *Thersites* ende in uwe boeckskens vande *Atheïsterye* voor dezen heb gelezen: want hier verziert ghy luiden dat de redenen, die ick gebruick om te bewyzen datter een God is, geen magt en hebben als by

de gee-

de geene die nu alreets weten dat hy is,alzo die zelve redenen zijn hangende aende kennissen die ons van de natuere ingeboren zijn: Maer men moet bemercken, dat alle de dinghen, welker kennis gezeid wort ons van natueren ingeboren te zijn, niet daer om van ons uit-druckelijck ende altijd inder daedt worden gekent: maer dat se alleen zoodanighe zijn, dat wy die zelve, zonder eenige ervaeringh der zinnen, door de kraghten van ons eyghen verstant,kunnen kennen. Van diergelijke nature zijn alle de waerheiden vande meet-kunst, niet alleen die light zijn om te vinden, maer oock alle de anderen, hoe verborgen dat die oock mooghen zijn: Ende daer van daen komt het dat *Socrates* inden boeck van *Plato*, vraegende een jongelingh nae eenige beginzelen van de meet-kunst, ende maekende alzo dat die jongelingh eenige waerheiden uit zijn eygen verstandt voor den dagh bracht, die hy te vooren niet bemerckt en hadde, dat ze daer in verborgen hadden geweest, zyne *reminiscentia* of weder-gedaghtenis pooghde te bewijzen. Ende van deze soorte is oock de kennisse van God: ende alzo ghy daer uit, zoo wel in uwen *Thersites* als inde boeckskens vande *Atheisterye*, besloten hebt datter niemandt *Speculative* atheist en is (ofte dat niemant en is, die gants niet en kent datter een God is) zoo hebt ghy daer in niet minder uwe onwetentheit getoont, dan of ghy daer uit, dat alle waerheden vande meet-kunst ons even eens ingeboren zijn, gezeit ende beslooten hadt datter niemand ter werelt en is die de meet-kunst niet en weet. Ghy luyden ontkent p. 190. dat, al het gene wy klaerlijk begripen, van God geschaepen kan worden, zuleks als van ons begrepen wort; ende de reden van uwe ontkenningh is, om dat wy klaerlijk twee *contradictoria*, of tegenstrijdende dinghen, te samen begripen, die nochtans te zaemen niet en kunnen geschaepen worden; Het welken een kinderlijcke mis-kavelingh is, want wy en begripen niet dat twee *contradictoria* te zaemen kunnen wezen, ende over zulcx op datse geschaepen mogen worden gelijk wy die verstaen, zoo en moeten zy niet te zaemen geschaepen worden. Ghy luiden zeght p. 191, dattet niet en dient tot bewijs van de onsterffelijckheit van onze ziele, datter betoont is, dat de zelve door de extraordinarische maght Godts zonder lichaem kan

wezen, overmits dat het selfde vande ziele van een hondt oock gezeidt kan worden. Het welck ick ontken, want alzo de ziel van een hont lichaemelijck, ofte niet anders als een dun lichaem is, zoo is het onmogelijk dat de zelve van alle lichaem gescheiden soude kunnen worden. Alle de andere dingen, die ghy luyden tusschen dese inschiet, die loopen zoo verre speelen buiten de voor-gestelde zaeck, datse beter het onbehouwen klappen van een papegay, als de reden-kavelingen van filosofhen schynen te gelijken. En dit hebt ghy luyden alleen van de Metaphysische dingen, want p. 196. gaet ghy over tot de Physica, vande welken ghy niet het alder-minste woort uit mijn schriften, maer alleen eenige weynigen die uit de *dictata* van de Roy zijn genomen voor den dagh brought. 1 Van de beginzelen. 2 Vande onvoelbare deelkens. 3 Vande warmte. 4 Vande zeilsteen. 5 Van ebbe ende vloed. ende die bestrijdt ghy als of ghy blinden waert. zoo dat het niet nodigh en is, dat ick daer ietwes op antwoord, als alleen dat de uitmuntende onbeschaemtheit van uwe lasteringe daer in kan bemerckt worden, dat ghy luyden langh ende breet vande seylsteen ende vande ebbe ende vloedt als teghens my disputeert, al-hoewel datter niet een woort van die questien in myne tot noch toe uit-gegeven schriften en wort gevonden.

Van het vierde stuck des boecks vande

Philosophia Cartesiana, ende met eenen vande verdiensten
der Autheuren des zelfs.

Het laetste Deel.

NA dat ghy luyden door die proefjes getoont hebt om hoe vaste redenen, ende met hoe rijpen oordeel ghy mijn opinië verwerpt, zoo voeght ghy hier nogh by tot besluit een stuck, 't welk in vier capittelen verdeelt is, ende dat niet anders als vier uit-muytende lasteringen en vervat. In 't eerste capittel p. 245 verklaert ghy *dat myn methode van filosofheren de wegh baent tot de Sceptisterije ende dat ik een Scepticus ben.* en voor redenen daer van zeght ghy *dat ick in schyn tegens de voornaemste Sceptici aengae; myn beroem van een zeer zekere ende klaere kennis van verscheyden dinghen; ende eyntelijk dat ick voor-brengh nieuwe kenteeckens vande waerheid, die tot geen wetenschap van eenigh mensch, wie dat het oock zy, door be-*

hulp vande natuer gevoeght en kunnen worden, Ende dusdanige ken-
teekens en verhaelt ghy anders geen, dan dat ick wil dat men die
dingen alleen als waerachtighe zal aennemem, die zoo klaer zijn datse geen
gelegenheit nae en laeten om te twijffelen: want ghy zeght, dat het
oock zelfs de waerheden, die door het geloof gekent worden, niet toe en
komt, dat men niet zeer dickwils gelegenheit en heeft om daer aen te
twijffelen. Het welcke indien ghy verstaet van dien tijdt, op de
welcke in 'twerck gestelt wort de kraght des geloofs, ofte van
eenige natuerlijcke kennis; zoo werpt ghy om veer alle zeeker-
heidt van 't Goddelijcke geloove ende de natuerlijcke weeten-
schappen, ende zoo zijt ghy zelfs inder waerheidt Sceptici of
twijffelbroeders, want ghy zeght dat men nimmermeer eenighe
kennis kan hebben die zonder twijffelachtigheit is; Maer indien
ghy spreect van verscheiden tyden, overmits dat de geene die
nu heeft een waeraghtigh geloof, ofte een klare kennisse van
eenigh natuerlijck dingh, kan wezen op een ander tijdt zonder
de zelfde te hebben: daer uit wort alleen beslooten de swack-
heidt vande menschelijcke natuere, die altijt niet en kan blijven
by de zelfde gedaghten; maer niet, dat in de kennis zelfs, zoo
langh als men die heeft, eenige twijffelaghtigheit moet weezen,
ende overzulcx en bewyft ghy daer door gans niet teghen my;
want ick en hebbe niet gesproocken van eenighe zeeckerhey,
die dueren magh zoo lang als een mensch leeft, maer van die al-
leen, die men op die ooghenblick heeft op de welcke eenighe
kennis verkreghen wort. Ja dat meer is, om dat ghy dit onder-
scheyt niet by en brengt, ende wytloopigh pooght te bewyzen
dat geen dingh van een mensch zoo gewecten kan worden, dat
hy daer af niet en twijffelt, zoo leert ghy nae u vermoghen de
Sceptisterye ofte de leere om van alle dinghen te twijffelen.
Maer als ghy p. 253 daer by doet, dat ick in 't openbaer de Sceptiste-
rije leer, wanneer ick leer het oordeel van de zinnen in twijffel te trecken,
zoo geeft ghy den lezer oorzaek om te oordeelen, dat ghy uw
zinnen wel geloofst, maer niet de dingen des geloofs, nogh oock
eenige natuerlijcke reden: Ende soo groot is uwe voorfigtig-
heit ende redelijckheit, dat al-hoewel ghy luiden verklaert dat-
men vande zaeken des geloofs zelfs, ende van de beinzelen

van alle wetenschappen kan twijffelen , ghy nochtans *Orthodox* en heiligh wilt wezen ; maer om dat ick gezeidt heb , dat men van het oordeel der zinnen, magh twijffelen, zoo seght ghy dat ick in't openbaer de Sceptisterye leer . Wat zout ghy luyden niet segghen , indien ick een dick boek vande *Catechismus* in't Duits had uit-gegeven vervatende inde achtduifent vraeghen , zonder eenige ontbinding van dien, gelijk ghy gedaen hebt: dan zoude ick voor-waer met zeer goet recht voor een leeraer van de Sceptistery behooren geaght te worden : want daer en is geen dinck bequamer om te maeken dat de menschen zigh gewinnen tot het twijffelen dan dat men op deeze manier veel vraegh-stucken zonder eenige ontbindingen voorstelt; ende in geen zaek en wordt het twijffelen gevaerlijker geleert als in de *Catechismus*.

In't tweede capittel p. 255 seght ghy luiden, *dat mijne methode de rechte wegh wijst tot Geest-dryvery* , bewijsende dat zelvighe met geen andere bewijsreden , dan om dat ick heb geschreeven, *dat men zijn verstant af moet trecken van zijn zinnen op dat men aen God magh dencken* : ende om dat te weeder-legghen , zoo stelt ghy eerstelijck p. 256, als een vaste regel *dat het verstand de uiterlijcke zinnen altijd van doen heeft als leyt sluyden; ende dat het zelfs de spreucken, die klaerder zyn als de straelen van de Zon, niet aen en neemt, ten zy dat het door behulp van de zinnen die heeft onderfoght* : het welck zeer valsch is, ende in geender manieren toegestaen moet worden : want indien dat waer was , zoo en zou men nimmermeer eenighe kennis van Goddelijcke dingen kunnen hebben , alzooze door de uiterlijcke zinnen niet en kunnen onder-zoght worden. Daer na spreeket ghy luiden p. 258 aldus . *Een Cartesjaen bevindende door zijn gedachten God in hem te zijn, waer om zoude hy dan niet als een Geestdrijver aldus kunnen besluiten : God is in my , ende ick in God, ergo zo doe ick alle dingen door God die in my is, ende by gevolg zoo en zondigh ick niet, ende ick en kan oock niet zondigen*: Welcke gevolgen ick beken dat alleen van Geest-drijvers, onzinnigen, ende van uwes gelijcken, kunnen beslooten worden. Endelijck seght ghy P. 260 , *dat de ervaerentheyte leert , dat de geene die niet het verstand*

stand voor zoo veel het verstand is, ofte volgens de regel vande mensche-lycke redelyckheyd, gedencken aen de volmaecktheyt des alderhooghste wezens, aen dat een zeer groote onvolmaecktheyt toedichte: waer uyt den lezer oordeelen zal, dat ghy luyden om God niet en begheert te dencken op dat ghy geene Geest-dryvers en wort, ofte hem geen onvolmaecktheeden toe en schryft; ende dat ghy om God nimmermeer denckende steeckt inden afgrondt van de aldergrootste Godloosheyd.

In 't derde capittel P. 261 verklaert ghy *dat ick de Atheisterye Leer ende voortplant;* ghy doet daer wel by, *indien ick dat door onwesenheit doe, dat ick mededoghentheynt waerdigh ben; maer indien ick het door boosheynt doe, dat ick behoort gestraft te worden:* maer ghy wilt dat mender niet aen en twyffelt of ick doe het; jae met alle kunst ende arbeydt pooght ghy dat el-keen wys te maecken; ende nae dat ghy daer over veel woorden hebt gemacckt, zoo besluydt ghy ernstelyck P. 265 *dat ick trachte om inde gemoederen vande onervaerenen op te reghen den stoel vande Atheisterye.* Ende daer staet op te letten dat dit een out scheldt-woort is, het welck ick gehoort heb, dat ghy nu veel jaeren lang met gestadigh lasteren, op my hebt verhaelt; het welck ook uyt uwe boeckskens vande Atheisterye anno 1639 uytgegeven lightelyk heb kunnen verstaen. Ende om dat allcen te bevestighen ende de menschen wys te maecken, schynt ghy luyden uwen geheelen boeck gemacckt te hebben, want op de 13 zyde vande voor reden beloofst ghy inde rest van het tractaet te zullen betoonen *dat ick bedrieghelyck ende zeer bedeckelyck anderen het vergif van atheistery aen vryf:* daer nae dicht ghy my Discipelen toe, ende besteet het geheele eerste stuck aen zeer onbetaemelycke ende gecke wetten te maecken, dewelcke ghy door een ongeloofelycke onbeschaemtheyt, zonder eenighe, oock de alderminste schyn van waerheynt, wilt doen gelooven dat ick myn Discipelen voorschryf, ende ghy vergelykt my doorgaens met alle de quaetste ende haetelykste Atheisten, bedrieghers, ende kercken ende republycken verstoorders, die met de aldergrouwelyckste straffen om haer schelmstucken gestraft zijn geweest, op dat ghy eyndelyck mooght

mooght besluiten dat ick volgens haer exempel *de Atheisterije leer ende voortplandt*. Het welcke indien ick dede, zoo zoude ick be-
 begaen een zeer schandelycke misdæd, ende die in geene repu-
 blyck hoe vry die oock zoude moghen zyn, en behoort geleden
 te worden: ende daerom zal ick alhier vlytigh verhaelen alle de
 redenen die ghy door betragting van etlycke jaeren bedaght
 hebt om my dat toe te dichten, op dat (alzo ik my bewust zy
 datse niet waeraghtigh en kunnen weezen) indiense eenighen
 schyn van waerheyd moghten hebben, ick over de onvoorzigh-
 tigheid ofte onweetenheyd, door de welke ick die plaets zoude
 moghen gegheven hebben, vergiffenis magh verzoecken; maer
 indien het klaerlyk blykt datze alleen uyt uwe onvroomigheid
 ende boosheyd zyn gesproten, dat ick over de grouwelyckheyd
 van zoo grooten lastering voor God ende menschen magh kla-
 ghen Ick bevinde dat dit het eenighe grontstuck van u bewys is,
dat, gelyck ghy luyden spreeckt P. 26, indien door de woorden de
deught wiert bewezen, ende aen die zelve veylighlyk geloof moste gegheven
worden, ick zeer vry zoude wezen oock van het alderminste vermoeden
van Atheistery: want daer uyt, dat eenighe altemets spreekken
als vroomme luyden, die nochtans zeer onvroomme huychelaers
zyn (gelyck u zeer wel bekend is) alzo het uyt myn schriften
blijckt dat ick zeer vry ben oock van 't alderminste vermoeden
van Atheistery, zoo wilt ghy daer uit besluyten dat ick een Athe-
ist zy, stellende als of het te vooren bekend ende zeecker waer
dat ik een huychelaer ben: maer dit laetste en bewyft ghy luyden
nergens, ghy en pooghtet oock niet met eenighe reden te bewy-
zen. Ten waer zaeck het mischien een bewys waer, dat ghy my
in 't lang ende breet gaet vergelijken met Vaninus, die, gelyk ghy
verhaeldt, te Tolouze openbaerlyck verbrandt is, niet alleen om dat hy
een Atheist was, maer oock een Apostel vande Atheistery. Dit is u luyder
gansche vergelyking: Vaninus schreef teghens de Atheisten, zynde zelfs
den aldergrootsten Atheist; van gelycken doet Cartesius: Vaninus beroem-
de zich dat hy met zulcken gereetschap van bewys-redenen de verharde
gemoederen der Atheisten aentaste, dat teeghen de zelve geen schild van
hardtneckigheidt en zoude kunnen bestaen; van gelycken doet Cartesius:

Vaninus dede sijn best om de oude ende gemeyne bewijs-redenen wech te nemen, ende de sijne in de plaets te stellen; dat selfde wort met alle vlijt ende betrachtigh ghedaen van Cartesius: Ten laefte, de bewijs-redenen van Vaninus, die hy, als offe seer sterck ende vast waren, de Atheïsten tegenwierp, wat naerder ingesien, en ondersocht zijnde, wierden bevonden seer swack ende lam te zijn; van gelijcken stof zijn in alle manieren de redenen van Cartesius. Ende hier uyt besluyt ghy p. 265, Soo en doet men dan geen ongelijck aen Renatus, als hy vergeleken wort met den seer scherpsinnigen voorstander van de Atheïstery Cæsar Vaninus: want hy arbeeyt om met de selfde kunsten, als dien, den stoel van Atheïstery in de gemoederen van de onervarenen op te richten. Alwaer een yder sich sal verwonderen over de onredelikheyt van uwe onbeschaemtheyt; want al waert schoon dat die vier dingen waerachtig waren, te weten, dat ick tegens de Atheïsten geschreven heb, ende gewilt heb dat men mijne redenen voor seer goed soude houden, (welke twee dingen ick toetsae seer waerachtigh te zijn): ende dat ick de oude en de gemeene bewijs-redenen verwerp, ende de mijne seer swack ende lam worden bevonden; welcke twee stucken seer valsch zijn: so en soude daer uyt nochtans niet volgen, dat ick aen Atheïstery, ick segh niet schuldig, maer verdacht moeste wesen. Want alhoewel yemant, meenende de Atheïstery te wederleggen, eenige redenen by brengt, de welcke daer toe niet sterck genoegh en zijn, so en moet men die daerom niet dadelick van Atheïstery beschuldigen. Ja voorwaer, alsoo het wederleggen van de Atheïsten seer swaer is, gelijk ghy selfs getuyght in u leste boecxken van de Atheïstery, so en behooren niet alle die genen, die ongeluckelijck tegens de Atheïsten ghekampt hebben, voor Atheïsten gehouden worden; Besiet Gregorius de Valentia, dien seer bondigen ende vermaerden Theologant, die wederleyt alle de bewijs-redenen die D. Thomas gebruyckt heeft om te bewijfen datter een God is, ende hy heeft betoont datse swack zijn, ende dat selfde hebben oock andere deftighe ende Godtvruchtige Godsgeleerden gedaen, so dat die genen die op u luyder manier spreken, van D. Thomas (de welcke, indien yemant anders van alle verdachtheyt over Atheïstery ten hoogsten vry is geweest) souden kunnen seggen dat sijne bewijs-redenen,

denen, tegen de Atheiftery by gebracht, wat naerder ingefien ende onderfocht zijnde, swack ende lam worden bevonden: ende hy soude op de selve manier met Vaninus kunnen vergeleken worden, jae (sonder roem gefproken) veel bequamer als ick, overmits mijn bewijs-redenen noyt also wederleyt zijn gheweeft. Maer ghy luyden brengh hier by twee treffelijcke redenen, om te bewijfen datse lam zijn. De eerste is, *dat ghy dat als in 't voorby gaen in 't derde stuck van u boeck hebt betoont*; alwaer ghy heel wel daer by doet, *als in 't voorby gaen*, want inder waerheyt, niet swacker ende onredelicker geschreven soude kunnen worden, als het gene ghy daer geschreven hebt, gelijk ick een weynigh hier te vooren heb aangewesen. De tweede is, dat ghy verciert als dat ick dat selfs te kennen gheef in den brief die voor mijn Meditation is gestelt; ende ghy soo onbedacht zijt, dat ghy de eygene woorden van dien brief voort-brengh, in den welcken ick uytdruckelick segh, *dat mijn redenen in sekerheyt ende klaerheyt met de weet-konstige ghelijck zijn, of oock de selve te boven gaen*, het welck voorwaer niet en is te kennen geven datse swack ende lam zijn. Maer ick doe daer by, dat ick vrees datse van veelen niet genoegh verstaen sullen worden, ghelijck selfs de betooningen van Archimedes van seer weynigen worden verstaen; uyt het welcke ghy volghens u maniere van seer onverstandigh te reden-kavelen, besluyt datse onbequaem zijn om de Atheiften te weder-leggen; daerse nochtans, al kondense van cen yder niet begrepen worden, ten minsten bequaem souden zijn voor die genen die se begrijpen; ende daerenboven, om dat die genen die de betooningen niet en kunnen vatten, pleghen, aengaende de waerheyt van dien, gheloof te geven aen de aensienlickheyt van alle anderen, de welke die verstaen, soo en twijffel ick niet, of mijn bewijs-redenen sullen na eenigen tijdt, al is het teghen uwen wil ende danck, die kracht hebben, datse oock die genen van de Atheiftery afstrecken, de welke om de traegheyt van haer verstant, de selve niet en kunnen verstaen, overmits dat dese sullen weten datse voor seer sekere betooningen van alle die genen worden gehouden, van de welken die te recht worden verstaen, dat is, van de vernuftighste ende gheleert-

leertste: ende alhoewelse van u luyden ende veel meer anderen met goeden oogen niet aengesien en worden, datse nochtans van niemant hebben kunnen om veer gestooten worden: Ghelijck als niemant ter werelt en twijffelt aen de waerheyt van alle die dinghen, de welcken door Archimedes betoont zijn, alhoewel daer uyt veel duysenden van menschen nauwelicx yemand gevonden en wort, die sijn betooningen verstaet. Alle welcke dinghen ghy luyden te vooren wel hebt gheweten, want ick hadse wel klaerlijck in den brief, de welcken ghy acnwijst, geschreven; maer volghens uwe merckelicke Godtvruchtigheyt, pooght ghy die redenen, door de welcke de Atheistery seer krachtelick om veer wort geworpen, door u qualick spreken ende lasteren onvruchtbaer te maken. Nu dat ick de oude ende gemeene bewijs-redenen heb willen verwerpen, ende de mijne in haer plaats stellen, bewijst ghy met gheen andere reden dan dat ick in den selven brief mijn redenen *de beste van allen* hebbe ghenaeamt; uyt het welcke nochtans niet en volght dat ick de andere verwerp; maer daerentegen heb ick aldaer by gevoeght, dat ick meen dat by na alle de redenen, die voor dese saeck van treffelijcke mannen zijn by-gebracht, wanneer sy wel verstaen worden, soo veel als betooninghen zijn te achten. Waer uyt blijkt dat ghy oock daer in, dat nochtans van gheen grooten ghewichte is, lastert. Maer na dat ghy-luyden u alsoo gehouden hebt, als of ghy eenige redenen hadt by-gebracht, die bewijfen dat ick de Atheistery leere; op dat dit soo veel te meer gheloof mach worden (te weten van die ghene, die maer ter loop de op-schriften van u boeck sullen lesen, ende de gewichtheyt van de redenen niet en sullen overwegen, hoedanighe ghy hoopt datse altemael sullen wesen die het in de handt sullen krijgen, want ghy hebt nu ghe-noegh beproeft, dat u-luyden schriften niet beters en hebben te verwachten) so voeght ghy daer neffens vier exceptien, ende de selve wederlegt ghy op dese maniete: 1. *Het en dient ter saeck niet dat veelen van Des. Cartes beter gevoelen, als van Cesar Vaninus, ende dat hy de Roomsche Catholijcke Religie in 't openbaer erkent; dat dede den alderdoortrapsten bedrieger Vaninus oock.* 2. *Het en kan dese man oock niet helpen, dat hy seyt dat hy tegens de Atheisten schrijft; want tegens de*

3
selfden had Vaninus oock het harnas aen-getrocken. 3. Renatus en kan oock niet verontschuldicht worden, om dat hy sich stelt tegens de Theologanten die sijn Religie bevechten, ende namentlick tegens Voetius, die de Theologanten van de Academie van Leuven voor ketters houden: want dat selfde wiert oock in Vranckrijck van Vaninus gedaen. Hier moet uwe sotte hovaerdy, sonder lachen, niet voorby gegaen zijn; te weten, uwe beroemtheyt is tot Leuven toe gekomen: ende om dat ick twee of drie sijden, voor desen, van u heb geschreven, alhoewel met niemant anders, die voor een Theologant uy tgaet, oyt gheschil heb ghehad, ende ick niet met u over de Theologie, maer alleen over uwe onrechtveerdigheden heb gehandelt, soofstel ick mijn nochtans tegens de Theologanten. Gheloofst my, indien die van Leuven u kennen, of eenige anderen die hier wat veer van daen zijn ghelegen, die en kennen u niet om u verstant ofte uwe kennis van de Theologie, of om eenighe deught, maer als eenen Herostratus om uwe groote gebreken, te weten, om u uytmuntent qualick-spraken ende lasteren. Ende eer ick begonnen had van u te schrijven, so en hieldē ick u niet meer voor een Theologant, maer voor een vyant van de Theologie ende van de Godvruchtigheyt. Want gelijk men die genen meerder cert, die men door 't maecksel en de couleur der kleedinghen meent van 't Hof-ghesin van de Prins te wesen, als die haers gelijk zijn, ende sodanige kleederen niet en dragen: alsoe doe ick eer aen alle Theologanten, als zijnde Godes huys-genoten, oock selfs aen die gene, die van een andere Religie zijn, als ick, alsoe wy altemael eenen God dienen: Maer indien eenen spioen de kleederen aengetrocken had van een van de lijf-wachten van de Prins, op dat hy daer door te veyligher onder ons soude verkeerē, voorwaer, die kleederen en souden niet beletten, dat die genen, die wisten dat hy van de vyant was, niet gehouden souden zijn om hem te ontdecken: alsoe indien yemant verklaert dat hy een Theologant is, dien ick weet dat geweldigh leugenachtigh ende een grooten lasteraer is, ende wiens gebreken soodanigh zijn, dat ick meen datter groote gevaerlijckheden voor het gemeene bestē uyt staet te beduchten, soe en sal de naem van Theologant my niet beletten, dat ick den selyen ontdecke ende bekend
make.

make: Ghy weet wel dat een lasteraer in 't Griecx met de naem van *Diabolus* of Duyvel ghenoeemt wort, waer mede de Christenen den quaden geest, die Godes vyant is, gewoon zijn te noemen, om dat de lasteraers Godes grootste vyanden zijn. De vierde en leste exceptie, die ghy-luyden voort-brenght, is dese: *Des Cartes en salder sich oock niet door-redden, indien hy seyt, dat hy van veelen wort gehouden voor een dapper tegen-kamper der Atheïsten. Want het selfde is oock ghebeurt aen Vaninus, de welcke voor vroom ghehouden zijnde, van velen, die de listigheden des Duyvels niet en kenden, door eenige weynigen so ontdeckt is, dat hy in tijds, door de H. Overgheyt, met verdiende lijf-straf, is omgebracht.* Ende also hebt ghy-luyden alleen uyt de naem van Vaninus alle uwe wapenen genomen. Alwaer men een uytmuntende listigheyt des Duyvels of des Lasteraers kan bemercken: want gelijk wy te voren hebben aengewesen, dat het voornaemste fundament van uwe lasteringe daer in was gelegen, dat ick tegens de Atheïsten heb geschreven, ende indien mijn woorden bewijs genoech waren van mijn vromigheyt, dat ick oock van het alderminste vermoeden van Atheïsterye, vry soude wesen: alsoo oock alleen om die oorfaeck dat ick van velen word gehouden voor een tegenparty der Atheïsterye, ende van weynigen, te weten, van u-luyden alleen, ontdeckt, dat is, een Atheïst genoemt word, behoort ick nu aen den lijve gestraft te worden. In het welcke voorwaer ghesien wort de onbeschaemtheyt en de stoutigheyt van uwe alderuyterste ende ongelooffelijcke boosheyt: Want also ghy-luyden alleen daer uyt, dat ick tegens de Atheïsten heb geschreven, ende daer voor van velen worde gehouden, dat ick de Atheïsten bondigh wederleyt heb, gelegentheyt ende reden heb konnen nemen, om my van Atheïsterye te beschuldigen, wie salder immermeer ter werelt so onschuldigh ende soo onstrafbaer konnen zijn, dat hy van u-luyder ongetoont qualick-spreken vry sal mogen zijn? Ja niemand en sal voortaan teghens de Atheïsten schrijven, niemand en sal van ander luyden gehouden worden de Atheïsten bondigh wederleyt te hebben, van de welcken ghy-luyden niet alle die selfde dinghen, die ghy van mijn hebt geschreven, gantsch met het selfde, of oock met meerder recht en sult konnen schrijven: Soo

dat indien eenighen niet en begeeren van u-lieden als de alder-
 noodste Atheïsten, die men seer swaerlick aen den lijve behoort
 te straffen, uyt-gekreten ende met een groot boeck, dat door veel
 waken ende braken tot dien eynde geschreven is, in sijn eer ge-
 raeckt, ende qualick berucht ghemaect te worden, die moeten
 haer naerstelijck wachten, dat sy de Atheïsten, niet en weder-leg-
 gen: Ende also staet ghy-luyden selfs de Atheïstery voor, ende
 onderhoudte na u vermoghen. Domine Voetius, ick en sal mijn
 nu voorwaer niet meer verwonderen, dat ghy vier boeckxens
 vande Atheïstery hebt geschreven, ende nochtans niet eene, ook
 de alderminste, reden daer in hebt by ghebracht om te bewijfen
 datter een Godt is, ofte om de Atheïsten te bevechten, maer
 daerentegens verklaert hebt dat het seer quaet om doen is. Se-
 kers, ghy vreesde, dat ghy by Vaninus soud geleken worden, om
 dat ghy had gehoort, dat hy tegens de Atheïsten had geschreven,
 ende dat hy nochtans om Atheïstery verbrant is geweest. Maer
 ghy had daer op behooren te letten, dat hy niet verbrant is ge-
 weest om sijn publijcke schriften (de welcke alhoewelse maer ee-
 nige swacke argumenten, ende die misschien om de wederparty
 te helpen, gemaect waren, in hadden, so en is hy nochtans daer-
 om niet in gevaer gekomen) maer om het gene dat hy in 't be-
 sonder gheseyt ende ghedaen hadde, het welcke met getuygen
 wierde bewesen. Maer ghy-luyden paster so weynigh op, wat dat
 ghy seght, als ghy maer kunt lasteren, dat men met recht mach
 gelooven dat ghy oock selfs de boeckken van Vaninus noyt en
 hebt gelesen: want overal voor Vaninus, schrijft ghy-luyden Va-
 ninus, ende also de selfde faute in u boeckxens van de Atheïstery
 overal wort gevonden, gelijk men sien kan op het 7, 9, ende an-
 dere bladren, hier uyt sullen misschien vele oordeelen, dat dese
 Phil. Cart. van u geschreven is: het welcke ick nochtans den le-
 ser niet en bekeer wijs te maken; want het is genoeg dat de self-
 de voor u geschreven, ende met u voorweten ende toestaen, uyt-
 gegeven is. So dat ick daer door niet minder recht en heb om u
 over ongelijck in recht te betrecken, als tegens den genen die
 sich opentlick verklaert, daer van den Autheur te wesen.

In 't laetste capittel p.268, seght ghy-luyden, dat mijn metho-
 de

de niet soo seer *Phylofophen en maectt*, als wel *ontfinnige ende raefende menschen*; ende dat bewijft ghy met eene eenige reden, te weten, om dat ick geschreven heb *dat men het verstant moet afstrecken van de sinnen, om de Goddelijcke dinghen te kunnen verstaen*. Daerom ghy vrome luyden, na ick sie, en wilt niet met aendacht yet overlegghen, noch oock aen God dencken, op dat ghy niet rafende en wort. Ende ick en behoef nu niet te vragen waer die valsche geruchten van daen komen, de welcke ick hoor dat de Discipulen van de Roy na plachten te gaen, wanneer sy van Uytrecht waren vertrocken, te weten, dat sy onfinnig ende dol waren geworden, want dat geeft ghy-luyden ghenoech te kennen, als ghy p. 269 seght, *dat ghy-luyden geen exemplen en begeert te versamelen van die gene, die door dese Phylofophye, onlanghs van ingewijde der wijsheyt, verandert waren in voorgangers der sottigheyt*. Waerlijck, ghy en wiltse niet noemen, op dat de valsigheyt van u lasteren niet al te openbaer en zy; maer ondertuffchen wilt ghy dat men gelooft datter eenige fulcke zijn; want al en hebt ghy gantsch geen schijn van reden om u qualick spreken te werck te stellen, so is evenwel in u-luyden noch overigh uwe rafery om te lasteren. Ende ick ondervinde dat mijne *Phylofophye* dese kracht heeft, datse niet die gene, die sich daer in oeffenen, ende de selve voor goed kennen, maer allcen de boosen en de nydigers, die de selve goets moets niet en kunnen verdragen, tot onfinnigheyt kan brenghen.

Maer ick en klaegh niet dat ghy-luyden de menschen van 't aenvaerden mijner *Phylofophye* door de vrese van dolligheyt of geest-dryvery afstreckt: ick geef daer oock niet om dat ghy seght datse belachelick, onredelick, ende seer valsch is. Ben ick onervaren, ben ick bedroghen, heb ick door onvoorsichtigheyt yet quaets by gheschrift gestelt, hoedanigh dattet oock soude mogen zijn, also ick noyt en heb getracht om yemand dat in de vuyft te steken, of oock met eenige bedrogh dat aen te prijsen, maer dat alleen blootelijck heb voor-ghestelt, op dat een yder 't selve tot sijnen perijckel soude gebruycken, soo en kan het soo verderffelijck noch soo grouwelijck niet wesen, dat ick daerom van wegen mijn zeden soude behooren beschuldight te worden. Ick en heb het verstant in mijn lichaem niet gestort, mijn vernuft

en heb ick oock selfs niet gemaect, ick kan alleen maer verantwoorden de wercken van mijn wille, welckers bestieringh God my toegelaten heeft. Maer also ghy-luyden in u boeck wel duy-sentmael seght dat ick leugenachtigh, loos, doortrapt, ende een bedrieger ben, ende ten laetsten op het eynde verklaert, dat ick *met de selfde kunsten, de welcke Vanamus gebruyckt heeft, trachte in de gemoederen van de onervarenen menschen, den throon der Atheistery op te reebten*, te weten, om den leser wijs te maken, dat ick dat met veel quade kunsten ende bedriegeryen poogh te weegh te brengen, ende overmits dat dit de zeden aengaet, die aen de vrye keur van de wil sijn hangende, so en kan ick niet nalaten, behoudens mijn eer, ende de eerbiedigheyt die ick God schuldigh ben, over soo grouwelicke ende vervloecte lasteringe te klagen. Want voorwaer, indien ick sodanigh een waer, gelijk ghy-luyden my in dat boek beschrijft, so en behoorden ick in gene wel-geftelde republijcke geleden te worden; ja indien men door mijn schult maer het vermoeden van so grooten misdaet van mijn hadde, alhoewelse valsche ende ongerechtigh waer, daer door souden die gene by de welcke ik soude verkeeren, reden, genoeg hebben, om my met recht buyten de palen van haer gebiedt te mogen verjagen; ende also soude mijn de gantsche werelt verboden kunnen worden, de welcke vele nochtans meenen, dat by soo veerse aen yemand, oock aen my met recht vry ende open behoort te staen, want sy weten dat ick foodanighe studien betrachte, die aen het gantsche menschelijcke geslacht dienstig, ende aen niemand in't besonder schadelijk kunnen wesen. Ick ben oock door de Godvruchtigheyt gedwongen om u qualick-spreken te weder-staen: want indien men misschien u-luyden geloofden, soo soude daer door te niet gaende vrucht van mijn redenen, met de welcke be-toonende datter een God is, ick gepooght heb om de Atheistery om veer te stoten: want men soude niet meenen datse goet waren, indien ick, zijnde den Autheur van dien, van Atheistery verdacht waer: het is wel waer, dat die dinghen, die ghy-luyden teghens my gheschreven hebt, soo onbetamelick ende van alle schijn van waerheydt soo ontbloot sijn, dat indien se in een boeck sonder naem, ende dat door niemandts aensien en waere

gestijft.

gheftijft , voor den dagh waren gekomen , soo soude ick se met recht mogen verachten, het is oock waer dat uwe luyder naemen aen de selven niet veel aen-sienlijckheyts en gheven by die ghene, die mijn ende u-luyden kennen . Maer ick moet voorneemelijck acht geven op deinwoonders van andere Landen, ende op de aen-komelinghen : Want alsoo u-luyder boeck de naem draeght van een Professor Philosophiæ inde Academie van Groeninghen; ende also daer in 't gemeen ghelooft wort , dat ghy 't selfs geschreven hebt, gelijk ick door schrijvens van buytens-landts al over eenighe maenden heb verstaen; ende alsoo ghy in dat boeck, 't welck men geloofst dat door u gheschreeven is, geseyt wort pag. 101. *een licht ende gieraet te zijn vandegereformeerde Kercken*, ende door-gaens genoemt wordt *seer Godt-vreesfende ende onschuldigh* , het welck de buyte-luyden die u niet en kennenniet en fullen gheloven dat ghy daer fout hebben laeten schrijven, indien het niet buyten alle gheschil waerachtigh en waer; ende eyndelijck alsoo dit boeck is uytgegeven, terwijl ick hier in dese Landen verkeer, ende dat binnen Wtrecht, alwaer de Ed. Wet-houders voor desen haer soebeforght hebben ghetoot in 't verbieden van fameuse boeckkens, dat sy selfs het antwoord van De Roy op uwe theses, het welck al de werelt weet seer heusch ende gematicht gheweest te zijn , in haer stadt verboden hebben te verkoopen; indien ick dan nae liet mijn saeck te verdedighen, al-hoe-wel dat die geen, die u-boeck fullen sien, geen reedenen daer in fullen vinden, waer door sy souden moghen vermoeden dattet waer is , 't ghene ghy van mijn schrijft , sy souden haer nochtans niet laeten voorstaen , dat ghy soo groote stoutigheyt van lasteren, ende alderhande soorten van schelt-woorden tegens mijn uyt te smyten, soude gebruyckt hebben , ende daer over niet gestraft en waert , ende dat ick daer op ghesweeghen hadde , tenwaer saeck datter in mijn leven ende seden yet waere te bestraffen, van het welke, mijn bewust zijnde, ick het hart, niet en soude hebben ghehadt om mijn selven openbaerlijck te verdedighen, oft aen de Magistraeten over uwe lasteringhen te klaeghen . Om dese oorsaecken heb ick gemeent dat ick schuldich was, niet alleen op het boeck van de Phil. Cart. te

antwoorden, maer oock, alsoo ick sach dat het voornementlijck op uwe achtbaerheyt steunde, van uwe daeden, geleertheyt, ende verdiensten eenighe dinghen te verklaren, op dat daer uyt soude mogen blijcken hoe veel geloofs dat men u behoort te geven; Ende alsoo ghy op die selve tijt uyt hebt gegeven het boeck van de Conf. Mar. het welcke tot mijn voornemen niet ondienstigh en waer, soo heb ick niet nae-gelaeten het selve met eenen oock te ondersoecken. Nu isser noch overigh dat ick by de Wet-houders over uwe lasteringen klaegh: want mijn dunckt dat ick dat niet en behoort nae te laeten, insonderheyt alsoo ghy luyden my op de manier van *Fimbria* met andere pampieren, dat is met processen van injurien etlijcke maelen gedreycht hebt, te weten, om dat ick voor deesen door u Academisch vonnis swaerlijck in mijn eer geraeckt zijnde, wat heb derven teghen sprecken, ende u het geheele geweer niet in mijn lighaemen heblaeten steecken. Maer om dat ick een lief-hebber zijnde van rust ende vrede, noyt yemant tot noch toe in recht en heb getrocken, ende in saecken van pleyten soo on-ervaeren zy, dat ick als noch niet en weet tot wat Rechters dese saeck behoort: ende om dat de misdaden die openbaerlijck bekent zijn, al is 't datter niemant in 't besonder daer over en klaeght, de selve nochtans door publijcke autoriteyt pleghen gestraft te worden, soo sal ick dese mael te vreden zijn met u luyden lasteringhen al soo te verbreyden ende bekent te maken, datse lichtelijck ter ooren sullen komen van die ghenen, de welcke last hebben om daer op acht te geven.

Ende eerstelijck, om al hier kortelijck te verhandelen de saeck van uwen Professor van Groeninghen, soo wensch ick dat die gene dien het oordeel van die saeck aengaet, gelieven te bemerken dat ick voor desen, niet ter werelt, met hem te doen en heb ghadht; ende al isset dat ghy op mijn feer ghestoordt zijt, ende hy u zijn meester noemt, dat hy daer door nochtans gansch geen recht en heeft om daer over yet teghens mijn te doen, ende veel min dat hem gheoorloft soude zijn, my met de alder-bitterste smaetheden te be-jegenen; ende dattet over zulcx niet noodich en is, dat zy ondersoecken of ghy met recht of on-recht mijn
 duf-

dusdanighen vyant zyt. Dat sy oock gelieven in achtigh te nemen, dat ick daer over niet en klaeg dat hy mijn opinien, de Philosophye betreffende, aentast: laetense altemael voor vals, belachelijck, ende beuselachtich ghehouden worden; ick mach dat wel lijden: die en gaen mijn seden niet aen, maer alleen mijn verstant, het welck ghy luyden mijn oock eenichsins toestaet. Jae sy fouden alle syn ander qualick-spreecken kunnen voor-by gaen. Een dingh isser maer nae het welcke ick versoeck dat sy fullen ghelieven te vernemen: te weten, op de 13. sijde van sijne voorreden ende in 't geheele laeste capittel op een nae, seyt hy uyt-druckelijck dat ick *archifselijck ende seer bedecktelijck de Atheistery leer*, ende dat tracht hy met reedenen, uyt quaewillicheydt daer toe verfiert zynde wijs te maecten: Het heele gheschil is in die twee plaetsen vervat: ten is niet noodich dat sy de andere dinghen leesfen, ten waer het haer soo gheliefde: ofte dat sy getuyghen daer over versoecken. Indien de reedenen dewelken hy daer by heeft gebrocht sterck genoegh zijn om te bewijfen dat ick een Atheist zy, of de Atheistery leer; of dat ick oock maer eenighe oorfaeck oyt daer toe heb ghegheven, om sulcx met recht van mijn te vermoeden; ofte oock indien hy eenighe andere reedenen kan by brenghen, die daer noch niet verhaeldt en zijn, met de welcke hy dat kan bewijfen, soo en isser niet aen te twijffelen of ick moet strengelijck gestraft worden, ende ick en begeer dan oock geen genaede of vergiffenis. Maer indien hy geen beter reedenen en heeft, als die hy te vooren heeft voorgestelt gelijk ick vertrouwe dat hy der geen is hebbende; ende by soo veer hier uyt niet anders en kan besloten worden, dan dat hy seer onbeschaemdelijck ende grouwelijck lastert, ghelijck ick vertrouw dat alle billycke oordeelders seer lichtelijck fullen verstaen, Soo versoeck ick, uyt al mijn hart ende macht, dat sy eens ghelieven te besluyten of noyt eenighe lasteringhen in dese landen behooren ghestraf te worden: wandt deese is soo grouwelijck, soo on-verontschuldelijck, ende soo opentlijck, datse niet on-ghestraf en kan blyven, of het sal schijnen dat alle anderen daer door toe gelaeten worden. Ick weet wel dat de inwoonders

deser landen groote vryigheyt genieten : maer ick laet mijn selven voorstaen, dat dese vryigheyt daer in bestaet, dat de vromen ende onschuldighen worden beschermt, ende niet, dat de boosen onghestraft worden ghelaeten ; Ende alsoo de vromen nimmermeer veyligh en kunnen zijn, wanneer de boosen vryigheyt wort gegeven om haer te beschaedighen, soo meen ick dat dese daerom voornemelijck een vrye Republijck is , om dat alle inwoonders hier even veel rechts hebben , ende alle vonnissen oprechtelijck hier worden ghevelt , soo dat de smaetheden, die de een den anderen aendoen, by soo veer niet seer straf ende wredelijck, altoos vlijtelijck ende soo dickwils als het nodigh is, worden gestraft. Misschien kunnen lichte ende bedeckte lasteringhen altemets door de vingeren ghesien worden ; maer daer en kan geen swaerder noch openbaerder wesen als dese, het is veel minder dat men sijn Vaeder ombrengt, sijn Vaeder-landt aen brant steeckt of verraet, dan dat men archlistelijck de Atheistery leert. Ende daer staet op te letten dat ghy luyden niet uytdruckelijck en verklaert, dat ick geen Godt en kenne, op dat ick daer door niet lichter voor onwetende als voor ondeughdelijck en soude gehouden worden, maer dat ick *archlistelijck ende bedecktelijck het senijn van Atheistery anderen aen vrijf* : want het is een vervloeckter schelm-stuck dat te doen ende alsoo Godt te verraeden, als sijn Vaeder-lant of sijn Ouders. Ende op dat ghy den leeser dese opinie van mijn mooght inplanten , soo noemt ghy luyden my duysent-mael in u boeck een groot leugenaer, een beveynsden, een listighen, een bedriegher , ende indien dese naemen op my passen, of indien ghy my in leughentael, of bedroch hoe kleyn dat het sou moghen wesen hebt bevonden, of bewijsen kunt dat ick van een ander daer over achterhaelt zy, soo ben ick te vreden dat u Omlandschen Profefor vry gae, ende dat ick voor hem gestraft worde. Maer indien ghy luyden een man, die van alle verdachtheyt soo-daeniger gebreecken heel vry is, door een on-uyt-spreeckelijcke bitterheyt, van soo veel scheld-woorden hebt soecken te beswaeren, om daer door aen anderen wijs te maeken dat hy bedecktelijck de Atheistery leert , onder wat volck kan dat onghestraft gelaeten worden?

den? Insonderheyt alsoo dese lasteringh niet aen een of twee bekend is, maer van u luyde over den ganschen aerd-bodem is verspreyt. Ick hebbe nu over drie jaeren al bevonden, alffer in den Haege een seecker boecxken teghens my sonder naem van den Autheur was uyt gegeven, het welck soo slecht ende verachtelijck was, dat al-hoe-wel het uwe in bitterheyt ende lasteringen het selve veel te boven gaet, nochtans gefeyt magh worden het uwe in slechtigheyt ende beuselen gelijk te wesen, datter daedelijck veel luyden in Vranckrijck Engelandt ende andere plaetsen begerigh zijn geweest om dat te sien, de welcke dat daer nae gelesen hebbende met stoornis verwondert waeren, dat onder een seer wel gemaeniert volck, als dit is, soo-daenige vreemde onbeschoftheyt ende ongherijmtheyt geleden konde worden. Maer wat fullen nu die selfde segghen als sy boven de slechtigheyt van reedenen ende onbetaemelijckheyt van schielt-woorden, oock de grouwelijckheyt van u luyder lasteren fullen verstaen? ende als sy fullen vernemen dat die dinghen in een boeck staen, van het welcken eenen, zijnde Professor Philosophiæ in een Academie van dese Provincien sich beroemt daer van den Autheur te zijn; ende ghy, wesende Professor Theologiæ in een ander Academie, die een licht en cieraet van de Nederlantfche Kercken wilt schijnen te wesen, voor den voornaemsten Autheur daer van wort gehouden? Voor waer sy en fullen niet gelooven dat ghy luyden u betaeling uyt het Lants beurs ontfanckt om sulcke boecken te maecken, ofte om die kunsten van soo onbeschaemdelijck te lieghen, ende soo onbetaemelijck te schelden, ende soo stout ende schelm-achtigh te lasteren aen de jonckheyt te leeren, ende om uwe Academien door foodaenighe dinghen by buyten volckeren quaelijck berucht te maecken. Welcke dinghen indien sy ingesien worden by die ghenen, onder welcker gebiet uwen Groeningfchen Professor staet, soo en meen ick niet dat hy lichtelijck sich by haer sal kunnen ontschuldighen.

Maer wat u aengaet, ick weet ghenoech te vooren wat ghy segghen sult: ghy sult dit altermael stoutelijck ontkennen, van het boeck de Phil. Cart. en sult ghy niet geweten hebben. Ghy sult

oock misschien belooven een ander uyt te geven van het Graf der
Cartesiansche trotsigheyt, ende van de al te groote ende ongehoorde ver-
 spieding van ander luyder *Academische Politijcke ende Kerckelijcke saec-*
ken. ende gy sulter noch by doen, dat gy niet en meent dattet de ver-
 standigen in alle manieren behaecht, dat eenen vreemden guyt, zijnde uyt-
 terlijck een *Papist*, ende in sijn hert een betrachter van de *Scheptistery*,
 indien hy geen *Atheist* en is, gestadich verklaert dat hy de *Theologijche ende*
Kerckelijcke dinghen niet aen en raect, ende onder tusschen onder den
Philosophischen deck-mantel alleen de *Theologanten* gaet bevechten, voor
 by gaende de *Medecijs en de Philosophen*; oock de geheymenissen van de
Theologie ende u luyder Kerckelijcke regeringhe door-smuffelt, ende bear-
 beyt om *Academien ende Kercken* in roeren te stellen: waer uyt gelijk die
 geenen weten die den aert van de *Nederlanders* bekent is, niet anders
 thans of morghen en is te verwachten, als een oproerte in de republijck,
 ende een twist onder eenighe van de heeren. Met welcke woorden ghy
 luyden de *Paralipomena* van u voorreden besloten hebt. Maer sul-
 ke beufelingen zijn soo onbequaem ende soo on-waerschijnlijk
 datse selfs de slechste boeren van het Dorp, daer ghy eertijts *Pre-*
dikant geweest zijt, niet en souden gelooven: ende overfulcx en
 vrees ick niet datse u eenighsins helpen sullen in uwe stadt, die,
 soo wel als eenighe in *Nederlandt*, van geleerde ende scherpfin-
 nighe mannen overvloedigh is voorsien. Want eerstelijck, al-
 waert ghy schoon den autheur niet van het boeck de *Phil. Cart.*
 (gelijk inder waarheyt de geleerste *Critici* vermeynen dat ghy
 alleen het stof hebt ghelevert, al-hoe-wel ick oordelende van de
 maniere van schrijven meer uyt de concepten ende invallen, als
 uyt de woorden, voor desen gheschreven hebbe dat het u werck
 was) het is genocch dattet voor u, ende met u weten uyt ghege-
 ven is, soo dat ghy niet minder schults en hebt, dan of ghy het
 alleen geschreven hadt. Daer nae als ghy my beschuldicht dat ick
 al te veel wil weten van de geheymenissen van eens anders *Ac-*
ademie ende Kerck, ende dat daerom alleen, dat ick het vonnis,
 'twelck onder de naem van uwe *Academie* tegens my is uyt ge-
 gaen, heb derven ondersoecken, ende dat ick u, indien niet als
 den eenigen, altoos als den voor-naemsten autheur daer van heb
 aen-

aengesien ('t welck oock waerachtigh is alsoo ghy doen ter tijt Rector van de Academie; ende Prefident over dat vonnis zijt geweest) ende dat ick een weynigh van uwe gebreken heb geschreeven, op dat men aen de lasteringhen geen geloof soude geven; wie en siet hier niet, dat ghy de booftheyt van Fimbria daer in hebt nae gevolght? Want ghy wilt hebben dattet u geoorloft is geweest, my, over de welcken ghy noyt eenighe macht hebt gehat, met openbaere schriften in mijn eer te tasten, ende qualijck berucht te maeken: ende ghy beschuldicht mijn van trotfigheyt om dat ick die stoutigheyt niet sonder teghenspreecken van u en heb verdraegen. Voorwaer ghy doet ongelijck aen uwe Academie, Republijck ende Kerck, dat ghy wilt hebben, dat uwe eyghen ende besondere gebreecken daer van, selfs het voornaemste ende heymelijckste, deel zijn, nae het welck een vreemdelingh niet en soude mogen vernemen. Ende die selve misdact van verspiedingh in eens anders Republijck hebt ghy aen Marefius met het selfde recht etlijke maelen verweten om dat hy uwe heylige *theses* had derven onderfoecken. Maer ghy en waert, in een anders Republijck niet al te veel onder soeckende, wanneer ghy in die selve *theses* de Heeren van s' Hertoghenbosch van afgodery beschuldighde. Het soude voorwaer wonder zijn, indien ghy uwe heeren kont wijs maecken, dat de macht van een *Professor Theologiae* in uwe nieuwe Academie soo groot behoort te wesen, dat hy een yeder, wie het oock soude mogen zijn, volghens sijn goet duncken, ende sonder reden, met openbaere vonnissen mach veroordeelen; ende dat die ghenen die hy soo veroordeelt heeft, niet en moghen kicken, of datse daedelijck beschuldicht behooren te worden als *verspieders van een anders republijck*, ende dat men sal segghen dat sy *de saecken ende het geheymenisse van de theologie ende politie der Kerken door snuffelen, ende trachten oproerte te maecken in de Kerck ende Academie*. Voorwaer ghy doet uwe Kerck een groot eer aen, soo ghy wilt dat haer saecken ende geheymenissen in uwe lasteringhen bestaen, soo dat niemant daer over en derve klaeghen, of hy arbeydt om uwe Kercken in roeren te setten. Ten sal u oock niet baeten dat ghy mijn een vreemdelingh ende een papist noemt: Ende 't en is niet van noode dat

dat ick seg datter soodaenighe verbonden zijn opgerecht tusschen mijnen Coninck ende de Heeren van dese Landen, dat alwaert dat ick eerst van daegh hier waer aengekomen, ick nochtans het selfde recht, dat de inboorlinghen hebben, alhier behoorde te genieten; Of dat ick nu soo langhe jaeren hier gewoont heb, ende aen alle de treffelijckste soo bekent zy, dat, alwaer ick van de Vyants zijde gekomen, ick niet meer voor een vreemdeling soude moeten gehouden worden: Ten is oock niet nodich dat ick mijn beroep op de vryigheyt van religie die ons in dese Republiick is vergunt. Maer ick seg alleen datter soodaenighe schelm-achtige leughens, sulcke guytighe schelt-woorden, sulcke grouwelijcke lasteringe in u boeck zijn gheschreeven, dat geen vyant teghens sijn vyant, of geen Christen tegens een ongeloovigen soo-daenige en mach gebruycken, of hy geeft te kennen dat hy een on-vroomen schelm is. Hier doe ick by dat ick soo groote beleeftheyt onder dese natie altijt heb bevonden, ende soo vriendelijck van alle de geene, daer ick mede verkeert heb, ontfanghen ende onthaelt zy gheweest, ende soo gunstigh ende gediensstigh alle anderen heb bevonden, ende soo vervreemt ende verscheyden van dese uwe on-menschelijcke ende on-beschofte gewoonte om een yeghelijck hoe ontschuldigh ende hoe weynich u bekent dat hy mach wesen aen te randen ende te tergen, dat ick niet en twijffel of uwe lands-luyden zijn veel afkerigher van u als van eenighe vreemdelinghen. Eyndelijck soo is den aert van de inwoonders van dese Nederlanden my soo bekent, dat ick meen dat die geenen, die over de anderen zijn ghestelt, dickwils wel daer in Godt Almachtich nae volgen dat sy traegh ende langsaem genoeg de schuldigen straffen; maer nochtans als de stoutigheyt der onvromen soo veer is gekomen, dat sy oordeelen dat de selve behoort ingetoomt te worden, dat sy alsdan door geen gunst gekroockt, ende door geen ydele woorden bedrogen kunnen worden. Daerom alsofghy door t uytgeven van boeken, die ledich van liefde ende reedenen, ende alleen met lasteringen zijn vervult, seer qualijck de eer van uwe professie ende religie hebt bewaert, fiet toe datse niet en oordelen de selve oock niet wel te kunnen bewaeren ten zy saeck dat sy u nae behooren straffen. Vaert wel.

*Extract uit seeckeren brief van Renatus des Cartes,
gheschreven aen den E. P. Dinet.*

DAER is een Doctör in de Medecynen, een man van seer scherpfinnigh verstant, ende onder die ghereckent, de welcke, alhoewel sy de Philosophye der schoolen wel hebben gheleert; nochtans, op dat sy haer op die selve niet en vertrouwen, en oprechting, daer in niet veel hovaerdijs, noch groote gheleertheit en stellen, ghelijck sommighe doen, die van de selve al te seer inghenomen zijn. Nae dat dese mijne boecken, ghenaemt de Dioptrica, en Meteora, soo haest die in het licht ghekomen waeren, hadden ghelesen, soo heeft hy strax gheoordeelt, dat daer in eenighe beginselen, ofte graeden van de waere Philosophye waeren begrepen, ende is soo vernuftigh gheweest, dat hy door 't versamelen vande selve, ende andere leringhen daer uyt te trecken, die soo verre heeft ghebracht, dat hy binnen weynigh maenden een beschryvingh der Naetuyrtlijcke dinghen daer uyt heeft ghemaect; dewelcke van sommighe ghesien zijnde, haer soo heeft behaecht, dat sy een Professors-ampt, 't welck doen ter tijt aldaer open was, voor hem die te vooren daer nae niet en stonde, hebben verlocht, en verkreghen. Hy dan aldus Professor gheworden zijnde, heeft ghemeent dat hy ampts-halven schuldigh was die saecken voornaementlijck te leeren om de welcken hy alder-eerst tot het ampt schein gheroepen te wesen: Insonderheyt, alsoo hy die selvighe voor waer, en 't geene daer teghen street, voor valsch hield. Maer als hy sulcx doende nae de gheleghentheit vande plaets, een groot ghetal van toe-hoorders hadde, soo hebben daertelijck eenighe van sijn ampts-genoten, merckende dat hy voor haer ghestelt wierde, hem merckelijck gaen benijden, ende etlijcke maelen by de E. H. Magistraet beschuldicht, verfoeckende dat hem die nieuwe maenier van leeren soude werden verboden. Doch sy hebben in den tijt van drie jaeren niet meer kunnen te weegh bregghen, dan dat hy maer aenghemaent is gheworden, de beginselen, ende gronden vande ghemeyne Philosophye, ende Medecijn-konst met de sijne saementlijck voor te draegghen, op dat hy alsoo de ghemoederen der toe-hoorders, oock tot het verstaen der schariften van andere gheleerden bequaem soude maecken. Want de voorichtighe heeren verstonden ofte oordeelden dat by soo verre, die nieuwe dinghen waerachtich waeren, deselve niet en behoorden verboden te worden: Ende indien die valsch waeren, dat het verbodt van dien niet nodich en was, alsoo-se dan binnen weynigh maenden van selsf souden vervallen. Maer als daerenteghen het ghetal der toe-hoorders daeghelijcx vermeerderde, ende sijn leere meer van de voornaemste, en vernuftighe geesten wierde gheoeffent, als van die geene, die wat minder en jongher waeren, alsoo dese lichtelijck door 't ghesach, ende raet der bynders daer van wierden afgekeert; Soo heeft de E. Magistraet desen Doctör noch met een ander leer-ampt belast, te weten: dat hy de vraagh-stucken van Aristoteles, en van anderen de welcke de naetuyr-kunst aengaen, op seeckere daeghen in een besondere buyten lesse soude uytlegghen. Op dat hy alsoo meerder gheleghentheit soude hebben, als alleen inde Medecijn-kunst, van alle de deelen der Naetuyrtlijcke weetenschap te mooghen handelen. Ende misschien souden zijn andere ampts-ghenoten haer voortaan stil ghehouden, ende de waerheit plaets ghegeven hebben, ten waer saeck dat een van haer, de welcke doen ter tijt Rector van de Academie was, voorgehenomen hadde al sijn macht teghens hem in het werck te stellen. Nu op dat men mach weeten, wat voor-slach van teghen-staenders dat ick heb, soosal ick desen man in 't kort eens gaen beschryven. In de wandeling heeft

hy de naem, dat hy is een Godt-gheleerde en disputeerder: hy heeft oock mede by den ghemeenen man een groot bevallen, en vermooghen ghecreeghen, om dat hy, dan teghens de leere van de Roomfche Kerck, dan teghens alle andere ghesfintheeden, de welcke van de sijne verscheelen, dan teghens Rijcken en Machtighen vant 't landt heevigh uyt-vaerende, een schijn heeft van een over-grooten yver van Godt-saeligheyt te hebben, ende oock al-te-mets met Poëtische schimp-spreucken de ooren van de slechte luyden kittelt; als oock mede om dat hy daeghelijcks veel boeckjens, doch die van niemant veel sullen gheleesen worden, uyt-gevende, ende menichte van schrijvers, al-hoe-wel die meer-maels teghens hem, als voor hem zijn, en hy die mischien maer uyt de registers en kent, aenwijfende, en van alle weeten-schappen, als of hy daer inne ervaeren was, seer stoutelijck, doch seer onverstandelijck spreekende, seer gheleert by de ongheleerden schijnt te weesen. Doch die 't haer beeter verstaen, alsoo sy weeten, hoe onbescheyden stout hy in 't uyt-daeghen van anderen altijt gheweest is, ende hoe dickwils hy, wannermen soude reeden wisselen, scheldinghen, en lasteringhen in de plaets van reedenen heeft voort-ghebracht, ende hoe kael hy daer meenigh-mael is af-ghekomen; indien sy van een andere gesfintheyt inde Godts-dienst, zijn als hy, die belachen en verachten hem openlijck, jae sommighe hebben hem in 't openbaer soo af-ghericht, datter voort-aen niet nius teghens hem en schynt gheschreeven te konnen worden: maer die met hem van eene ghesfintheyt zijn, al-hoe-wel sy sijn doen nae haer vermoogen verschoonen, soo en staen sy 't nochtans in haer ghemoet niet toe. Als desen man eenighen tijt Rector had gheweest, soo is het ghebeurt, dat, wanneer eenighe voor-stellinghen ten over-staen van den Doctor by sijne discipulen openbaerlijc wierde staende ghehouden, haer de vrygheyt niet en wierde gegeven om op de teghen-worpen reedenen te antwoorden, maer met kloppen, en stampen onbescheydelijck wierde ghestoort. Welcke ongheregeltheyt ick niet en segge, van den Godt-gheleerde door sijn volck ofte kennis is aen-gherecht, alsoo ick geen vaste wetenschap daer van en hebbe. Maer te vooren en placht het niet te ghebeuren: ick hebbe oock uyt gheloofwaardighe luyden, de welcke daer teghen-woordigh zijn, verstaen, dat de selve, noch door schult van den Doctor als voor-sitter, noch van den Beantwoorder, eenichsins toe-ghekomen is, alsoo 't kloppen altijdt begon, eer sy haer meeningh uyt hadden ghesproocken. En onder-tusschen gingh het gherucht, dat de nieuwe Philosophye aldaer quaelijck wierde verdedight, op dat men daer uyt soude besluyten, dat sy niet waerdigh en was, om openbaerlijck gheleert te worden. Het is oock mede gheschiedt, wanneer veel disputatien ten over-staen van den Doctor wierden ghehouden, ende de Theses, met ghewoelen van de antwoorders, wat min forgh-vuldelijck uyt verscheyden, en vermengelde questien, ofte vershil-stucken wierden te saemen ghefelt, dat sy in een seeckere voor-stellingh hebben gheseyt, *dat uyt de redelijke Ziele, ende lichaem niet en ontstaet een weesen, het welck een is door hem selven, maer door toe-val*: noemende een weesen, twelck een is door toe-val, alle het geene 'twelck uyt twee verscheyden selfs-standigheden bestaet; sonder daerom te ontkennen de self-standighe vereeningh, waer door de reedelijke Ziele met het lichaem wert vereenicht, ofte te verwerpen de naetuurlijcke bequaemheyt, die beyde dese deelen tot die vereeningh hebben; ghelijck bleeck uyt het geene sy stracx daer by hadden ghevoecht; te weeten, *dat die self-standigheden gheseyt worden onvolmaecte te zijn, ten aensien van het saemen ghevoeghe, 't welck uyt de vereeningh van die dinghen ontstaet*. Soo dat daer in met recht niet ter weerelt en konde berispt worden, als alleen de maenier van spreekken, die hier over inde schoolen wat min ghebruyckt is. Des niet teghen-staende, soo heeft desen Godt-gheleerden Rector dese ghelegentheyte

goet gheacht, om daer door den Doctor te achter-haelen, ende over ketterye te verwijfen, ende, indien de faeck volghens fijn hoop had uyt-ghefallen, hem alfoo, oock felfs met de onwil van de E. H. Magiftraet, uyt fijn Profeflors-ampt te ftooten. Ten heeft oock niet konnen baeten, dat den Doctor, foo haeft hy verftaen hadde, dat defe voor-ftellingh hem mishaeghde, daedelijck by hem ende de andere Profeflors in de Godtheyt is ghegaen, ende by haer fijn ghevoelen verklaerende ghefeyt heeft, dat hy gantsch niet teegens fijne, ende haere Theologie hadden willen ghevoelen ofte fchryven. Want weynigh daeghen daer nae heeft hy eenighe Theses uyt-ghegeven, voor de welcke, ghelijck mijn voor de waerheyt is verhaelt, hy dufdaenigen op-fchrift heeft willen ftellen: *vermaent toe-giften door de autoriteyt aende ftudenten voorgheftels: ende daer by doende, dat het ghevoelen van Taurellus (de welcke de Heydelberghfche Theologantten, een Atheiftifchen Medecijn-meefter hadden ghenoeemt) en oock mede van den los-hoofdighen jonghelijng Gorleus, waer mede ghefeyt wort, dat een menfch is een wesen door toe-val, op veel manieren was ftrijdende teghens de leere van de Naetuurlijcke, boven-naetuurlijcke en Godt-gheleerde faecken &c.* Te weten, op dat wanneer defe voor-ftellinghen by alle de Profeflors inde Godtheyt, ende de Predikanten van die plaetfe fouden onderteyckent zijn, (t welck ick niet en weete of fy't ghedaen fouden hebben) ende dit nae fijn fin had willen lucken, hy als dan eenighe van fijn amptghe-nooten aen de E. Magiftraet foudede fenden, om haer aen te dienen dat defen Doctor met Taurellus, en Gorleus (welcke fchryvers mifchien hy noyt en heeft ghelefen, alijt mijn onbekent zijn) door Kercken-raet over ketterye was verwefen, ten eynde dat de Magiftraet hem niet langher, met believen van de flechte ghemeeente, tot een Profeflor foudede konnen behouden. Maer als defe Theses onder de pers waeren, foo zijn die by gheval ghekomen in handen van eenighe van de Magiftraet de welcke defen Godt-gheleerden by haer gheroepen hebbende, hem van fijn fchuldighen plicht hebben vermaent, ende foo veel te weegh ghebracht, dat hy ten minften dit op-fchrift van de Theses foudede veranderen, ende het openbaer ghesag van de Theologifche faculteyt tot fijne lafteringhen niet en foudede ghebruycken. Hy is even-wel met het uyt-geven van de Theses voort-ghegaen, ende heeft daer over nae t voor-beelt van den E. V. * drie daeghen aen malkanderen ghedifputeert. Ende overmits daer weynich ftof foudede gheweest zijn, indien hy alleen ghehandelt hadde van dien woorden-ftrijt te weeten ofte het geene faemen-ghevoeght is uyt twee felf-ftandigheden genoemt moet worden een door toe-val ofte niet, foo heeft hy noch eenighe verfchil-ftucken daer by ghevoeght, van de welcke de voornaemfte waeren over de felfs-ftandighe ghedaenten van dinghen die uyt eenighe ftof gemaeckt zijn, de welcke al-te-mael uyt-ghe-nomen de Ziele van den menfch, by den Doctor waeren ontkent, ende heeft die met alle reedenen, die hy tot beveftigh van de felfde heeft konnen bedencken, alhet voor-naemfte gront-ftuck van de Aristotelifche Philofophye ghepoocht fttaande te houden. Ende op dat ick my hier niet fchyne fonder reeden met ander-mans verfchillen te menghen, behalven dat hy myn naem in fyn voor-ftellinghen had uyt-ghedruckt, ghelyck den Doctor inde fyne oock dickwils ghedaen hadde, foo heeft hy myn onder het difputeeren in de fchoole dickwils ghenoeemt, ende den teghen-worper, die ick noyt ghesien en hebbe, ghevracght, ofte ick hem geen teghenworpinghen en hadde ter handt gheftelt, daer beneffens defe feer onbetuymelycke ghelyckeniffe ghebruyckende ghefeyt, dat die geene, de welcke mifhaeghen hebben in de ghemeene Philofophye, even-eens een anderen van myn verwachten, ghelyck de Ioden verwachten haeren Elias, de welcke haer tot kennis van alle waerheyt fal bréngghen. Als hy nu aldus drie daeghen langh de vlagge hadde ghevoert, ende den Doctor voor-fach, dat

hy by soo verre hy stil-sweegh, by veelen voor overwonnen soude ghehouden worden, ende indien hy met openbaere disputatien sich socht te verweeren, datter als te vooren, kloppen en stampen om te beletten dat hy niet ghehoort en soude konnen worden, voor hem wederom souden bereyt worden; soo heeft hy voorghenomen een antwoord op de Theses van den Godt-gheleerden uyt te geven, inde welcken hy wel alle de stucken, die inde voorschreeven Theses teghens hem, en syn strydende waeren, met valte ende bondighe reedenen soude wederleggen; maer ondertuffchen den uyt-gever van dien soo vriendelyck, en eerbiedich soude bejegenen, dat hy hem weder te vrient sou foecken te maecten, ofte ten minsten syn ontroert gemoet niet vorder en soude ontstellen. Ende voorwaer hy heeft inder daet syn antwoord alsoo inghestelt, dat veelen, by de welcken dat is ghelesen, hebben verklaert, dat daer gansch niet in en was, waer over den Godt-gheleerde met recht hadde te klaeghen, als alleen dat hy daer geseyt wierde te zyn een man die Godt-vruchtich is, ende af kerich om van yemant qualyck te spreken. Maer al-hoe-wel hy daer in met woorden niet en wierde geraeckt, soo meenden hy dat hem nochtans groot onghelyck vanden Doctoor wierde ghedaen, overmits hy van hem met redenen overwonnen was, dewelcke soodaenich waeren, dat hy daer uyt claerlyck sach te volghen, dat hy een laeteraer was, ende die de dinghen daer hy sich over hadde beroemt niet en verstant. Waer tegens hy geen andere raet en heeft weten te bedencken, dan sich met de hooghe macht te behelpen, ende dat antwoord dat hem soo haetelyck, inde stadt te doen verbieden. Hy hadde misfchien ghehoort 't geen sommighe van Aristoteles vertellen, dat wanneer hy het ghevoelen der Philosophen, die ouder waeren als hy, niet bondich genoegh en konde wederleggen, hy heel andere, en gantsch vreemde meyningen van haer heeft versiert, te weten, die nu in syn schriften worden ghelesen, ende op dat het bedrogh aende nae-comelinghen niet en soude ontdeckt worden, dat hy alle haer boecken opghesocht hebbende, deselve heeft laeten verbranden. Dit heeft onsen Godt-gheleerden, als een trouw naevolgher van Aristoteles, fray foecken nae te bootfen, en heeft over sulcx den raet vande Academie vergaerdert ende het boecxken, 't welck van syn ampts-ghenoot teghens hem wtgegeven was, ghedaecht, ende heeft gheseyt datmen dat behoorden te verbieden, en de Philosophye, dewelcke de Academie soo in roer stelde, daer uyt te bannen. De meeste Professoren hebben hem toeghestaen. Drie uyt haer uyt-ghecofen zynde, hebben selfde aen den Magistraet gheklaeght, de welcke, om haer eenighsins te voldoen, heeft ettelycke weynighe boecxkens vanden boeck-verkooper doen haelen, waer door de andere soo veel te begerigher zyn ghekocht ende te nieuwfgeriger ghelesen; Ende als daer niet in ghesien en wierde, waer over dese Godt-gheleerde met recht konde klaeghen, als alleen de kracht van reedenen de welcke hy niet en konde ontgaen, soo hebben sy hem altemael uyt-gelacht. Doch hy en heeft ondertuffchen niet gheruust, hy deet alle-daegh syn Academischen raet vergaederen, op dat hy de selve een deel van syn schande soude aensmeren. Dit was voor hem een groote saek: hy most reden foecken waerom hy den Doctoor ende syn gheheele Philosophye laten verwyfen, ende hy en konder gheen vinden. Evenwel soo isser eyntelyck een oordeel op den naem vande Academie voor den dach ghecomen, het welck nochtans, als billick is den Reetor alleen moet toegheschreven worden. Want alsoo hy in alle de by-een-komften, d'welcke hy dede vergaederen, sar als Reetor, ende met eenen was een seer bitteren aenklaezer, ende den Doctoor daer nimmermeer daer by en was, ende noyt en wierde geroepen noch gehoort, soo en isser niet aen te rwyfelen, oft hy heeft lichtelyck het meestendeel van syn confrates daer heenen, daer hy wilde, ghetrocken, ende die van hem verschilden door ghetal van meerder

stemmen overwonnen. Insonderheyt dewyl sommighe soo veel, jae meerder reden hadden, om den Doctör te haeren, ende de andere die vreedfainich waeren, haeren Reetor, die sy wisten dat een bitfen voghel was, niet geern en wilden tegenspreken. Oock mede is dit aenmerckens waerdich gheweest, dat niemant van haer-luyden als toe-stemmer van dit vonnis heeft willen genoemt zyn. Maer een van de Professoren, met den welcken den Doctör nooyt te vooren besondere kennis en heeft ghehouden, ende myn gantsch onbekent is, heeft uyt-druckelyck begeert, op dat hy de schande, die hy sach, dat hier nootfaeckelyck uyt moefte volghen, niet delachtich en soude zyn, dat men syn naem, als die geene, dewelcke dat vonnis in geender maenieren toe en stondt, daer by soude setten. Ick sal een uyt-schrift van dit vonnis hier by stellen, ten deelen om datter misfchien V.E. niet on-aengenaem sal zyn, te weten: wat hier onder de gheleerde luyden omgaet, ten deelen oock op dat ick nae myn vermogen belette, dat nae eenighe jaeren wanneer de lichte papierkens, op de welke dit ghedruckt is, verlooren sullen zyn, eenighe qualyck spreekers haer daer mede behelpen, veynsende dat daer waerschynelycke redenen in zyn geweest om myn Philosophye te verwysen. Ick sal maer den naem vande Academie aenwysen, op dat het geene gisteren, of van daech onvoorsichtelyck door haeren oproerighen Reetor is ghedaen, ende misfchien een ander, morgghen oft overmorgghen, sal veranderen, haer niet by de uyt-heemfche tot schande en worde ghereeckent.

V O N N I S,

*Uyt-gegeeven op den naem vande Academie *.*

DE Professoren vande Academie* hebbende niet sonder groote droefheyt ghesien seecker Boeckken int licht gegeeven inde maendt van Februarius des jaers 1642. met dusdanighen opschrift: *Antwoort oft aenteekeninge op de Godt-gheleerde ende Theologijche toegiften*, &c. en bemerckende het selve te strecken tot een besondere schaedē, en schande van de selve Academie, oock mede om quaet vermoeden inde herten van anderen te verwecken, hebben goet ghevonden om aen anderen, en een yder int besonder te verwittighen:

Eerstelyck, dat haer die maenier van doen mis haeght dat den eenen amps-genoot tegens den anderen Boecken oft Boeckkens openbaerlyck uyt-geeft, insonderheyt als de naemen daer in uyt-gedruckt worden, ende dat om voortellingen oft toe-giften, die bedisputeert zyn over faecken, die inde Academie verschillich zyn, sonder yemants naem daer by te voeghen.

Ten tweden, dat sy misryfen sodaynighen maenier, om voor een nieuwe, ende verneynde Philosophye te stryden, dewelcke int vernoemde Boeckken dickwils wort ghebruyckt, als wefende met fiericheyt van woorden vergheselschap, dewelcke streckt tot verwytinghe van die geene, dewelck hier ende elders de andere gemeene ende in alle Academie aenghenomen Philosophye, als waerachtiger openbaerlyck leeren, ghelyck wanneer den Autheur van 't voorlz. Boeckken seyt pag. 6. *Ick heb nu al lanck wel geweten dat de groote voortganck van myn toeboorders, de welke sy in seer korten tyt by myn doen, eenighe heeft verdrooten.* pag. 7. *De manieren van spreekken, dewelcke anderen, om de knoopen te ontbinden plachten te ghebruycken, en voldoen nimmermeer aende verstanden, dewelcke wat sekerpsumiger zyn; maer vervullen haer alleen het gemoet met newelen ende dwyffelnissen.* Ende noch aldaer. *Den waerachtigen sin wort veel beter en weerdiger uyt myn verstaen, als int ghemeen uyt anderen; dewelcke bewijst de erwaertheit, die veele van myn Discipulen nu dickwils met eeren hebben verroont, nae dat sy maer eenighe weynich maenden myn onderwysingh*

der wyfingh hadden ghebruyckt. Voorts soo en twyfel ick niet oft een yeder, die maer ghesont is wan herfenen, sal oordeelen dat hier in niet en is, dat bestraft, maer alleen ghepreesen behoort te worden. pag. 9. Wy hebben wel te deghen verstaen, dat het arme, ende ellendighe wejen, te weten, der self-standinghe ghedaenten, ende wesentlycke hoedaenigheden, gantsch geen ghebruyck en heeft, als misschien alleen om de verstanden der scholieren te verblinden, ende haer inde plaats van die geleerde onwetenthey, de welke ghy soo seer aen-pryft, een andere bovaerdighe onwetenthey inde hart te steecken. pag. 15. Maer daer-en-teegens komt men door 't ghevoelen, 't welck de self-standinghe ghedaenten voor-stelt, en staende houdt, seer lichtelyck tot de meninghe van die geene te vervallen, de welke seggen dat de Ziele is sterffelyck en lichamelick en sterffelyck. pag. 20. Men soude komen vragen oft niet die manier van Philosopheren en behoort de ghe-acht te worden on-verstandich, de welke tot een eenigh beginsel, te weten: tot de self-standinghe ghedaente, ende die oock mede onbekent is, alle dinghen placht te trecken. pag. 25. Ende hier uyt blyckt, dat niet die geene, de welke de self-standinghe ghedaenten ontkennen, maer liever die de selve soecken staende te houden, eyndelyck daer toe met bondighe bestuyt-reedenen komen werden ghebrocht, dat sy oft Athyften, oft Beeflen worden. pag. 39. Overmits dat de oorsaecken, die tot noch toe oock inde alder-minste dinghen van anderen voort-ghebracht worden, meest al soover, slecht, ende van de waarheyt verrent zyn, ende oock een ghemoet 't welck begeerich is nae de waarheyt, gantsch niet en vol-doen.

Ten derden dat sy verwerpen die nieuwe Philosophye; eerstelyck om dat sy teegens die oude Philosophye, de welken in alle Academie over den gantschen aeribodem tot noch toe met seer goeden raedt gheleert wort, strydet, ende de grontvesten van dien om veer stoot: daer beneffens om datse de jonckheyt vande oude, ende befondere Philosophye af-went, ende belet dat die tot den top vande geleerthey niet en kan gheraecken, overmits dat de selve door behulp van die verneynde Philosophye de konst-woorden, de welke inde boecken vande schryvers, en lessen vande Professoren, als oock mede inde disputatien ghebruyckt worden, niet en kan ghebruycken: ende ten laesten om dat uyt de selvige verscheide valsche, ende heel onbetaemelycke meyningen ten deelen volghen, ende ten deelen vande onbedachte jeucht ghetoghen soudén connen worden, stryden met de andere leeringhen, en faculteyten, ende insonderheyt met de rechtinnighe Godt-gheleerthey.

Dat sy over-sulcx goet-vinden, ende belasten, dat alle die gene die de Philosophye in dese Academie leesen nae defen van sulcx te bestaen, fullen moeten op-houden, te vreden zijnde met een kleyne vrygheyt om in eenighe befondere meyninghen van anderen te verscheelen, d'welcke volghens het voorbeelt van andere vermaerden hooghe schoulen, alhier ghebruyckelijck is; soo dat sy de gront-vesten van de oude, ende aen-ghenomen Philosophye niet om veer stooten, ende daer ten hooghten nae trachten, dat de gherustigheyt van de Academie in alle dinghen in sijn gheheel, ende onverbroocken mach ghehouden worden.

* Den 16 Marty. 1642.

Nu is het aen-merckens waerdich dat dit vonnis uyt-ghegheven is gheweest, nae dat het volck al eenighen tijt wel dapper had ghelacht, dat den Rector het boeck van den Doctoor door 't verbieden liever had laeten versnooren, als daer op te antwoorden, en dat over-sulcx niet en is te twijffelen, ofte alle de reedenen die eenighs soudén moghen dienen om dit werck te verschoonen, ten minsten die hy heeft weten te bedencken, alhier te voorfschijn zijn ghebracht. Daerom sullen wy die in 't kort, soo 't u belieft eens gaen overloopen. Eerstelijc wort daer gheseyt, dat het boeckken van den Doctoor streckt tot schaede en schande van de Academie ende oock om quaet vermoeden in de herten van anderente verwecken. Het welcke ick niet anders en kan uytlegghen

legghen, dan dat by dese ghelegentheyt de leyden sullen vermoeden, ofte, om beeter te segghen, verstaen, dat den Rector van d' Academie onvoorsichtigh is gheweest, dat hy hem teghens de openbaere waerheyt stelde: Ende oock seer quaet van aerdt, dat hy met reedenen over-wonnen zijnde, nochtans niet ghewelt de over-handt socht te hebben. Maer die schande houdt nu op, want hy en is geen Rector meer. Ende het en is d' Academie soo grooten schande niet, dat hy hem heeft tot een Professor, als het haer eere is, datse de Doctor oock heeft, als sy maer niet en maect datse die man onwaerdich is. Ten tweede wort daer gheseyt, *datter haer mishaeft dat den eenen contraeter boecken schrijft teghens den anderen, insonderheyt met uytghedruckte naemen.* Maer om die oorsaecks wille moest veel eer den Rector selfs, de welke in dese saeck aen-clager was, ende voor-sittende rechter, alleen aen-geclacht, en veroordeelt worden: want hy heeft te vooren sonder ghetericht, ofte aen-ghעהaelt te zyn, twee boeckkens onder den naem van Theses teghens sijn ampts-ghenoot uyt-geheeven, ende de selve met macht van de H. Theologische faculteyt soecken te waepenen, op dat hy den onnooselen beletten, ende door lasteren den voet soude lichten. Maer het is om te belachen, indien hy hem verontschuldigh, dat hy den naem van sijn teghen-weerder niet en heeft uyt-ghedrukt, alsoo hy de eyghe woorden van dien in sijn schriften heeft ghestelt, ende hem soo af-gheteykent dat niemant en konde twiiffelen, of het was die ghene, de welke hy bestreedt. Doch den Doctör heeft hem soo heusch, en maetelijck gheantwoordt, ende sijn naem met soo veel eer-tijtsel verciert, dat men behoorden te ghelooven, dat hy niet teghens, maer liever vriendelijck aen hem hadde gheschreeven, ende alleen eeren-halven sijn naem hadde ghenoemt. Gelijkmen oock inder daet ghelooft soude hebben, indien den Godt-geleerden eenighe reedenen hadde ghehat die, tot weder-leggingh van den Doctör ten minsten cenighins waer-schijnelijck waeren gheweest. Nu wat kander onrechtvaerdigher wesen, dan dat een Rector sijn ampts-ghenoot als over-groote misdaeden alleenlijck om die oorsaek aen-claeght, om dat hy soo clare, ende ware redden tot af-weeringh van kettery en Atheistery van de welke hy door den Rector was bericht, heeft voort-gebracht, en niet toe-ghestaen, noch gheleden, dat hy door valsche lasteringhen achter-haelt soude worden. Maer den Theologant *misrijft soodaenighen maer om voor een nieuwe, ende vermeynde Philosophye te strijden, de welken hy seyt in het boeckken van den Doctör dickwils ghebruycke te zyn, alsoo die met vierigheyt van woorden is vergheselschap, streckende tot een verwijt van die peene, de welke de ghemene als verachtigher, openbaerlijck leeven.* Te weeten: die seer seerdigh, en needenigh man is, berispt de vierigheyt van sprecken in een ander, daer nochtans niemant en sal bevinden datter eenighe in der daedt is ghepleeght, indien men maer wel overweeght, de plaetsen die hier aen-gewesen worden, als de alder-treffte, en bequaemste, om haer te verwecken, nyt het boeck van den Doctör hier en daer uyt-ghesocht zyn. Insonderheyt in dien men daer oock op let, datter niet ghebruyckelijcker en is in de schoolen der Philosophen, dan dat een yeder, sonder eenighe versachtingh van woorden sijn gevoelen recht uyt seyt, ende over-sulx dat hy verclaert sijn meyningen waer te zyn ende alle anderen valsch. Want het ghebruyck van het reeden-wisselen, heeft haer die vrygheyt ghewoon ghemaect, de welken aen die ghene, die wat seerdigher zyn, al wat te hart soude schijnen: oock mede dat de meeste woorden die hier op dit bort ghebract worden, ghelijck oftse teghens de Philosophen van alle plaetsen haetelijck waeren gheseyt, niet anders als alleen van desen Godt-geleerden moeten verstaen worden, al-hoe-wel 't selve al daer wat bedecktelijck gestelt wort, om hem wat min te verstooren, ghelijc uyt het boeck van den Doctör openbaer is: Ende ten laetsten dat die dinghen, die van onverstandighen, Atheisten

Besten, &c. hier aen gheteuyckent worden, niet van selfs van den Doctoor en zijn gheschreeven, maer dat die valschelijck teghens recht en reeden van den Godt-geleerden te vooren op hem waeren gheschooten, om de welke te wederlegghen hy ghedwonghen is gheweest met waere en openbaere redenen te betoonen, dat die naemen niet op hem maer op sijn wederparty paffen. Wie kan verdraegghen sulcken onbescheyden mensch, die wil dattet hem zy ghe-oorloft anderen Atheïsten en beesten lasterlijck te noemen, ende niet en kan lyden, dat hy heuselijck met waer-achtighe reedenen wort wederleyt? Maer ick moet mijn haesten om te gaen tot die dinghen, die meerder op mijn sien. Hy heeft drie reedenen waerom hy de nieuwe Philosophye ver-oordeelt. Eerstelijck om dat sy strijt teghens de oude. Hier en sal ick niet weder verhaelen, dat ick te vooren gheseyt hebbe, te weten, dat mijne Philosophye is de outste van allen, ende datter niet en is in de ghemeene ^t welck van die verscheelt, ofre het is nieuw. Maer ick vraegh hem alleen, of hy die Philosophye, de welke hy ver-oordeelt wel verstaet, zijnde een soo onverstandighen, oft (soo 't hem aenghenaemer dunckt) soo boos-aerdighen mensch, dat hy die van To-verye verdacht heeft willen maecken, om datse figuyren in achtigh neemt. Ick vraegh hem oock, waerom dat men ghewoon is in de schoolen te disputeren. Buyten twijffel om de openbaere waerheyt te soecken: want indien men die hadde, soo fouden de disputation ophouden, ghelijck het blijkt in de meet-konst, van de welke het geen maenien is dat men disputeert. Maer indien oock van een Engel, die openbaere, soo langh ghesochte, en begeerde waerheyt wierde voorghestelt, sou- se niet om die selfde reeden moeten verworpen worden, te weten: om datse aen die ghenen, die aen de school disputation ghewent zijn, nieuw soude schijnen? Maer hy sal mischien segghen datter niet en wort ghedisputeert van de beginselen, die nochtans van de vermeynde Philosophye om ver worden ghestooten. Maer waerom laet hy die soo licht om veer werpen, waerom en maectt hy die niet met reeden vast? wort daer niet klaer ghenoech betoont, dat die onsecker zijn, om datter tot noch toe niet seeckers en heeft connen gheboudt worden? De tweede reeden is, dat de jonckheyt door de vermeynde Philosophye *de konst-woorden*, die inde boecken der schrijvers ghebruyckt worden, niet en kan verstaen. Niet anders, dan oft het nodighe waer, dat die Philosophye, de welke tot kennis der waerheyt is inghestelt, eenighe woorden leerde, die sy niet van doen en heeft. Waerom en verdoemt hy niet veel liever de Grammatica, en Rhetorica, alsoo 't eerder haer ampt is van woorden te handelen, de welke nochtans soo vreemt zijn om die te leeren, dat sy die, als plomp en ongheschickt zijnde verwerpen? laet hem dan segghen, *dat die konsten, de jonckheyt van de besondere Philosophye askeren, ende haer beletten, dat sy tot den top van de gheleertheyt niet en kommen gheraecken*: Ende men sal hem even-eens begecken, ghelijck-ken hem doet, wanneer hy onse Philosophye dat selve nae seyt, want men moet niet van haer de uytleggingh van sulcke woorden vereytschen, maer alleen van die ghene, die sulcke woorden in haer boecken plachten te ghebruycken. Eyndelijck de derde reden heeft twee delen, van de welke d' eene openbaerlijck is belachens waardigh, en de andere is lasterlijck en valsch. Want wat iuffer soo klaer, en openbaer, daer niet sichtlichijck valsche, en niet heel onbetamelijcke meyninghen door de onbedaghte jeught en konnen uyt beslooten oft ghetoghen worden? Maer datter eenighe inde waerheyt uyt mijne Philosophye komen te volghen, dewelcke strijden met de rechtinnighe Godt-geleertheyt, dat is gantsch vals en lasterlijck. Ende ick en sal daer geen uyt-vlucht op nemen, dat ick sijne Theologie niet en achte rechtinnighe te wesen. Want ick en hebbe noyt daer yemant om veracht oft versmaet, om dat hy anders als ick ghevoelde, insonderheyt over saecken van 't ghelooft. Alsoo

13
mijn bekent is dat het gheloof een gaeve Godts is. Jae ick bemin, ende houde vrient-
schap met veel luyden, die van sijn ghesintheit zijn, oock selfs met Predikanten, en
Theologanten. Maer ick heb nu dickwils betuyghyt, dat ick mijn met geen ghe-
schillen van de Godt-geleertheyt en wil bemoeyen. Ende overmits ick in de Phi-
losophye niet en handel, als van dinghen, die door de natuurlijcke reeden seer claer
konnen verstaen worden, soo en konnen se oock niet strijden met yemants Theolo-
gie, ten zy saecke datter eenighe waer, die strijdigh is teghens de natuurlijcke ree-
den, 't welck ick weet dat niemant van de sijne sal segghen. Vorders, op dat ick niet
en schijne lichtvaerdelijck te verclaeren, dat 'er niet een van de redenen, die den Doc-
tor heeft voort-gebracht, door den Godt-geleerden heeft konnen ontbonden wor-
den, soo dient ghemerckt, dat wy nu twee, ofte drie proef-stucken van die saeck al-
reeds hebben ghesien. Want daer zijn nu over die saeck twee ofte drie boecxkens
niet van den Godt-geleerden, maer voor hem uyt-gekommen, ende oock door soo-
daenighe personen, soo dat, indien-der yets goets in waer, dat selvighe hem alleen
toe-gheschreeven souden worden; oock soude hy schuylende onder den deckmantel
van haere naemen, niet toe-ghelaeten hebben dat sy groote beuselinghen voor den
dagh brochten, indien sy yet beeters hadden gehat. Het eerste boecxken is uyt-ge-
gaen onder den naem van Theses door sijn Soon, de welcke inde selve Academie
Professor is: Ende alsoo daer in alleenlijck de voddighe reedenen van sijn Vaeder tot
beweringh van de self-standighe gedaenten wederom worden verhaelt, ofte eenighe,
die noch veel minder om't lijf hebben, daer by sijn gevoeght, ende gantsch geen ge-
wach ghemaect en wort van den Doctors reedenen, door de welcken die al te mael
waeren wederleyt, soo en kan daer uyt niet anders beslooten worden, dan dat den
Autheur, die niet en verstaet, ofte seeckers dat hy niet leersaem ghenoech en is. Het
andere boecxken is twee-voudigh, ende uyt-gegeeven onder den naem van dien
schoolier, de welcke in die oproerighe disputatie van drie daeghen ten overstaen van
den Rector hadde gheantwoort. Den tijtel daer van is dese: Voor-looper, ofte be-
scherm-proef van de beginfelen der rechtsinnigher Philosophye. Ende daer in is by
den anderen vergaedert, alle het ghene dat tot noch toe van den Autheur, ofte Au-
theuren tot bestrijdingh van den Doctors reedenen heeft bedocht konnen worden.
Want het tweede deel, ofte den tweeden voor-looper isser by-gevoeght, op datter
niet en soude vergeeten worden van al het geene den Autheur in den sin is ghekoo-
men, terwijlen den eersten onder den druck was. Maer nochtans in alle die schrif-
ten en is niet een van allen den Doctors reedenen, ick seggh niet vast en bondigh, maer
selfs niet waerschijnelijck weder-leyt. Daerom soo schijnt het, dat den Autheur niet
anders voor en heeft ghehad, dan dat hy een groot boeck uyt enkele beuselinghen
te saemen soude lappen, 't welck hy den naem van voor-looper soude geeven, op dat
men hier door noch war anders soude verwachten, ende niemant onder-tusschen
soude verweerdighen, om yetwes daer op te antwoorden; ten vynde hy ten minsten
by 't slechte ghemeene volckje, 't welk meent dat de boecken hoe dicker hoe beeter
zijn, en die langht en stouts spreeckt, de kloecksten is, door dese middel soud schijn-
nen de Meester te wesen, ende den papegaey met een rotte-val af-gheschootente
hebben.

Ter saecke van dese twee voorgaende gheschriften hebben de Ed. Heeren vande Vroedtschap der Stadt Utrecht doen verkondighen 't geene hier nae volcht.

DE Vroedtschap der Stadt Utrecht in ervaeringhe ghekommen zijnde, dat onlanghs is uyt-ghegeven ende verspreyt wort, seecker Boecxken, in dit Jaer 1643. ghedruckt tot Amsterdam, by Louys Elzevier, gheintituleert: *Epistola Renati des Cartes, ad celeberrimum virum, &c.* Ende niet langh te voorens seeckeren Brief, daer van het op-schrift is: *Admodum reverendo Patri Dmeto, &c.* Ende dat in 't laetste uyt-gegevene den naem van seecker Persoon, zijnde binnen dese Stadt in publijcque bedieninghe, door-gaens wert ghespelt, ende sijn actien, leven, omme-gangh, maenieren, studien, leere ende institutien sulcx werden beschreeven, dat nae het oordeel van onpartydighe ende hun dies verstaende Mannen, welcker advijs daer over is verfocht, soodanighe Persoon in humeur ende conditie daer by beschreeven, niet alleen onnut, maer oock ten hooghsten schaedelijck soude weesen in eenighe publijcque bedieninghe, soo van de Academie, als van de Kerck. Waer-omme Wy 't selve ter herten neemende, ende overleydt hebbende, hoe de waerheydt der saecke best nae-ghespeurt, de gherustheydt der Stadt, den dienst van de Kercke al-hier, mitsgaders het floren der Academie ten hooghsten ghevordert, alle onrust, onstichtinghe ende aen-stootelijkheden gheweert mochten worden, goedt ghevonden hebben de saecke naeder te ondersoeken: Tot welcken eynde wel van meeninghe souden zijn den voornoemden *des Cartes*, indien hy onder de Jurisdicctie onser Stadt sich onthielde, te constringeren sijne voorz. twee Tractaten, met bewijs daer toe dienende te muniëren, om den Persoon daer-inne ghementioneert daer teghens ghehoort, alsdan ghedaen te worden, sulcks die æquiteyt der saecke, ende het beste der Academie ende Kercke soude vereyffschen. Dan aen-

ghesien den voornoemden *des Cartes* sich onthoudt buyten deser Stadts Jurisdicte, ende datmen al-hier onsecker is van de plaetse sijner residentie: S o o I s t, Dat Wy goedt ghevonden hebben by Publicatie bekend te maecten, dat den selven *des Cartes* sich alhier binnen Utrecht sal moghen instellen binnen den tijdt van drie weecken (ghenietende ten dien sine vry acces ende reces) omme den innehouden van de voorfz. Tractaten fulcks te verifien, als hy sal oordelen tot sijne intentie dienstigh te weesen, ende den voornoemden Persoon daer teghens ghehoort, ende sijn bewijs ghesien, voorts ghedaen te worden naer behooren. Ende om dat den voornoemden *des Cartes* hier van te beeter kennisse sal kunnen bekomen, hebben 't selve al-omme, fulcks men Stadts Publicatien ghewoon is, doen affigeren.

Aldus gepubliceert naer voor-gaende Clock-lydinghe van den Stadthuyse t' Utrecht, more solito, op den XIII^{en} Junii 1643.

By my

C. de Ridder.

A N T W O O R T

Van den wel-Eedelen Heer René des
 Cartes Heere du Perron: op 't ghepu-
 bliceerde vande Heeren vande Vroed-
 schap der Stadt Wtrecht den $\frac{13}{23}$ Iunij
 des Iaers 1643.

Uyt de Fransche tale overgheset.

MYN HEEREN,

Ick hebbe reeden V. Ed. te bedancken dat mijne rechteverdi-
 ghe klachten haer beweecht hebben te ondersoecken het leven
 van eenen man die zijnde in publijcken dienst van uwe Stadt/
 my ten hooghsten heeft veronghelijckt; als oock dat het V. Ed.
 ghelieft heeft my daer van te verwittighen/om haer nochmaels
 van bericht te konnen dienen/ sulcx als ick sal oordelen tot
 mijne intentie dienstigh te wesen, by aldien ick eenighe bewijs-
 reedenen passende op 't geen ick van hem gheschreeven hebbe/
 mochte nae-gelaeten hebben. Ende by dese ghelegentheynt sou-
 de ick my tot Wtrecht laeten binden om V. Ed. daer in te
 helpen ende ten dienste te zijn nae mijn vermoghen/by soo verre
 ick konde oordeelen/ dat mijne teghenwoordigheyt daer toe
 noodigh ware; ende dat mijn vooz-neemen waere hem vooz V.
 Ed. in rechte te betrecken. Maer soo als ick van hem in 't open-
 baer ben veronghelijckt/ alsoo hebbe ick mijne saeck in 't open-
 baer bepleyt/ als dat betaemde. Ende hebbende vooz-ghenoo-
 men den reedelijcken Leeser te vol-doen ende te vermoeghen / is
 met vooz-dacht het laest ghedruckte/ waer van het op-schrift
 houdt: Epistola Renati des Cartes ad celeberrimum virum &c.
 in sulcx

in sulcker boeghen in-ghefelt / dat de bewijzen die vereyft worden tot verificatie van 't geen ick van dien man gheschreven hebbe alomme daer by worden ghebonden / soo veel men de selve niet reeden van my soude kunnen vereyfschen. Wt welcker insichte ick achter-weghen ghelaten hebbe verscheyden van sijne bysondere actien die my bekend zijn / om niet ghehouden te zijn daer toe ghetuyghen vooz te bryngghen / hebbende maer aen-gheroert eenighe van sijne actien die vooz-gefallen zijn in 't oopenbaer ofte onnimmers in 't by-weesen van personen die by D. E. d. zijn in publique bedieninghen/ dooz de welke sy de waerheyt kunnen weten soo daer aen wort ghetuyffelt. Maer ick hebbe my voornaementlijck bemoept met sijne schriften te ondersoecken / sulcx dat men maer heeft nae te sien de plaetsen die dooz my worden aen-gheewezen ende daer by ghemelt om te weten met wat recht ick hem daer over bestrafft hebbe. Ende schoon ghenoomen dat hy niet te verantwoorden en hadde de lasteringhen van het schandelijck boeck dat onlanghs in uwe Stadt ghedruckt is met den tytjel van Admiranda Methodus novæ Philosophiæ Renati des Cartes, ofte Philosophia Cartesiana, daer van hy hem soo my bericht wort / soeckt te ontschuldighen/ D. E. d. sullen daer beneeven verscheyde andere dinghen vinden / die ick klaerlijck bewesen hebbe / alleen wyt de gheschriften die sijnen naem voeren/ ende van hem niet konnen ghehoorchent worden/ om daer wyt te verstaen 't geen D. E. d. gheheven te ondersoecken / naementlijck of hy sijner ampten weerdigh is. In boeghen dat de onpartydighe ende hun des verstaende mannen die gheoordeelt hebben dat foodaenighe persoon in humeur ende conditie daer by beschreven niet alleen onnut, maer oock ten hooghsten schaedelijck soude wesen in eenighe publique bedieninghe soo vande Academie als vande Kercke, hem veroordeelt ende sijn vormisse schijnen ghevelt te hebben: Want ick hebbe by-na doozgaens niet als mijne redenen by ghebracht/ laetende den Leser sijne vryheyt om daer wyt te besluyten 't geen daer wyt komt te volgen: Sulcx dat desen man sich selven niet en sal kunnen supberen van 't geen de on-

partijdighe teghens hem hebben besluten / ten zy hy mijne ree-
 denen weder-legghe door andere soo bondighe reedenen / dat ick
 de selve niet en sal konnen bewijzen krachteloos te zijn / ende dat
 de on-partijdighe Leesers het teegen-deel daer uyt konnen be-
 slupten. Maer niet-te-min delwijl al de Werelt oordeelt dat hy
 de voornaemste auctheur is vande lasteringhen die in het gemelt
 fameur boeck teghens my worden ghevonden / versoeck ick
 V. Ed. de waerheyt daer van te willen ondersoecken / die men
 lichtelijck sal konnen weten uyt den Boeck-drucker ofte andere /
 ende niet te willen ghedooghen dat desen man V. Ed. soeck te
 misleyden in een saecke die soo klaer is. Ick verwachtte dit niet
 alleen van uwe heuscheyt ; maer oock van weghen mijn goet
 recht : Want soo V. Ed. wel insien 't geen ick desen aengaende
 gheschreeven hebbe / sy sullen bevinden dat ick nevens de recht-
 matighe verdeddinghe van mijn eere / vooz-naementlijck ghe-
 tracht hebbe dienst te doen aen het gemeyne beste / ende de weer-
 de van haere Stadt ende Academie te handt-haeben. Waer-
 om ick my verwondere ober de wijze die V. Ed. ghebruycckt
 hebben om my haere meyninghe te laeten weten / als of ick soo
 wepnigh bekennt waere in dese Provincien ende besonderlijck in
 haere Stadt / dat men heeft willen schijnen mijne woon-plaette
 niet te weeten / ofte dat ick iets ghedaen hadde dat niet lofslijck
 en waere / ofte eyndelijck dat V. Ed. eenigh recht ober my wae-
 ren hebbende / 't welck ick hier ghenootsaeckt ben te ontkennen /
 ende soo V. Ed. des halven iets aennememen daer ober te proteste-
 ren van onghelijck. Maer ick en verwachtte niet dierghelijck
 van uwe voorzichtigheyt / ende ick neeme het alleen daer vooz
 dat V. Ed. daer mede hebben willen te kennen geben dat sy
 niet als tot haer groot leet-weesen ghenootsaeckt zijn te onder-
 soecken de zeden ende het leven van desen man : Ende dat haere
 meyninghe is / ghelijck al het verschil 't welck ick met hem ghe-
 hadt hebbe verbat is in ghedruckte boecken / dat al het geen
 naemaels soude moghen vooz-vallen mede dooz den druck werde
 ghemeyn ghemaect / op dat al de Werelt daer van mach ooz-
 delen. Over-sulcx indien in mijne gheschiffen yet van beson-

dere aenmerckinghe wordt bevonden / daer op V. Ed. naeder
 onderrichtinghe souden begeeren / sal ick seer geerne haer de selve
 op soodaenighen wijze laeten toe-komen / ende daer by betoo-
 nen hoe veel ick haer achte / ende hoe waerlijck ick ben

MYN HEEREN

Uwe Ed.

Dan Egmond op de Hoef
 den 6. Julij / St. N. 1643.

Ootmoedighsten ende gheneyghsten dienaer DES CARTES.

DRUCK-FAUTEN.

*Pagina 9. regel 27. voor zijn, leest soude zijn. pag. 11. regel 32. voor Maer, leest
 Ende. pag. 23. regel 32. voor Maer, leest Ende. pag. 24. regel 7. voor dat, leest 't vvelck.
 Ibid. reg. 16. voor bevvijf-reedenen, leest in-hout. pag. 26. regel 11. voor kort te begrij-
 pen, leest korte-begrijpen. pag. 30. regel 19. voor leeven, leest leeren. pag. 41. regel 6.
 voor de reeden niemant de oorfaecke konnen neemen, leest niemant de oorfaecke en
 kan nemen.*

F I N I S.

